

**T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
Kent ve Çevre Bilim Dalı**

KENTE KARŞI İŞLENEN SUÇLAR

Ayla YALÇINÖZ ŞAHİN

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hacı KURT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2006

Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS
TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....
Prof. Dr. Tayfur ÖZŞEN

Üye.....
Yrd. Doç. Dr. Hacı KURT

Üye.....
Yrd. Doç. Dr. Cemal ALTAN

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

...../...../2006

Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

İçinde yaşadığımız kentler her geçen gün yaşanması daha zor yerler haline gelmekte, kente karşı, kentin sağlıklı dokusunu bozan, yaşam kalitesini düşüren, kentin tarihini, kültürünü, kimliğini tahrip eden pek çok suç işlenmektedir.

Kentlerin korunması konusunda; mevcut kurallar genellikle idari nitelikte cezalar öngördüğünden yetersiz kalmaktadır. Kentin etkili olarak korunabilmesi, ancak kente zarar veren fiillerin suç olarak tespit edilip, bu suçlara yaptırım bağlanması ile sağlanabilecektir.

Kente karşı işlenen suçların saptanması, azaltılabilmesi ve suç işleme zemininin yok edilebilmesi hedefine yardımcı olmaya yönelik olarak yapılmış olan bu çalışmanın bu konuda bir kaynak oluşturması hedeflenmiştir.

Çalışma sürecinde bizi bekleyen en büyük zorluk, “kente karşı işlenen suçlar” konusunda daha önce yapılmış kapsamlı ve yeterli çalışmaların olmaması, bu kavramın tanımının tam olarak yapılmamış olmasıydı. Bu nedenle çok yönlü bir literatür çalışması yapmak gerekti. Bu da benim için zorlayıcı olduğu kadar oldukça geliştirici de oldu.

Bu çabaların sonucunda çalışmanın gerçekleşmesinde bana anlayış ve hoşgörü gösteren, emeğini esirgemeyen Prof. Dr. Tayfur ÖZŞEN’e, yine hiçbir emeğini esirgemeyen, her aradığımda ulaşabildiğim, Tez Danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hacı KURT’a, çalışmayı metodolojik açıdan değerlendirip önerilerde bulunan Yrd. Doç. Dr. Cemal ALTAN’a ve beni bu süreçte yalnız bırakmayan sevgili eşime, sevgili aileme, çok değerli arkadaşlarıma ve emeği geçen herkese sonsuz teşekkür ederim.

Mersin, Mayıs 2006

ÖZET

Sakinlerine sağlıklı bir ortam, insana yaraşan bir yaşam sunması gereken kentler, kentsel ve çevresel değerlerin bozulma sürecine girmesiyle, yaşanması zor, sağlıksız yerler haline gelmiştir. Her gün, kente karşı, kenti yaşanabilir yerler olmaktan çıkaran, yaşam kalitesini düşüren, tarihine, kültürüne zarar veren suçlar işlenmektedir.

Kente karşı işlenen suçlar; kentlinin, sağlıklı, kirletilmemiş, tarihi dokusu, kimliği korunmuş, yeterli yeşil alanları bulunan, doğal zenginlik ve kaynaklara sahip bir kentte yaşama hakkını da ihlal eden suçlardır. Bu suçlar aynı zamanda kentliye karşı da işlenmiş sayılır.

Kente karşı işlenen suçların önlenmesi ve azaltılabilmesi için, öncelikle kentte yaşayanların, haklarını öğrenmesi ve bu hakların ihlali ile oluşan kente karşı işlenen suçların saptanması, sorumlularının cezalandırılmasına ilişkin gerekli yasal düzenlemelerin bir an önce yapılması, mevcut yasaların uygulanmasının sağlanması ve yeni bir kentli hakları yasasının oluşturulması gerekmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kent, Suç, Kente Karşı Suç, Kentli Hakları, Kentli Hakları Yasası.

ABSTRACT

The necessities of the cities are healthy environment for the citizens and offering a behooved life for the humans , however , it has become unhealthy places to live by the starting of spoilage process for the urban and environmental values. Everyday, there are commitments of crimes against the culture of the city which decrease the quality of the urban life and make cities unsuitable places to live.

Crimes against the cities are the contravention guilts opposed for the rights of a citizen to live in the city, which is healthy and pure historical themes as well as the natural resources and abundance, saved its identity for many years. These crimes are also against the citizens.

To prevent and decrease the crimes against the cities, first of all , citizens must learn their rights and by the contravention of these rights, crimes against the cities could be appointed so that criminals ca be penalized by the legal regulations of laws and the implementation of the available laws.

Key Words: City, Crime, Crime Against City, Citizens Rights Law.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM: KAVRAMSAL BAKIŞ	5
I.1. Kent Kavramı	5
I.1.1. Kent Tanımları	5
I.1.2. Tarihsel Gelişim	11
I.1.3. Kent Uygarlığı.....	15
I.2. Suç Kavramı	19
I.3. Kentli Hakları ve Kente Karşı İşlenen Suç Kavramı	21
II. BÖLÜM: KENTE KARŞI İŞLENEN SUÇLAR VE YASAL DÜZENLEMELER	29
II.1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası	29
II.2. Türk Ceza Kanunu	34
II.3. Kabahatler Kanunu	52
II.4. Çevre Kanunu	56
II.5. Belediye Kanunu.....	79
II.6. İmar Kanunu	87
II.7. Gecekondu Kanunu.....	90
II.8. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu.....	92
II.9. Milli Parklar Kanunu	97

II.10. Orman Kanunu.....	98
II.11. Umumi Hıfzıssıhha Kanunu	105
II.12. Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Kanunu	107
II.13. Su Ürünleri Kanunu	111
II.14. Kıyı Kanunu.....	112
II.15. Limanlar Kanunu	115
III. BÖLÜM: KENTE KARŞI İŞLENEN SUÇLAR VE YÖNETMELİKLER.....	117
III.1. Çevre Denetimi Yönetmeliği.....	117
III.2. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği.....	119
III.3. Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği.....	122
III.4. Ozon Tabakasını İncelten Maddelerin Azaltılmasına Dair Yönetmelik	126
III.5. Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği	128
III.6. Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği.....	131
III.7. Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği	135
III.8. Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği.....	139
III.9. Toprak Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği	141
III.10. Milli Parklar Yönetmeliği.....	144
III.11. Radyoaktif Madde ve Kullanımından Oluşan Atıklara İlişkin Yönetmelik....	147
IV. BÖLÜM: KENTE KARŞI İŞLENEN SUÇLAR VE ULUSLARARASI	
SÖZLEŞMELER.....	149
IV.1. Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme.....	149
IV.2. Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi.....	152
IV.3. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi	159
IV.4. Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi	162

IV.5. Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi.....	168
IV.6. Akdeniz'in Deniz Ortamı ve Kıyı Bölgelerinin Korunması Sözleşmesi	171
V. BÖLÜM: KENTE KARŞI İŞLENEN SUÇLAR VE YARGI KARARLARI	175
V.1. Anayasa Mahkemesi Kararları	175
V.2. Yargıtay Kararları.....	179
SONUÇ	191
KAYNAKÇA.....	196

KISALTMALAR

- a.g.e.** : adı geçen eser
- a.k.** : aynı kaynak
- AYBİK** : Avrupa Yerel ve Bölgesel İdareler Kongresi
- ÇED** : Çevresel Etki Değerlendirmesi
- K.H.K.** : Kanun Hükmünde Kararname
- LPG** : Sıvılaştırılmış Petrol Gazı
- md.** : madde
- M.Ö.** : Milattan Önce
- PVSK** : Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu
- R.G.** : Resmi Gazete
- TBMM** : Türkiye Büyük Millet Meclisi
- T.C.** : Türkiye Cumhuriyeti
- TCK** : Türk Ceza Kanunu
- s.** : sayfa
- vb.** : ve başkaları, ve benzerleri, ve bunun gibi

GİRİŞ

İnsanları biraraya getiren kentler, gelişmenin getirdiği problemleri yaşamaktadır. Yok olan tarihi doku, aşırı trafik, ses, hava, su ve toprak kirliliği, konut sıkıntısı, sosyal sorunlar, sağlık sorunları gibi sorunlar bu problemlerin başlıcalarıdır. Kenti, yaşanabilir yerler olmaktan çıkararak, sağlıklı dokusunu bozan, yaşam kalitesini düşüren, kentin tarihini, kültürünü, kimliğini tahrip eden pek çok kent suçu işlenmektedir.

İnsanların, sağlıklı, düzenli, insana yakışan bir yaşama ortamı sunan kentlerde yaşamalarını sağlayabilmek için, kentlerin korunması gerekmektedir. Kentlerin korunması konusunda, idare hukukuna ilişkin kurallar, bu alandaki yasak ve izinler, bu kuralların ihlali halinde verilen idari cezalar yetersiz kalmaktadır. Kentin varlığını sürdürebilmesi, etkili olarak korunabilmesi, ancak kente zarar veren fiillerin suç olarak tespit edilip, bu suçlara yaptırım bağlanmasıyla sağlanabilecektir.

Kent sorunları, sadece o kentte yaşayanları değil, tüm insanlığı, tüm dünyayı ilgilendiren sorunlardır. Bu sorunları görmezden gelmek telafisi imkansız sonuçlara yol açabileceğinden, kente karşı işlenen suçları önemsemek, bu konuda yasal, kuramsal, bilimsel önlemler geliştirmek gerekir. Bu araştırma da, kente karşı işlenen suçların saptanması, azaltılabilmesi ve suç işleme zemininin yok edilebilmesi hedefine yardımcı olmaya yönelik olarak yapılmış, bu konuda bir kaynak oluşturması hedeflenmiştir.

Araştırmanın temel amacı, insanların birarada yaşadığı kentleri, yaşanabilir yerler olmaktan çıkararak, sağlıklı dokusunu bozup, yaşam kalitesini düşüren, kentin tarihini, kültürünü, kimliğini tahrip eden, kente karşı işlenen suçları incelemek, bu suçları saptamak, kimler tarafından işlendiğini, suç işleme zemininin, ortamının nasıl oluştuğunu belirlemek, bu suçların önlenmesi, yokedilebilmesi için yapılması gerekenleri göstermektir.

Bu sayede insanlar, sağlıklı, düzenli, insana yakışan bir yaşam sunan kentlerde yaşayabilecek, kentlerin tarihi, kültürü, kimliği, fiziki yapısı, çevresi ve doğal yapısı korunabilecektir.

Araştırmanın temel varsayımı, Türkiye’de ve dünyada kentsel ve çevresel değerlerin bozulma sürecine girmesiyle birlikte ortaya çıkan, kentleri yaşanabilir yerler olmaktan çıkaran kente karşı işlenen suçların saptanmasıyla, bu suçların önlenebileceği, azaltılabileceğidir. Araştırma, “kente karşı işlenen suçlar” olduğunu, bu suçların saptanmasının, önlenmesi için zorunlu olduğunu savunmaktadır.

Bu temel varsayıma ek olarak aşağıdaki alt varsayımlar sınanmıştır.

- “Kente karşı işlenen suçlar” başlığıyla yer alan suç tiplerinin olmaması, kente karşı işlenen suçların olmadığı anlamına gelmemektedir. Mevzuatta dağınık şekilde yasa, yönetmelik ve uluslararası sözleşmelerde kenti koruyan hükümler mevcut olup, bunların ihlali dolaylı da olsa kente karşı işlenen suç olarak görülebilir.
- Mevzuatta çok sayıda yasa ve yönetmelikte dağınık ve karışık şekilde yer alan kenti korumaya yönelik hükümler, bu dağınıklık ve karışıklık nedeniyle etkili şekilde uygulanamamaktadır.
- Çevreye, dolaylı olarak da kente zarar veren fiillerin çoğunluğu, mevzuatta kabahat niteliğinde düzenlenmiş olup, idari nitelikte cezalar uygulanmaktadır. Bu fiillerin ancak bir kısmı ceza hukuku anlamında suç sayılmış, bu suç şekilleri de sınırlı şekilde belirlenmiş, farklı kanunlarda dağınık olarak düzenlenmiştir. Bu nedenle yaptırımlar caydırıcı olmayıp, kente yönelik etkili koruma sağlanamamaktadır.
- Yargı organları, kendilerine yansıyan bir olayda çevreyi ve dolaylı olarak

kenti koruyan bir bakış açısına sahiptir. Ancak işlenen kent suçlarına karşı yargı organlarını harekete geçirebilmek, yasal düzenlemelerin buna olanak vermesine bağlıdır.

Bu varsayımlardan yola çıkarak, araştırma konumuz beş bölüm halinde analiz edilmiştir.

Araştırmanın birinci bölümünde; “kente karşı işlenen suçlar” kavramının anlaşılabilmesi açısından, öncelikle kent kavramı incelenmiş, bugüne kadar yapılan kent tanımlarına yer verilmiş, kentin tarihsel gelişimi ve kent uygarlığı ele alınmıştır. Aynı bölüm içerisinde suç kavramı da açıklanmış, bunlardan yola çıkarak kentli hakları ve kente karşı işlenen suç kavramı tanımlanmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünde, Türkiye’de kente karşı işlenen suçlarla ilgili yasal düzenlemelere yer verilmiş, kentin mevcut hukuk sisteminde nasıl korunduğunun, kente karşı suç olarak değerlendirilebilecek hangi eylemlerin mevzuatta ne şekilde yer aldığına anlaşılabilmesi açısından yasal mevzuat taranmıştır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde, yönetmelikler incelenmiş, içinde kenti korumaya yönelik hükümler bulunan yönetmeliklerin ilgili maddelerine yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde, Türkiye tarafından imzalanıp, onaylanıp, R.G.’de yayımlanarak yürürlüğe giren, böylece iç hukukun bir parçası haline gelen uluslararası sözleşmeler incelenmiş, bu sözleşmelerde kentin korunmasını sağlayan, ihlali halinde kente karşı suç oluşturacak hükümler tespit edilmiştir.

Araştırmanın beşinci bölümünde, yargı organlarının kente karşı işlenen suçlar karşısındaki yaklaşımlarını anlayabilmek açısından; kanunların, K.H.K.’lerin, TBMM içtüzüğünün, Anayasaya uygunluğunu denetleyen Anayasa Mahkemesinin kararları ve adli yargı ilk derece mahkemelerince ceza hukuku ve özel hukuk alanına ilişkin verilen

kararların son incelenme yeri olan Yargıtay kararları incelenmiştir.

“Kente karşı işlenen suçlar” konusunda daha önce yapılmış kapsamlı ve yeterli çalışmaların olmaması, bu kavramın tanımının tam olarak yapılmamış olması nedeniyle, sosyal bilimlerde kullanılan genel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmamızda, nicel veriler kullanılmamıştır. Bunun da temel sebebi, kente karşı işlenen suçların yasalarda açıkça tanımlanmamış olması, bu kapsamda değerlendirilebilecek fiillere verilecek cezaların genel olarak idari nitelikte olması dolayısıyla konuya ilişkin istatistiklerin düzenli olarak tutulamamış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, çalışmamızda akademik yayınlar üzerinden literatür çalışması yapılmış, yasal mevzuat, uluslararası sözleşmeler ve yüksek yargı kararları taranmış, bu çalışma çerçevesinde değerlendirmelerde bulunulmuştur.

I. BÖLÜM: KAVRAMSAL BAKIŞ

I.1. Kent Kavramı

Öteden beri, temel kaynakların ve etki ağlarının merkezi olan, sürekli gelişen, değişen ve yayılan, karmaşık yapılara sahip olan kentler, pek çok bilim dalının konusu olmuş, farklı ölçütler kullanılarak çeşitli kent tanımları yapılmış, kentin tarihçesi, uygarlığı farklı bilimler ve yaklaşımlar tarafından incelenmiştir.

I.1.1. Kent Tanımları

İnsanların yaşamlarını sürdürdükleri mekan parçasına kent ya da köy adı verilmektedir.

Kent, insanların doğayla olan yerleşme ilişkilerinde yeni ve ileri bir aşama olarak kendisinden önceki yerleşme biçimlerinden belirgin çizgilerle ayrılan özellikler taşır. Her bilimdalı, her yaklaşım ayrı bir ölçüt kullanarak kenti tanımlamaya çalışmıştır.¹

Yönetmel sınıf ölçütünü kullanan tanımlara göre, belli bir yönetmel örgüt biriminin sınırları içinde kalan yerlere kent, bu sınırların dışında kalan alanlara köy denir. Genellikle belediye sınırları içindeki nüfus, “kentli nüfus” olarak tanımlanır. Bazen belediye sınırları içindeki nüfusa ek olarak, başka yerel yönetim birimleri de kent içinde sayılır. Devlet İstatistik Enstitüsü yayınlarında, il ve ilçe nüfusu kentsel nüfus sayıldığından, Türkiye’de kent ve köy tanımında yönetmel örgüt sınırları ölçütünün kullanıldığı söylenebilir.²

Nüfus ölçütünü kullanan tanımlara göre, belli bir nüfus düzeyini aşmış olan yerleşmelere kent, diğerlerine köy denir. Kent, köy ayırımında salt nüfus ölçütünü

¹ İnan Özer, (2004), Kentleşme Kentlileşme ve Kentsel Değişme, Ekin Kitabevi, Bursa, s.2

²Ruşen Keleş, (1997), Kentleşme Politikası,İmge Kitabevi, Ankara, s.74

benimsemek, kentsel özyapı kazanmış olmasına rağmen, ölçütü oluşturan nüfus düzeyinin altında kalan yerleşmeleri kent saymamak gibi bir sakınca doğurabileceğinden pek çok ülkede kent köy ayrımı belirlemede nüfus ölçütüne başka ölçütlerin de eklendiği karma ölçütler kullanılır.³

İşlevsel ya da ekonomik ölçütü kullanan tanımlara göre, nüfusun niteliği ve bileşimi dikkate alınmaktadır. Kent ile köy arasındaki temel ayrım sayısal farklılıktan önce nüfusun işlevlerinden kaynaklanır. Köy nüfusu ağırlıklı olarak geçimini tarımdan sağlarken kent nüfusu tarım dışı faaliyetlere yani sanayi, ticaret ve hizmet alanlarına dağılmıştır.⁴

Toplumbilimsel ölçüt kullanan kent tanımlarının ortak özellikleri ise, belli bir nüfus çokluğu, yoğunluk, işbölümü, uzmanlaşma ve türdeş olmama gibi özelliklerdir.⁵ Toplumbilimci Louis Wirth'e göre, kente toplumbilimsel açıdan yaklaşmak, insan toplumunun özel bir biçimi olarak kentin belirgin niteliklerini ortaya koyarak, bu tanımlar arasındaki karşılıklı ilişkiyi vurgulamaya yarayabilir. Kentin toplumbilimsel açıdan tanımını ortaya koymak, insanın grup yaşamının farklı bir biçimini simgeleyen kentleşmenin özelliklerinin belirlenmesini de sağlayabilir.⁶

Kent ve köy arasındaki ayrım tek bir özellik ya da etmenin sonucu değildir. Birbiri ile işlevsel bağlantıları olan özelliklerin ürünüdür. Kentlerle köyler arasında elverişli bir ayrım yapılmak istendiğinde, karşılıklı ilişkileri ve işlevsel bağlantıları tümü ile hesaba katmak gerekir. Ne coğrafyacılar, ne toplumbilimciler, ne de kent plancıları, köy ile kent arasında toplumsal ve fiziksel anlamda kesin bir ayrım yapabilmektedirler.⁷

Özellikle sanayi devrimi ile kentsel mekanların biçim ve işlevlerinin değişmesi,

³ Keleş, (1997), a.g.e., s.74-75

⁴ Hüseyin Bal, (1999), Kent Sosyolojisi, Turhan Kitabevi, Ankara, s.22

⁵ Keleş, (1997), a.g.e., s.75

⁶ Louis Wirth,(2002), "Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme", içinde, 20. Yüzyıl Kenti, Derleme ve Çeviri: Bülent Duru, Ayten Alkan, İmge Kitabevi, Ankara, s.80

⁷ Keleş, (1997), a.k., s.75-76

kent kavramının içeriğini bütünüyle değiştirdiğinden, sosyoloji, tarih, coğrafya ve ekoloji gibi pek çok bilim dalının inceleme alanına girmesi nedeni ile de kentin tanımlanmasında farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır.⁸

Toplum kuramı içinde kentin mantıksal statüsü, 19. ve 20. yüzyıl düşünürlerince belirsiz olarak bırakılmış, en son çalışmalarda da çözülmüş değildir.⁹

Keleş'e göre, toplumbilimcilerden Marx ve Engels, kentle ilgili görüşlerinin yer aldığı "Alman İdeolojisi" adlı yapıtlarında, bir ülkede, işbölümünün, sanayi ve ticareti tarımdan ayırdığını ve bunun sonucunda da, kırsal alanlarla kentlerin, herbirinin çıkarları arasında bir zıtlık baş gösterdiğini öne sürerler. Bu nedenle, kente işbölümünün artığı bir yerleşim gözüyle bakar, köye karşı tavır alırlar. Köysel yaşam onlar için "aptalca" bir yaşamdır. Gelişme ve kurtuluş, onlara göre köylülükten kurtulmaya dayanır. Kenti, üretim araçlarının, anamalın, gereksinmelerin toplanmış olduğu yüksek zevklerin temsil edildiği yerler olarak tanımlarken, kırsal alanları yalnızlık ve dağınıklığın simgesi sayarlar. Artan nüfusa kentlerde iş bulunabileceğini varsayar, kentlerin sanayileşmeden doğduğunu öne sürerler.¹⁰

Holton'a göre; Max Weber, kentler ve toplumsal değişme üzerindeki görüşlerini, Marx'tan çok daha ayrıntılı bir tarihsel ve karşılaştırmalı yapı içinde geliştirmiştir. Weber'in üzerinde durduğu asıl konu, kent biçimlerinin salt zaman ve mekan içindeki heterojenliğidir. Bu nedenle, ekonomik işlevleri açısından, "ticaret" ve "üretim" kentlerinden, ama aynı zamanda, başka yerlerde üreticinin sırtında asalak olan "tüketim" ve "rant" kentlerinden; bunların yanı sıra, ekonomik yaşamla ilgileri çok anlamlı olmayan "garnizon" ve "yönetim" kentlerinden de söz etmiştir. Bu işlevlerden çoğu aynı yerde

⁸ A.Kadir Topal, (2004), "Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye'de Kent Neresidir", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:6, Sayı:1, s.277

⁹ R.J.Holton, (1999), "Kentler,Kapitalizm ve Uygarlık", Çev:Ruşen Keleş, İmge Kitabevi, Ankara, s.33,34

¹⁰ Keleş, (1997), a.g.e., s.91

toplanmış olabilir. Öyle olsa bile, Weber, bütün kentlerin ortaklaşa sahip oldukları genel bir özelliği tanımlamaz. Heterojenliğin tekdüzeliğe ağır bastığı görülür.¹¹

Durkheim'in yaygın işbölümünün ve çağdaş toplumsal yapı biçimlerine geçişin çekirdeği olarak kent üzerindeki görüşleri Marx ve Weber'deki kadar geliştirilmiş değildir.¹² Durkheim, kenti "işbölümü" ve "dayanışma" kavramlarıyla ilişkili olarak ele alır. Kentin yalnızca ortaçağlarda, kendi başına anlamlı bir birim olduğunu savunur ve ileri kapitalist toplumlarda, kentin toplum kuramının ana konularından biri olamayacağını öne sürer. Günümüzde, kent ile toplum arasında bir ayırım yapmanın doğru olmadığını, çünkü artık toplum dendiğinde akla büyük ölçüde bir kent gelmekte olduğunu belirtir. Mesleki ve toplumsal işbölümü arttıkça, yerelliğin önemini yitirdiğini savunur. Kent, ona göre, belli toplumsal güçlerin gelişmesi için tarihsel önemi olan bir koşuldur. Gelişmesinden söz edilen güçler, kentteki nüfus yığılmasıdır. Bunun işbölümünü özendirdiğini, aynı zamanda, bazı anormalliklerin doğmasına da yol açtığını öne sürer.¹³

Louis Wirth, toplumbilimsel amaçlarla kenti, "toplumsal açıdan bir örnek olmayan insanların görece olarak geniş bir alanda, yoğun bir biçimde ve sürekli olarak birlikte bir yere yerleşmiş bulunması" olarak tanımlar.¹⁴ Buna göre, kentlerin, büyüklük, yoğunluk ve değişik işlevler taşıma özellikleri ön plana çıkmaktadır.

Huot'a göre, bir kentten sözedebilmek için sosyolojiye başvurulması gerekir. Kent, kendine özgü özellikleri bulunan ve belli bir mekanda yoğunlaşmış, insanların birbiriyle buluştukları, malların değiştirildiği, fikirlerin yayıldığı bir ilişkiler ve kararlar merkezi olan, farklı faaliyet türlerinin bir araya gelip, her bir unsurunun birbirine sıkı sıkıya

¹¹ Holton, (1999), a.g.e., s.36,37

¹² a.k., s.38

¹³ Keleş, (1997), a.g.e., s.92

¹⁴ Wirth, (2002), a.g.e., s.85

bağlı olduğu dışa açık bir sistemin bulunduğu bir yerleşim sistemidir.¹⁵

Avrupa’da ve özellikle Fransa’da 1960’lı yılların sonlarından buyana gelişen Marxist akımın öncülerinden olan Manuel Castells, kentin ve kentselliğin, temelde, ideolojik bir içeriği olduğunu öne sürer. Castells’e göre, “kent”, bir çerçeveden çok, sürekli bir akış içinde bulunan bir toplumsal pratiği ifade etmektedir. Dolayısıyla, önemli bir konu haline geldikçe, karşıtlıkların kaynağını oluşturmakta ve buradaki toplumsal güdüleme, toplumsal ve siyasi çelişkiler bütününe giderek daha bağımlı olmaktadır.¹⁶

Bookchin’e göre ise kent, sonuçta en gelişmiş durumuyla etik bir insan birliğidir; etik ve toplumsal nitelikteki bir eko-topluluktur. Kent, yalnızca isimsiz sakinlerine mal ve hizmet sağlamak için tasarlanmış yoğun bir yapılar bütünü değildir. Kenti bir eko-topluluk olarak düşünmek, onun gelişimini, zaman içinde aldığı şekilleri, sadece bir pazar ya da üretim merkezi olmanın ötesinde nasıl bir işleyiş gösterdiğini anlamaya çalışmaktır.¹⁷ Bookchin’e göre, kent tanımı bazı önemli toplumsal potansiyellerin, bunların gelişim evrelerinin, geleneklerin, kültürün ve yerleşik bir insan topluluğuna ait özelliklerin birikimci gelişimini ya da diyalektiğini içerir. Bu açıdan kent olmayı yalnızca bir “mekan sistemi” olarak gördüğünü, geometrik bir terim olan mekanın burada toplumsal, ekonomik ve kültürel ilişkilerden doğmuş yarı-mistik bir kategori haline geldiğini ifade eder.¹⁸ Tarih içinde “insanlık” gibi evrenselci kavramların ortaya çıkışına sahne olan kentin, politik özyönetim ile yurttaşlık kavramlarının yeniden ortaya çıkışına, toplumsal ilişkilerin genişlemesine ve yeni yurttaşlık kültürünün yükselmesine sahne olma

¹⁵ Jean-Louis Huot, (2000), “Dünyanın İlk Kentleri, Kasabacıklardan Megapollere”, içinde, Kentlerin Doğuşu, Jean-Louis Huot Jean-Paul Thalmann, Dominique Valbelle, Çev:Ali Bektaş Girgin, İmge Kitabevi, Ankara, s.14

¹⁶ Manuel Castells, (1997), Kent.Sınıf,İktidar, Çev:Asuman Erendil, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, s.123

¹⁷ Murray Bookchin, (1999), Kentsiz Kentleşme, Çev:Burak Özayağın, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s.10

¹⁸ Bookchin, (1999), a.g.e., s.17

potansiyeline sahip bir yer olduğunu söyler.¹⁹

Türkiye’de bu alanda çalışan toplumbilimci ve kent bilimcilerinin, kent için önerdikleri tanıma göre, kent, mekan ve zaman içindeki insan yerleşmesinin belli özellikler taşıyan bir özel durumu olarak değerlendirilmektedir. Bu özel durumu tanımlayan genel durumsa insan yerleşmesini karakterize eden öğelerdir. Yerleşmeyi karakterize eden öğelerin nitelikleri hangi yerleşmeye kent denileceğini belirler. Bir yerleşmeye gelişim sürecinde kent özelliği kazandıran değişkenler heterojenlik, hareketlilik, yarışma (rekabet), anonim, ilişkiler, işbölümü, yoğunluk, uzlaşma, çeşitleme olarak saptanabilir.²⁰

Kılıçbay’a göre kent, birçok açıdan tanımlanabilir, ama tarihsel ve toplumsal çıkış noktası olarak, kendi kendini yöneten ve bir arada oturan bir topluluğun işgal ettiği ve bu işgalden ötürü iskan ettiği, buna bağlı olarak örgütlendiği mekan demektir.²¹

Demirer ve diğerlerine göre kent, teknik değil, politik ve hatta ideolojik bir kavramdır. Dolayısıyla diğer tüm sorunlarda olduğu gibi, mekana ve kente yönelik üretilecek tüm çözümlerin ideolojik bir zemini olmalıdır. Zira kentte yaşanan birçok sorun, tek başına ele alınamayacak kadar detaylı bir yapıya sahiptir.²²

Bal ise kenti, çok yönlü tanımlamış, uluslararası ilişki ağlarına da sahip olduğunu vurgulamıştır. Bal’a göre kent; sanayi, ticaret, hizmet gibi ekonomik etkinliği olan, tarımsal ürünler de dahil olmak üzere her türlü ürünün dağıtıldığı, sınırları belirlenmiş bir alanda yoğunlaşmış nüfusun sosyal bakımdan tabakalaştığı, mesleki rollerin artarak farklılaştığı, dikey ve yatay hareketliliğin yaygın olduğu, çeşitli sosyal grupları barındıran, sivil toplum örgütlerinin etkinliğinin arttığı, merkezi ve yerel yönetimi

¹⁹Bookchin, (1999), a.g.e., s.18

²⁰İnan Özer, (2004), a.g.e., s.4

²¹ Mehmet Ali Kılıçbay, (2000), Şehirler ve Kentler, İmge Kitabevi, Ankara, s.41

²² Göksel N.Demirer, Temel Demirer, O.Eylem Doğmuş, Metin Duran, Tayfun Görgün, Kaya Hünler, Nida K. Özbolat, Sibel Özbudun, Özgür Orhangazi, Kahraman Yapıcı, (1999), “YDD” Kısacasında Çevre Ve Kent, Ütopya Yayınevi, Ankara, s.284

temsil eden yönetsel kurumların bulunduğu, yerel, bölgesel, ya da uluslararası ilişki ağlarına sahip heterojen bir toplumdur.²³

Kentleşme ile birlikte ekolojik tahribatın artması “sürdürülebilir kent” kavramını ortaya çıkarmıştır. Sürdürülebilir gelişme, kentlerin gelişimi için de gerekli olmalıdır.

Sürdürülebilir gelişme, insanların temel ihtiyaçlarını güvenli ve uygun bir biçimde karşılamak ve bu süreçte çevreden, hem günün hem de gelecekteki gereksinimlerin giderilmesini garantiye alacak biçimde yararlanmaktır.²⁴

“Sürdürülebilir kent” arayışlarında ekolojik tahribata gerekçe olarak, “enerji tüketimi” ve “kirlenme” gösterilmektedir. Bunlardan hareketle sürdürülebilir kentsel form arayışları da en az enerji kullanımı ve altyapı (modern arıtma, kanalizasyon vb.) olanaklarıyla desteklenen tasarım arayışlarında somutlanmaktadır.²⁵

I.1.2. Tarihsel Gelişim

İnsanların yaşam biçimindeki en büyük değişimlerden biri, kentlerin oluşumuyla yaşanmıştır. Kentler, yerleşik toplumların gelişmesinin ilk aşamalarında ortaya çıkmış ve uygar bir toplumun ayırt edici özelliklerinden biri olarak görülmüştür.1800 yılına kadar dünya nüfusunun en fazla yüzde 2,5’i kentlerde yaşarken, 1900 yılında yaklaşık olarak dünyadaki her on insandan biri kentlerde yaşamaya başlamıştır.²⁶

1980’lere gelindiğinde ise kentli nüfusun oranı dünyadaki her üç kişiden birine

²³ Bal, (1999), a.g.e., s.23

²⁴ Pınar Kılıçoğlu, (2005), Türkiye’nin Çevre Politikalarında Sürdürülebilir Gelişme, Turhan Kitabevi, Ankara, s.23,24

²⁵ Demirer ve diğerleri, (1999), a.g.e., s.341

²⁶ Clive Ponting, (2000), Dünyanın Yeşil Tarihi Çevre ve Uygarlıkların Çöküşü, Çev.Ayşe Başçı-Sander, Sabancı Üniversitesi, Detay Basım, İstanbul, s. 260

yükselmiştir.²⁷

Tarımın benimsenmesinin sonucu olarak yerleşik yaşam biçiminin ortaya çıkmasıyla oluşan ilk tarım toplulukları, en fazla birkaç yüz kişiden oluşan köylerde yaşamıştır. Bu önemli aşamadan sonraki birkaç bin yıl içinde, M.Ö. üçüncü ve ikinci binyıllarda, Mezopotamya'da Uruk, Ur ve Lagaş, İndüs vadisinde de Mohenjo-Dara gibi, binlerce kişinin yaşadığı kentler doğmuştur. İlk kentler, tapınma işlevleri ve yönetim işlevleri olan temelde törensel merkezlerdir.²⁸

Bu dönemde insanlar hayvanları evcilleştirmişler, ziraatla uğraşmaya başlamışlardır. M.Ö. 4000-6000'li yıllara ait karasaban, tekerlekli kağrı, yelkenli gemi, sulama kanalları, tahıl ürünleri vb. bulunması bu dönemde kentsel yaşamın varlığına ilişkin işaretler olarak kabul edilmektedir.²⁹

Mezopotamya, Mısır, İndüs Vadisi, Çin, Orta Amerika, Peru ve MS 1000 yıllarında Yoruba bölgesinde ilk kentlerin kurulduğu Güneybatı Nijerya'daki her yerleşik toplumda tören merkezleri vardır. Kentlerin yapısı, nüfusu, bölgeden bölgeye değişiklik göstermiştir. Kentlerde genellikle toplumun hem dini, hem de siyasi seçkin sınıfı yaşamış, bazen köylülere de rastlanmıştır. Mısır'da rahipler, liderler, yöneticiler ve zanaatkarlar tören merkezlerinde yaşarken, köylüler kırsal alanlardaki köylerde oturmuşlardır. Daha sonra ortaya çıkan diğer kentler de bu yapıyı korumuştur. Öte yandan, Mezopotamya'dan ve Orta Amerika'nın Maya kenti gibi birçok kentinden anlaşıldığı kadarıyla, nüfusun büyük bölümü kırsal alanlardan kentlere göç etmiş, bu insanlar gündüzleri çevredeki toprakları ekip, geceleri kentteki evlerine dönmüştür.³⁰

İmparatorlukların doğuşu ve hem nüfusta hem de küçük ölçekli ticarete

²⁷ Huot, (2000), a.g.e., s.11

²⁸ Ponting, (2000), a.g.e., s.260

²⁹ Bal, (1999), a.g.e., s.41

³⁰ Ponting, (2000), a.g.e., s.260,261

yaşanan artış, “sanayileşme öncesi” diye adlandırılan kentlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Uzun bir süre boyunca kentlerin çoğu günümüzdeki kasaba ve köyler büyüklüğünde olmuş ve kent sakinlerinin büyük bölümü de çevre topraklarda tarım yapmıştır. Nüfusun en yoğun olduğu merkezler, Roma, Pekin gibi büyük imparatorluk başkentleri ve Atina, Venedik, Cenova gibi temelde deniz ticaretiyle uğraşan imparatorlukların merkezleri olmuştur. Bu kentler besin ithalatı konusunda, gelişen imparatorluklarına güvenmişlerdir. Büyük imparatorlukların yönetim merkezleri olan bu kentler toplumun seçkin ve zengin üyelerini barındırmıştır. Başkent nüfusu bu zenginlerin köleleri ve uşakları, zanaatkarlar, tüccarlar, dükkan sahipleri, diğer hizmet sanayilerinin çalışanları ve küçük ölçekli üretim girişimcileriyle daha da artmıştır. Kentlerin birçoğu bağımlı yapılarına karşın önemli ölçüde büyümüştür. Bu imparatorluk başkentleri, sağlam ekonomik temellerinin olmaması ve büyük imparatorluklarının zenginliğine bağımlı olmaları nedeniyle genellikle büyüdükleri hızla çökmüşlerdir.³¹

Bu dönemdeki diğer kentlerin bazıları ise önemli stratejik ya da ekonomik bölgelerde, bir nehrin geçiş yerinde veya bir istihkam bölgesinde gelişmiştir. Bazıları, küçük ölçekli yerel ticaretin taleplerini karşılamak üzere bir piyasa oluşturma hakkı sayesinde ortaya çıkmış, bir kısmı ise, önceden tasarlanmış kent kurma eylemleriyle oluşmuştur. Örneğin Yunanlılar, nüfus fazlalığını yerleştirmek üzere Napoli ve Marsilya sömürgelerini kurmuştur.³²

Batı Avrupa’da, ortaçağda kentlerin temel gelişimi, verimliliğe bağlı hale gelen bir toplumda, üretimde işlevsel olarak uzmanlaşan kentlerin gelişimi olarak yaşanmıştır. Bu durum, kentlerin ticaret ve ulaştırmadan daha çok ekonomik etkinliklerde uzmanlaşmaya başladıkları anlamına gelmektedir. Sanayi ve ticaret ortaçağda pek çok

³¹ Ponting, (2000), a.g.e., s.261

³² a.k., s. 262

kentin temel işlevi olmuştur.³³

Sanayileşme öncesi kentleri çağdaş sanayileşmiş kentlerden ayıran pek çok özellik vardır. Her kentin çevresinde, yalnızca bir savunma duvarı olmayıp, aynı zamanda farklı yasal düzenlemeleri olan kentsel alanların sınırlarını belirleyen duvarlar bulunmaktadır. Bu duvarlar yetkililerin ticareti düzenleyebilmesine ve, tüccarlar kentlere sınırlı sayıdaki kapılardan girmek zorunda olduklarından, vergi alınabilmesine olanak sağlamaktadır. Duvarların içindeki kentler ise, birçok tarla ve meyve bahçeleriyle yarı-kırsal bir görüntü çizmektedir. Kent merkezinde resmi binalar ve zenginlerin yaşadığı evler olup, yoksullar ise kentin kenar bölgelerinde yaşamaktadır. İkamet alanları ve işyerleri, mesleğe, dine ya da ırka göre ayrılmıştır.³⁴

Sanayi devriminin başlangıcında ise, kentlerin ekonomik yapısında başlıca rol oynayan ögeler, kentsoylular (burjuvalar), tüccar ve bankacılar olmuştur. Gelişen ticaret yaşamı ile sanayi öncesi dönemin izlerini taşıyan zanaatlar bütünleşebilmiştir. Bununla birlikte, sanayi devriminin ve ussallaşmanın düzenli bir biçimde ve geniş ölçüde uygulanması, zihniyet ve davranışların bu yeni kapitalist üretim biçiminin taleplerine uydurulmaya başlanması geleneksel kent yapısını sarsmaya, değiştirmeye önyak olmuştur. Tüm sanayi dalları eski kentlerin dışında, enerji kaynakları, ulaşım araçları, hammadde kaynakları ve insan gücünün ucuz ve kolay bulunabildiği yerlerde yerleşmeye başlamış, fabrikalar yakınında sanayi kapitalizminin simgesi olan işçi kentleri doğmuştur.³⁵

Sanayileşme ile kentler, eskiden kırsal olan bölgelere yayılarak, bostan ve tarlaları yok edip köyleri de içine almıştır. Teraslı evler, apartman daireleri ya da daha zengin banliyölerde bahçeli ve geniş villalar yapılmaya başlanmıştır. Bu büyümenin çoğu

³³ Paul K.Hatt, Albert J. Reis, Jr, (2002), “Kentsel Yerleşimler Tarihi”, içinde, 20. Yüzyıl Kenti, Derleme ve Çevirme: Bülent Duru, Ayten Alkan, İmge Kitabevi, Ankara, s.29

³⁴ Hatt, Reis, Jr, (2002), a.g.e., s.262

³⁵ Keleş, (1997), a.g.e., s.20-21

plansız, tehlikeli kalkınmanın sonucu olarak ortaya çıkmış, işe gitmek için kente dönmek zorunluluğunun büyük bir sorun haline gelmesiyle birlikte yeni ulaşım sistemlerini izleyerek yayılmıştır. Bu durum, banliyölerin, yani insanların yaşadığı ama çalışmadığı bölgelerin gelişmesi sonucunu doğurmuştur.³⁶

Kentleşme, içinde bulunduğumuz yüzyılın ayırt edici özelliklerinden biri olmuş, gelişmiş olan, gelişmekte olan, kapitalist veya sosyalist bütün ülkeler, kentleşme olayının etkileriyle karşı karşıya kalmışlardır.³⁷

Kentlerin gelişmesi, ondokuzuncu yüzyılda fosil yakıt kullanımı ve sanayileşmenin başlamasıyla önce ulusal, ardından küresel düzeyde daha geniş çaplı ticaretin ve karmaşık mali ilişkilerin ortaya çıkmasıyla bağlantılı olmuştur. Sanayileşmiş dünyadaki zenginleşmenin artmasına karşın kentler, genellikle kentsel yaşama özgü çevre sorunlarının yoğun biçimde yaşandığı bölgeler haline gelmiştir. Bu sorunlar, araçlardan kaynaklanan hava kirliliği, aşırı gürültü, yetersiz ulaşım, artan işsizlik, kötü yaşam koşulları gibi çok çeşitlidir. Kentlerde yaşayan insanların çoğu, yani sanayileşmiş dünya nüfusunun yaklaşık dörtte üçü ve dünya genelindeki insanların yarısı, hergün bu sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır.³⁸

I.1.3. Kent Uygarlığı

Tarihçilerle, toplumbilimciler, kentlerin ortaya çıkışına uygarlıkların doğuşu gözü ile bakmışlardır.³⁹

Uygarlık kavramı, kendi içinde etnik köken ağırlıklı olduğu, dolayısıyla toplumsal bilimler açısından kuşkulu bir değere sahip bulunduğu için eleştirilmişse de,

³⁶ Ponting, (2000), a.g.e., s.267

³⁷ Keleş, (1997), a.g.e., s.21

³⁸ Ponting, (2000), a.g.e., s.276

³⁹ Keleş, (1997), a.g.e., s.20

20.yüzyılda bilim adamları bu kavramı değişik bir biçimde korumaya yönelmişlerdir. Karşılaştırmalı tarihsel, insanbilimsel ve arkeolojik araştırmaların ışığında, farklı çoğulcu uygarlıklar düşüncesi çerçevesinde merkezileşen daha gerçekçi etnografik bir yaklaşıma ortaya çıkmaktadır. Bunların her biri, ayrı bir yöreyle özdeşleşmiş büyük bir insan topluluğunun paylaştığı özdeksel, tinsel ve siyasal özelliklerin özel görünümünü yansıtmaktadır. Bu çeşitli grupların ortaklaşa sahip oldukları uygar olma özelliği, her şeye rağmen, kentlerle yakından bağlantılı kalmaya devam etmektedir. Böylece, batılı kent toplumunun kendisinin olmaktan çok, Avrupa, Asya, Afrika ve Amerika kıtasındaki birçok uygarlığın kentsel niteliği, türlü görünümleri içinde toplum yaşamının devingen özünü temsil etmektedir. Son yıllarda, dünya uygarlıklarının genişlemesini ve ilerlemesini kent kaynaklı yeniliklerle veya “kentsel devim” ile tanımlayan görüşler, arkeolog ve eski çağlar tarihçisi Gordon Childe ve kent toplumbilimcisi ve tarihçisi Lewis Mumford tarafından çok güçlü olarak açıkça ortaya konmuştur.⁴⁰

Kent tarihine bakıldığında, kentlerde hep önemli toplumsal değişimlerin, dönüşümlerin olduğu görülmektedir. İnsanlık tarihine damgasını vuran düşünürler, (Platon, Sokrates gibi) kentlerde varolmuşlardır. Yine ortaçağ monarşilerinin ortaya çıkışı, ticari kapitalizmin gelişimi, ütopyaların kente yansması, burjuvazinin kente egemen olması, sanayi devrimi ve günümüzün çok işlevli, çok sorunlu kentleri, bir anlamda demokrasi mücadelesinin de şekillendiği yerler olmuştur.⁴¹

Kentler, yerel ve küresel ilişki ağlarının keşişme noktası olmakla kalmayıp, yüzyıllar boyunca o yörenin kültür mirasını da yansıtmıştır.⁴²

Kongar’a göre; kültür, doğanın ya da Tanrı’nın yarattıklarına ek olarak,

⁴⁰ Holton, (1999), a.g.e., s. 182

⁴¹ Ethem Torunoğlu, (1997), “Kentleşme-Çevre Sorunları ve Kentsel Yaşam Kalitesi”, içinde, Ve Kirlendi Dünya, Özgür Üniversite Kitaplığı: 3, Öteki Yayınevi, Ankara, s.205

⁴² Zerrin Toprak Karaman, (1998), “Kentsel Yaşam Kalitesi ve Belediyeler”, Türk İdare Dergisi, Yıl: 70, Sayı: 421, s.356

insanoğlunun yarattıklarının tümüdür. Her türlü, araç, gereç, makine, giyim kuşam, inançlar, değerler, tutumlar, bir kültürü oluşturan öğelerdir.⁴³ Fiziki mekanlar da, sembolik anlamlarından arındırılmış “boş” bir mekan olmayıp, ancak kültürel gözlüklerle okunabilirler.⁴⁴ Bu açıdan kentler de, kültürleriyle varolmuşlardır.

Kent, birdenbire ortaya çıkmayıp bir gelişme sürecinin ürünü olduğundan, yaşam biçimi üzerindeki etkilerinde, daha önceki topluluklara egemen olan yaşam biçiminin görmezden gelinemeyeceği düşünülmektedir. Bu nedenle, farklı derecelerde de olsa, toplumsal yaşam, temel yerleşme biçimi tarıma, tımara ve köye dayanan daha eski toplumların izlerini taşır. Bu tarihsel etkiye, eski yaşam biçimlerinin izlerinin hala egemen olduğu kırsal bölgelerden insanların kente göç etmesi de katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle, kentsel ve kırsal kişilik tipleri arasında kesin ve farklı dönüşümler bulmak beklenmemektedir. Kent ve köy, söz konusu yerlerdeki insan yerleşmelerinin kendini düzenleme eğilimlerine göre, iki ayrı kutup olarak değerlendirilebilmektedir.⁴⁵

İnsanlık tarihinde bir dönüm noktası olan ulaşım ve iletişimdeki teknolojik gelişmeler, uygarlığın en önemli öğelerinden olan kentlerin rolünü arttırarak kentsel yaşam biçimini kent sınırlarının dışına taşımaktadır. Kentin, özellikle de büyük kentin baskınlığının, sanayi, ticaret, yönetimle ilgili olanakların ve etkinliklerin, ulaşım ve iletişim ağları, gazeteler, radyo istasyonları, tiyatrolar, kütüphaneler, müzeler, konser salonları, operalar, hastaneler, yüksek öğretim kurumları, araştırma ve yayın özekleri, iş kurumları, din ve hayır işleri ile ilgili kurumlar gibi kültürel ya da dinlenme ve eğlenceye ilişkin donanımların kentlerde yoğunlaşmasından kaynaklandığı kabul edilebilmektedir. Bu araçlar aracılığıyla kent, bir çekim özeği niteliğine bürünüp kırsal bölgeler üzerinde etkide

⁴³ Emre Kongar, (2003), Kültür Üzerine, Remzi Kitabevi, İstanbul, s.38

⁴⁴ Ayşe Öncü, Petra Weyland, (2005), Mekan Kültür İktidar, İletişim Yayınları, İstanbul, s.31

⁴⁵ Wirth, (2002), a.g.e., s.79

bulduğunda, kentsel ve kırsal yaşam biçimleri arasındaki farklar daha da artmaktadır.⁴⁶

Kentler, değişimin, farklılaşmanın, çoğulluğun mekanıdır. Çoğu kimsenin ütöpic ve gerçekçi özlemlerini oluşturan birçok maddi ve manevi değerin de ortaya çıkma ve yoğrulma yeri, yani uygarlıkların beşiği, potasıdır.⁴⁷

Kentler, uygarlığın ve demokrasinin kaynağı olmanın yanında, siyasal düşüncelerin geliştiği, üretimin çeşitlendiği yerleşimlerdir.⁴⁸

Uygarlığın kent ile başladığına ve bir köylü uygarlığının olamayacağına inanılmasına rağmen, kent uygarlığının bir kriz içine girmesi karşısında bir şey yapılamamaktadır. İnsanlığın kentsel devrimle ilkelikten uygarlığa, yani devletsiz toplumdaki devletli topluma geçtiği iddia edilirken, bu gün ise kentsel devrimin hızı, insanlığı, bir uygarlık krizinin eşiğine getirmiş ve uygarlığı yaratan kent uygarlığın ve insanca yaşam olanaklarının düşmanı haline gelmiştir.⁴⁹

Nüfus artışı, yoğunluk ve heterojenlik unsurları ile tarif edilebilecek olan bugünkü kentsel yapı, bozuk ve çürüyen nitelikleriyle yaşanabilirlik koşullarını yok etme sürecinde hızla ilerlemektedir.⁵⁰

Yüzyıllarca toplumsal evrimin temeli olan çeşitliliğin geliştiği kent, etkisini yitirmekte, bireyleri ve toplumsal sınıfları birbiriyle yüzyüze getirecek bilgi alışverişinde bulunmalarını, günlük iletişimle birbirlerini tanıma ve kültürel olarak zenginleşmelerini sağlayacak, sokakta ve halka açık yerlerde zanaatçıyı, işçiyi, sanatçıyı, kentliyi, köylüyü kaynaştıracak yerde, toplumsal katmanların birbirinden ayrılması

⁴⁶ Wirth, (2002), a.g.e., s.81

⁴⁷ Kılıçbay, (2000), a.g.e., s.12

⁴⁸ Torunoğlu, (1997), a.g.e., s.218

⁴⁹ Birol Ertan, (1997), "Yaşayan Kent", içinde, Ve Kirlendi Dünya, Özgür Üniversite Kitaplığı: 3 Öteki Yayınevi, Ankara, s.177

⁵⁰ Ertan, (1997), a.g.e., s.178

sonucunda, insan kümeleri arasında tam anlamıyla geçirimsiz duvarlar yaratmaktadır.⁵¹

Küreselleşme, dünyanın ayrıcalıklı bir kesimini kapsarken, kentler için sömürüyü yasallaştırma yöntemi olan “pazar ekonomisi” ve onun uygulama aracı konumundaki “tüketim felsefesi” yaygınlaşmaktadır. Böylece, kentler, bu olguların her gün yaşandığı mekanlar haline gelmekte ve kentler, özgürlükleri somutlaştıracağına soyutlaştırmaktadır. Ulusların gelişmişlik düzeyine göre, geleneksel ve kültürel yapılarına göre değişmekle birlikte kentler özgürlükleri kısıtlayan tutsak kentlere dönüşmeye başlamışlardır.⁵²

I.2. Suç Kavramı

Suçun tanımı Anayasada ve Türk Ceza Kanununda açıkça yer almamakla beraber yürürlükte bulunan 09.11.1982 tarih, 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının “Suç ve cezalara ilişkin esaslar” başlıklı 38.maddesinde, “ Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz...

Ceza sorumluluğu şahsidir.” denilmektedir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunundan önce yürürlükte bulunan 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 1. maddesinde “Kanunun sarıh olarak suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilmez. Kanunda yazılı cezalardan başka bir ceza ile de kimse cezalandırılmaz...” hükmü yer almış olup, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun “Suçta ve cezada kanunîlik

⁵¹ Henri Laborit, (1990), İnsan ve Kent, Çev: Bertan Onaran, Payel Yayınevi, İstanbul, s. 141

⁵² Torunoğlu, (1997), a.g.e., s.206-207

ilkesi” başlıklı 2.maddesinde de “(1) Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükümlenemez.

(2) İdarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza konulamaz.

(3) Kanunların suç ve ceza içeren hükümlerinin uygulanmasında kıyas yapılamaz. Suç ve ceza içeren hükümler, kıyasa yol açacak biçimde geniş yorumlanamaz.” hükmü düzenlenmiştir.

Anayasada ve T.C.K.’da yasanın suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemeyeceği düzenlenmiş olduğuna göre, toplum düzenini bozan her davranış, Ceza Hukuku yönünden suç sayılmayacaktır. Bu güne kadar sosyologlar ve kriminologlar tarafından pek çok suç tanımı yapılmış olup, bu tanımlara göre suç sayılan fiiller, yasada suç olarak gösterilip, cezası açıkça düzenlenmemişse, Ceza Hukuku yönünden suç sayılmayacak, bu fiilden dolayı ceza verilemeyecektir. Ancak bu davranışların idari yönden, disiplin yönünden, etik yönden cezalandırılmaları mümkündür.

Yasalar tarafından yasaklanan ve toplum düzenini bozan fiiller suç olarak tanımlanmışsa da, suçun unsurları dikkate alınarak bazı yazarlar tarafından yapılan tanımında suç; “isnad yeteneğine sahip bir kişinin kusurlu iradesinin yarattığı icrai ve ihmali bir hareketin meydana getirdiği, yasada yazılı tipe uygun, hukuka aykırı ve yaptırım olarak bir cezanın uygulanması gereken bir eylemdir.” şeklinde tanımlanmıştır.⁵³ Daha genel tanımıyla da suç “hukuk kurallarının yasakladığı ve yapılmasına veya yapılmamasına cezai yaptırım bağladığı eylemdir.”⁵⁴

Suç, hukuk normlarıyla belirlenmiş olmalıdır. Yasada açıkça suç sayılmayan bir fiil için kimseye ceza verilemeyeceği ve kimse yasada yazılı cezadan başka bir ceza ile

⁵³ Sedat Bakıcı, (1997), Olaydan Kesin Hükme Kadar Ceza Yargılaması ve Ceza Kanunu Genel Hükümler, Adalet Yayınevi, Ankara, s.8

⁵⁴ Ejder Yılmaz, (2004), Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yayınevi, s.1124

cezalandırılmayacağı için Anayasa ve Türk Ceza Kanununda benimsenen kanunilik prensibi gereğince; örf ve adetlerle suç yaratılıp, ceza verilemez, kıyas yapılamaz, yasalar geçmişe etkili değildir, yürürlüğe girmeden önce işlenen fiillerde uygulanamaz, yürütme organı, Ceza Yasalarını değiştiremez, ceza hükmü koyamaz, ceza hükümlerini yürürlükten kaldıramaz.⁵⁵

Hak ve özgürlüklerin güvence altına alınabilmesi için, suçların yazılı, kesin, sonuçları önceden kolayca görülebilir biçimde yasayla belirlenmesi gerekmektedir. Bunun da temel nedeni, yasaların yalnızca uzmanlar için değil, herkes için yapılmış olmasıdır. Yasayı bilmemek özür sayılmaz. Bu nedenle, yasaların dilleri açık, kesin, anlaşılır, kolaylıkla ulaşılabilir olmalı, sözcüklere herkes başka anlam vermemelidir.⁵⁶

Ceza Kanununda, Medeni Kanunda olduğu gibi, bir hüküm bulunmayan sorunlarda hakimin hukuk yaratmasına ilişkin düzenleme yoktur. Yasal boşluklar hakim tarafından doldurulamaz. Yasada açıkça suç kabul edilmeyen bir eylem, suç kabul edilen bir eyleme benzemesi nedeniyle cezalandırılmaz.

Ceza Kanununda yaptırıma bağlanmamış bir fiil bu kanun açısından suç değildir. Ancak Ceza Kanunu açısından yaptırıma bağlanmamış olması bu fiile, idari, ahlaki veya inzibati bakımdan bir yaptırım uygulanmayacağı anlamına gelmez. Yani Ceza Kanunu açısından suç olmayan bir fiile kamu kurum ve kuruluşlarınca idari yönden yaptırım uygulanabileceği gibi bi fiiller sosyal ve etik yönden de yaptırıma uğrayabilir.

I.3. Kentli Hakları ve Kente Karşı İşlenen Suç Kavramı

“Kentli hakları” ya da “kentsel haklar” kavramları, üzerinde tartışılan, oldukça yeni kavramlardır. İnsan hakları temel çerçevesi içerisinde üçüncü kuşak haklar olan

⁵⁵ Bakıcı, (1997), a.g.e., s.8

⁵⁶ Sami Selçuk, (2004), Beccaria'nın İnsanlığa Bildirisi, İmge Kitabevi, Ankara, s.35

“dayanışma hakları” kapsamında değerlendirilebilirler.

Kentli haklarını, insan hakları kapsamında değerlendirmek için, insan haklarının şekilleniş biçimine bakmak gerekir.

İnsan haklarının iki yüzyıllık gelişim sürecinde üç dönem kaydedilebilir. Bunlar, insan haklarının üç kuşağı olarak da adlandırılmaktadır.⁵⁷

Birinci kuşak kişi hakları ve siyasal haklar, İngiliz, Amerikan ve Fransız devrimleri ile örgütlenen 17. ve 18. yüzyıl reformist teorilerinden kaynaklanmıştır. Temel karakteristiği bireyci olması, bireye devletin müdahalesinin yasaklandığı bir alanı güvence altına almasıdır.⁵⁸ Soyut olarak da nitelenen kişi özgürlükleri, insan kişiliğinin korunmasını, ailenin, konutun ve özel yaşamın güvencesini, hareket ve dolaşım özgürlüğünü, dernek ve toplanma özgürlüklerini kapsamına alır. Siyasal haklar da yurttaş hakları olarak bu ilk aşamada tanınmıştır.⁵⁹

İkinci kuşak haklar ise sosyal, ekonomik ve kültürel haklardır. Birinci kuşak hak ve özgürlüklerden ancak belli kesimlerin yararlanabildiği gerçeğinin, 19.yüzyıldan itibaren fark edilmesiyle ortaya çıkmıştır. Eşitliğin öne çıkmasıyla özgürlüklerin toplumsallaşması, bir yandan emekçi sınıfların mücadelesinde, diğer yandan sosyal devlet kavramında anlam kazanır. 19. yüzyıl ortalarından başlayarak tanınan bu haklar, 20. yüzyılın başlarında ve ortalarında anayasalarca düzenlenir. Sendika özgürlüğü, grev hakkı, çalışma, dinlenme ve sosyal güvenlik hakları ile yeterli bir yaşam düzeyine sahip olma hakkı, eğitim ve kültür hakları bu kuşak hakların başlıcalarıdır.⁶⁰

Üçüncü kuşak haklar, dayanışma hakları, olarak da bilinen haklardır. İkinci Dünya Savaşı sonrası, insan haklarının sadece devletlerin iç sorunu olmayıp, uluslararası

⁵⁷ İbrahim Kaboğlu, (1996), Çevre Hakkı, İmge Kitabevi, Ankara, s.10

⁵⁸ E.Yasemin Özdek, (1993), İnsan Hakkı Olarak Çevre Hakkı, TODAİE Yayınları, No:249, Ankara, s.3

⁵⁹ Kaboğlu, (1996), a.g.e., s.10

⁶⁰ a.k., s.10

topluluk bütününe ilişkin bir sorun olduğu bilincinin doğmasıyla ortaya çıkmıştır. Uluslararası önemli metinlerin yavaş yavaş soyut ve somut özgürlükleri hatta kimi zaman yeni hakları ilan etmesine insan haklarının uluslararasılaşması denilmiştir. Bu dönem, özellikle sömürgeleikten çıkan Üçüncü Dünya Devletlerinin baskısıyla “dayanışma” adı verilen hakları ortaya çıkaracak olan uluslararasılaşma çağıdır. Dayanışma hakları; çevre, barış, gelişme ve insanlığın ortak malvarlığına saygı haklarıdır. Yeni kuşak, ortaya çıkış ve doğası gereği evrensel özelliğe sahiptir.⁶¹

Dayanışma haklarının uygulanabilmesi toplumda yaşayan kişilerin bu hakların uygulanmasını istemelerine bağlıdır. Kentli hakları da üçüncü kuşak haklar gibi yetkili mercilerin hak ve ödevleri kadar kentlilerin de hak ve ödevlerini yerine getirmeleri şartıyla uygulanabilir.

Kentli hakları, üçüncü kuşak dayanışma hakları kapsamındaki haklarla benzer özellikler taşısa da, henüz hakkın konusu, sahibi, korunması konusunda bir uzlaşma sağlanamamıştır.

Avrupa Konseyi, Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansı'nın, 17-19 Mart 1992'de Strazburg'da yapılan olağan toplantısının 18 Mart 1992 günlü oturumunda kabul edilen Avrupa Kentsel Şartı⁶² ile kentli hakları ciddi bir güvenceye kavuşturulmuştur.

Avrupa Kentsel Şartı, kentsel haklar ile bu hakları kentliye sağlamak durumunda bulunan yönetimlerin ödev ve sorumluluklarını karşılıklı olarak gösteren önemli bir kaynaktır.⁶³

Avrupa Kentsel Şartı'nın ilk bölümünde yer alan Avrupa Kentli Hakları Deklerasyonu'nda, Avrupa yerleşimlerinde yaşayan kent sakinlerinin sahip oldukları

⁶¹ Kaboğlu, (1996), a.g.e., s.10-11

⁶² Avrupa Kentsel Şartı, (1996), T.C. İçişleri Bakanlığı, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, Yayın No:10

⁶³ Ruşen Keleş, Can Hamamcı, (2005), Çevre Politikası, İmge Kitabevi, Ankara, s.277

haklar gösterilmiş, bu hakların gerçekleşmesinin fertlerin, dayanışma ve sorumlu hemşehriliğe ilişkin eşit yükümlülükleri kabul etmesine bağlı olduğu belirtilmiştir. Bu haklar; güvenlik, kirletilmemiş sağlıklı bir çevre, istihdam, konut, dolaşım, sağlık, spor ve dinlence, kültür, kültürlerarası kaynaşma, kaliteli bir mimari, işlevlerin uyumu, katılım, ekonomik kalkınma, sürdürülebilir kalkınma, mal ve hizmetler, doğal zenginlikler ve kaynaklar, kişisel bütünlük, belediyelerarası işbirliği, finansal yapı ve mekanizmalar ve eşitlik haklarıdır. Avrupa Kentsel Şartı'nın “Şartın Amacı, Felsefesi ve Yapısı” başlıklı bölümünde, şartın amacı⁶⁴;

- Yerel yönetimler için pratik bir kent yönetimi el kitabı oluşturmak;
- Gelecekteki olası bir Kentli Hakları Kongresi için temel ilkeleri oluşturmak;
- Şartın ilkelerini yerine getiren kentler için verilecek uluslararası ödüllere bir baz oluşturmak;
- Fiziksel çevre ve yasalarıyla ilgili yaptırımlar için Avrupa Konseyi'nin bu konulara ilişkin katılımına bir “vize” oluşturmak; aynı zamanda Avrupa Konseyi'nin ve özellikle AYBİK'nin kent sorunlarına ilişkin tüm çalışma sonuçlarının bir çözümlemesini yapmaktır, şeklinde belirtilmiştir.

Aynı bölümde, Şart'ın Avrupa'da hemen her ülkeye uygulanabilecek bir dizi yol gösterici evrensel ilkeleri tanımladığı, yerleşimlerin sorunlarının ölçekte farklılıklar gösterse de özde aynı yapıyı barındırdığı vurgulanmıştır.

Yine aynı bölümde, Şart'ın; şiddetten, her türlü kirlilikten, bozuk ve çarpık kent çevrelerinden arınma hakkı, yaşadığı kent çevresini demokratik koşullarda kontrol

⁶⁴ Avrupa Kentsel Şartı, (1996), a.g.e

edebilme hakkı, insanca konut edinme, sağlık, kültür hizmetlerinden yararlanma, dolaşım özgürlüğü gibi temel kentli haklarının olduğu inancını kabul ettiği belirtilmiş, söz konusu hakların, yaş, cinsiyet, ırk, inanç, milliyet, sosyo-ekonomik ve politik statü, ruhsal ve bedensel özür gözetmeksizin, tüm insanlara eşit koşullarda uygulanmasını savunduğu ifade edilmiş, yerel ve bölgesel yönetimlerin önemli bir sorumluluğunun da, doğru kalkınma stratejileriyle, söz konusu kentli haklarını korumak olduğu vurgulanmıştır.

Şart'ın "Geleceğin Kenti" alt başlıklı bölümünde; ideal kent, kentli haklarını koruyarak; en iyi yaşam koşullarını sağlayarak, halkına iyi bir yaşam biçimi sunarak; değerini orada yaşayan, ziyaret eden, çalışan ve ticaret yapan, eğlence, kültür ve bilgiyi orada arayan ve eğitim görenlerden alarak; birçok sektör ve aktiviteyi (trafik, yaşam, çalışma, dinlenme gereksinimleri) bir arada uyum içinde barındıran yaşam yeridir şeklinde tanımlanmıştır.

Avrupa Kentsel Şartı, hükümetlerin değil, yerel yönetimlerin imzasına açılmıştır.* Türkiye'de henüz anlaşmayı imzalayan bir belediye olmamıştır.⁶⁵

İnsan haklarıyla ilgili bütün belgelerde olduğu gibi, bu Şart'ta yer alan kentsel haklar da ulaşılmak istenen belli idealleri, ideal koşulları ve özlemleri yansıtan kurallardır. Sanayileşmiş ve zengin ülkeler de dahil, dünyanın pek çok ülkesinde, kentlilerin bu hakların tümünden ya da ideal ölçülerde yararlandıkları söylenemez. Şart'ta yer alan kuralların öngördüğü koşulları gerçek koşullara yaklaştırmanın ya da, gerçek koşulları ideal ölçülere yaklaştırmanın her ülke açısından kendine özgü ekonomik, toplumsal ve siyasal güçlükleri vardır. Bu güçlüklerin aşılmasında, kent yönetimleri devletle, gönüllü

* Avrupa Kentsel Şartı hükümetlerin imzasına değil yerel yönetimlerin imzasına açılmış olup, Türkiye'de Şart hiçbir belediye tarafından imzalanmamış olmasına rağmen, araştırmamız sırasında bu konuda rastlanan kaynakların büyük çoğunluğunun Şart'ın, Türkiye tarafından imzalandığı yönünde bilgi verdiği görülmüştür.

⁶⁵ Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu, www.yerelnet.org.tr/uluslararasi/avrupakonseyanlasma_7.php, erişim tarihi: 12.05.2006

kuruluşlarla ve halkla çok yakın işbirliği yapmak zorundadırlar.⁶⁶

“Hak”, bir insanın isteyebileceği, öne sürebileceği ve eylemli olarak kullanabileceği bir durum anlatır. Bu nedenle, günlük konuşma dilinde “kentsel haklar” diye bilinen bu haklardan yurttaşların gerçekten yararlanabilmeleri, somut koşullar bir yana bırakılsa bile, bu hakların öznesinin, konusunun, kime ve kimlere karşı savunulabileceğinin ve uyuşmazlıklar ortaya çıktığında yararlanılabilecek yönetsel ya da diğer yaptırımların neler olduğunun yasalarda açıkça tanımlanmasını gerektirir.⁶⁷

Türkiye’de, özellikle kentsel haklar konusunda, önemli boşluklar vardır. Kentlilerin sahip oldukları, kent ve çevre değerlerinin korunmasına ilişkin bilinç düzeyi, henüz yasa koyucuyu, bu boşlukları yeterince dolduracak kadar baskı altında tutmaya yetecek seviyeye gelmiş olmaktan uzaktır. Öte yandan, kentlilerin içinde buldukları yaşam koşullarının gözden geçirilmesi ise, bu haklardan nedenli yetersiz yararlanılmakta olduğunu göstermeye yarayacaktır.⁶⁸

Kentli haklarının yalnızca bugün için değil, gelecek kuşaklar için de güvence altına alınması gereği, kent ve çevreye ilişkin getirilen düzenlemelerin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Kentsel ve çevresel değerlerin hızla bozulma sürecine girmesi sonucunda kentli haklarının çiğnenmesi, “kente karşı suç” kavramını gündeme getirmektedir.⁶⁹

Kentli hakları ve kente karşı suç kavramları, 23 Kasım 2002’de TBMM Genel Kurulu’nda Başbakan Abdullah Gül tarafından okunan, 58.Hükümet programında yer almış, kentli hakları ve kente karşı işlenen suçlar ile çevre hakkı konusunda halkın katılımı

⁶⁶ Keleş, Hamamcı, (2005), a.g.e., s.280

⁶⁷ a.k., s.280

⁶⁸ a.k., s.280-281

⁶⁹ Ertan, (1997), a.g.e., s.198

ve denetiminin etkin bir biçimde sağlanacağı belirtilmiştir.⁷⁰

Kente karşı suç, kent yaşamındaki düzeni belirleyen kurallara aykırı her davranışa verilen genel bir isimdir. Hem çeşitli yasal düzenlemelerle yasaklanan ve uyulmaması durumunda uygulanacak yaptırımı bulunan eylemler, hem de yasal düzenlemelerde yer almayan, daha çok ahlaki değerlere göre yargılanan davranışlar “kente karşı suç” kavramı kapsamındadır. Kente karşı işlenen suçların hemen hemen tümü toplumun uğrayacağı zararı hiç önemsemeksizin kişisel çıkarlarını önde tutanlar tarafından işlenirler. Bu suçların işlenmesinde kent yönetiminde sorumluluğu olanların doğrudan ya da dolaylı büyük payı vardır.⁷¹

Kente karşı suç; devlet yetkilileri, kurumlar ya da kentliler tarafından işlenebilir. Kent planlarının nesnellik, ussallık, açıklık ilkelerine uygun olarak yapılmaması, planların denetlenmemesi, plan dışı gelişmelerin ortaya çıkması, kent hizmetlerinin yetersizliği, gecekondulaşmaya müsaade edilmesi, kent kimliğine, tarihine sahip çıkılmaması, tarihsel dokuyu ve yapıları koruma konusunda, çevreyi koruma konusunda gösterilen ilgisizlik, kente kaçak sokulan kontrolsüz kömür, akaryakıt, gıda gibi kentlilerin sağlığını ve kent estetiğini olumsuz etkileyen unsurlar, kent ve kentlilere karşı işlenen suçlardır. Kent suçları, açıkça toplum yararına karşı işlenen suçlardır.⁷²

İşlenen kent suçlarına karşı yargı organlarını harekete geçirebilmek, yasal düzenlemelerin buna olanak vermesine bağlıdır. Türkiye’de halen yürürlükte olan yasalarda kentli hakları ile ilgili hükümler içeren maddeler vardır. Ancak mevcut yasalardaki dağınık ve karışık bu düzenlemeler yeterli değildir. Mevcut yasalarda karşılığı olmayan durumlar söz konusu olduğunda yasal boşluk olacağından, yargıya başvurmak da

⁷⁰ 58.Hükümet Programı, www.belgenet.com/hukümet/program/58-3.html, erişim tarihi 02.05.2006

⁷¹ Cengiz Türksoy, “Kente Karşı Suç”, www.aksam.com.tr/yazarprn.asp?a=31933,67, erişim tarihi: 02.05.2006

⁷² Ertan,(1997), a.g.e., s.198

mümkün olmayacaktır. Zira yasayla düzenlenmemiş ve cezası belirlenmemiş bir fiil ceza hukuku açısından suç oluturmayacaktır.

II. BÖLÜM: KENTE KARŞI İŞLENEN SUÇLAR VE YASAL DÜZENLEMELER

Türk hukuk sisteminin temel kaynakları olan kanunlar incelendiğinde, doğrudan kente karşı işlenen suç adı altında bir suç tanımlanmamış olup, ancak pek çok kanunda kente dolaylı koruma sağlayan çok sayıda düzenlemenin olduğu görülmüştür.

Kanunlarda kenti, kentliyi koruyan düzenlemeler, bazen kişi ve kurumlara sorumluluk yüklemek şeklinde, bazen bir eylemi, faaliyeti yasaklamak şeklinde ortaya çıkmış, bazı yasakların ihlaline cezai yaptırım bağlanmış, bazılarında idari cezalar öngörülmüştür. Kanunlarda yer alan ve kenti koruyan yasakların ihlali, sorumlulukların yerine getirilmeyişi, kanunların ihlali olacağı gibi, aynı zamanda kente karşı işlenmiş suç sayılacaktır.

II.1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

Yürürlükte bulunan 09.11.1982 tarih ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, kenti korumaya yönelik doğrudan hükümlere yer vermemiş olmakla beraber, kente dolaylı koruma sağlayan hükümler içermektedir. Dolaylı olarak kente karşı koruma sağlayan bu hükümlerin başında çevre hakkını düzenleyen 56.madde yer alır.

1982 T.C. Anayasası da diğer yeni anayasalar gibi çevre hakkını açıkça tanınmış, herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. 56. madde, çevreyi koruma ödevini devlete ve vatandaşlara yüklemek yoluyla, 1982 Anayasasının bu hakkı oldukça geniş bir biçimde tanıyan anayasalar arasında yer almasını sağlamıştır.⁷³

Anayasa hazırlayan ya da Anayasasını değiştiren devletlerin hemen hepsi çevre

⁷³ Özdek,(1993), a.g.e., s.83

üzerine hüküm düzenlemiştir. Anayasalarda devlete çevreyi koruma ödevi yüklemeye biçimindeki düzenlemeden “insan hakkı olarak tanıma” yönüne doğru gelişim söz konusudur.⁷⁴

1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın “Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması” kenar başlıklı 56. maddesine göre;

“Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir.

Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir.”

Anayasanın bu maddesinde, çevre hakkı deyimini kullanılmamakla birlikte herkes olarak belirlenen hak öznesinden hareketle “sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı” formülü ile bu hakkın tanımı verilmiştir. “Kirlenme” ve “sağlık” olarak belirlenen çevrenin öğeleri daraltıcı bir biçimde belirtilmiştir. Çevre hakkının tanımı dar tutulmuştur. Devletin ödevleri konusunda yeterli somutluk bulunmamaktadır. Çevre hakkının muhatapları konusunda da bir boşluk söz konusudur. 56. madde sorumluluk ve yaptırım öğelerini içermemektedir.⁷⁵

Çevre koruması 1982 Anayasası'nın hak ve özgürlükler rejiminden

⁷⁴ İbrahim Ö.Kaboğlu,(1996), Özgürlükler Hukuku, Afa Yayınları, İstanbul, s.275

⁷⁵ Kaboğlu, (1996), a.g.e., s.44

kaynaklanan sınırlarla karşılaşmıştır. Sistematik yönünden 1982 Anayasası üçlü ayrımı benimsemiştir. Bunlar, kişinin hakları ve ödevleri, sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler, siyasi haklar ve ödevler şeklindedir.

Çevre hakkı, Anayasa'nın ikinci kısmının "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler" başlıklı üçüncü bölümünde yer almıştır. Bu bölümde yer alan 65. maddeye göre; "Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir." Bu hükmün 56. maddede yer alan geliştirme, koruma ve önleme ödevleri yönünden sınırlayıcı etkisi olduğunu öne sürmek güçse de, çok büyük harcamaları gerektiren eski hale getirme amacına yönelik proje ve programlar bakımından "mali kaynakların yeterliliği ölçüsü" gündeme getirilebilecektir. Bu itibarla, "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler" bölümünde yer alan çevre hakkı, "Kişinin Hakları ve Ödevleri" bölümünde yer alan diğer haklar karşısında ikinci derecede korunmuştur.⁷⁶

Kente karşı anayasal düzeyde doğrudan koruma içeren hükümler bulunmasa da çevre hakkının Anayasada kabul edilmiş olması kente de anayasal düzeyde koruma sağlamaktadır.

Anayasanın "Temel Haklar ve Ödevler" başlıklı ikinci kısmının "Kişinin Hakları ve Ödevleri" başlıklı ikinci bölümünde yer alan "Yerleşme ve seyahat hürriyeti" kenar başlıklı 23.Maddesine göre;

"Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;

Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini

⁷⁶ Kaboğlu, (1996), a.g.e., s.45-46.

önlemek;

Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, (...) ⁷⁷ vatandaşlık ödevi ya da ceza soruşturması veya kovuşturması sebebiyle sınırlanabilir.

Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.”

Aynı bölümde yer alan “Mülkiyet hakkı” başlıklı 35. maddeye göre;

“Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.”

Bu hükümler kişilere dolayısıyla kentliye sağlanan hakları ve bu hakların sınırlandırılmasını düzenlemiş olup, “yerleşme hürriyetinin” düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek amacıyla sınırlanabileceğinin düzenlenmiş olması açısından da ayrıca önemlidir.

Anayasanın “Temel Haklar ve Ödevler” başlıklı ikinci kısmında yer alan “Kıyılardan yararlanma” başlıklı 43. maddesine göre;

“Kıyılar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.

Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir.

Kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanım amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkan ve şartları kanunla düzenlenir.” hükmünü içermektedir.

Aynı bölümde yer alan;“toprak mülkiyeti” başlıklı 44. maddeye göre;

“Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini korumak ve geliştirmek, erozyonla kaybedilmesini önlemek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan

⁷⁷ (Ülkenin ekonomik durumu) ibaresi,03.10.2001 gün,ve 4709/8 sayılı.kanun.ile fıkra metninden çıkarılmıştır.

çiftçilikle uğraşan köylüye toprak sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alır. Kanun, bu amaçla, değişik tarım bölgeleri ve çeşitlerine göre toprağın genişliğini tesbit edebilir. Topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlanması, üretimin düşürülmesi, ormanların küçülmesi ve diğer toprak ve yeraltı servetlerinin azalması sonucunu doğuramaz...”

Yine aynı bölümde yer alan, “Tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması” başlıklı 45. maddeye göre;

“Devlet, tarım arazileri ile çayır ve mer`aların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimi artırmak maksadıyla, tarım ve hayvancılıkla uğraşanların işletme araç ve gereçlerinin ve diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırır.

Devlet, bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerlendirilmesi ve gerçek değerlerinin üreticinin eline geçmesi için gereken tedbirleri alır.”

Aynı bölümde yer alan; “Kamulaştırma” başlıklı 46. maddeye göre;

“Devlet ve kamu tüzel kişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir...”

Aynı bölümde “Sağlık, çevre ve konut” üst başlığı ile düzenlenen; “Konut hakkı” başlıklı 57. maddeye göre;

“Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.”

Aynı bölümde düzenlenen “Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması”

başlıklı 63. maddeye göre;

“Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır.

Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir.”

Burada yer verilen Anayasa maddeleri kente dolaylı koruma sağlayan, kentin gelişmesine, düzenlenmesine katkı sağlayacak maddeleridir.

Kimsenin, bir başkasının, kirlenmemiş, düzenli, sağlıklı, planlı, üreten, gelişen, bir kentte yaşaması hakkını engellemeye hakkı yoktur. Bu hakkı ihlal edebilecek her davranış, kentin bu özelliklerini yok etmeye yönelik her fiil, kente karşı işlenmiş suçtur ve kente karşı işlenen her suç da, kentlinin sağlıklı bir kentte yaşama hakkının ihlalidir.

Henüz gelişmekte olan ve kendini yeterince ifade edemeyen ve mevcut iç hukuk düzeninde de bu açıdan henüz açıkça yerini alamamış olan sağlıklı bir kentte yaşama hakkının korunması ve kentin korunması, çıkarılan bazı yasalarla dolaylı da olsa sağlanmaktadır.

II.2. Türk Ceza Kanunu

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu,26.09.2004 tarihinde kabul edilmiş,12.10.2004 tarihinde 25611 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış, Kanunun “İmar kirliliğine neden olma” başlıklı 184. maddesi yayımı tarihinde, “Çevrenin kasten kirletilmesi” başlıklı 181. maddesinin birinci fıkrası ile “Çevrenin taksirle kirletilmesi” başlıklı 182.maddesinin birinci fıkrası dışındaki diğer hükümleri 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanunun “Çevrenin Kasten Kirletilmesi” başlıklı 181. maddesinin birinci fıkrası ile

“Çevrenin Taksirle Kirletilmesi” başlıklı 182. maddesinin birinci fıkrasının Kanunun yayım tarihinden (12.10.2004) iki yıl sonra yürürlüğe gireceği düzenlenmiştir.

1926 yılından beri, 79 yıldır yürürlükte bulunan 765 sayılı Türk Ceza Kanunu yerini bu yeni 5237 sayılı Türk Ceza Kanununa bırakmıştır.

Kente karşı işlenen suçların Ceza Kanununda düzenlenip düzenlenmediği hususu, yasada açıkça suç olarak düzenlenmeyen bir fiil için kimseye ceza verilemeyeceği ilkesi nedeniyle önem taşımaktadır.

1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının “Suç ve cezalara ilişkin esaslar” başlıklı 38. maddesinde, “Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.” hükmü yer almaktadır.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunundan önce yürürlükte bulunan 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 1. maddesinde; “Kanunun sarıh olarak suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilmez. Kanunda yazılı cezalardan başka bir ceza ile de kimse cezalandırılmaz...” hükmü yer almış olup, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun “suçta ve cezada kanunîlik ilkesi” başlıklı 2. maddesinde de; “Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükmü olunamaz.

İdarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza konulamaz.

Kanunların suç ve ceza içeren hükümlerinin uygulanmasında kıyas yapılamaz.

Suç ve ceza içeren hükümler, kıyasa yol açacak biçimde geniş yorumlanamaz.” hükmü düzenlenmiştir.

Kente karşı işlenen suç tanımı veya kavramına 5237 sayılı Türk Ceza Kanunundan önce yürürlükte bulunan 765 sayılı Türk Ceza Kanununda açıkça yer

verilmemiş olup, çevresel suç ya da çevre suçu kavramlarına da yer verilmemiştir.⁷⁸

765 sayılı Türk Ceza Kanununda dolaylı bazı korumalar olarak nitelendirilebilecek düzenlemeler bulunsa da “çevre” olgusunu özgün bir konu olarak ele alan düzenlemeler yer almamıştır.⁷⁹ Çevreyi korumanın birçok yolu olmasına rağmen mevcut yöntemlerle yeterli korumanın sağlanamaması, çevrenin korunmasında ceza hukuku prensiplerinden yararlanılarak daha etkin bir korumanın sağlanabileceğini düşündürebilirse de ceza hukuku prensiplerine başvurarak çevreyi korumak tercih edilen bir yol olmamış; çevreyi kirletenin veya bozan bir kimsenin alacağı hürriyeti bağlayıcı ceza veya işletmenin faaliyetten men edilmesinin, ülke ekonomisi açısından önemli bir kayıp olduğu düşünülerek, bu yolla çevre koruma tepki çekmiştir.⁸⁰

5237 sayılı yeni Türk Ceza Kanununda “Kente Karşı İşlenen Suç” tanımı veya kavramına yer verilmemiş; ancak, kanunun İkinci Kitabının Üçüncü Kısımında aynı zamanda kente ve kentliye karşı işlenmiş sayılabilecek suçlara yer verilmiş, Üçüncü Kısımın 2. Bölümünde “Çevreye Karşı Suçlar” başlığı altında düzenleme yapılmış, bu düzenlemeler ile çevre suçlarında ilk kez hürriyeti bağlayıcı cezalara yer verilmiştir.

5237 sayılı yeni Türk Ceza Kanunu, söylemi itibariyle çevresel kalitenin korunması açısından dikkat çekici olup, dünya üzerinde ilk kez Türkiye’de kabul edilen bir Ceza Kanununda yasanın amaçlarından birinin çevreyi korumak olduğu belirtilmiştir.⁸¹

5237 sayılı Türk Ceza Kanununda “Kente Karşı İşlenen Suç” tanımı veya kavramına yer verilmemesi, bu kavramın henüz gelişmekte ve tartışılmakta olması; henüz üzerinde anlaşılacak tam bir tanımının bulunmaması; göz önüne alındığında şaşırtıcı veya

⁷⁸ Sadık Arın, (2002), “Çevresel Suçlar ve Türkiye’deki Durum”, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara, s.18

⁷⁹ Güney Dinç, “Yeni Türk Ceza Yasasının Kentsel Getirileri”, www.rightsagenda.org/ makale/2005 04 yeni tek.html, erişim tarihi: 02.05.2006

⁸⁰ Yusuf Güneş, Aynur Aydın Coşkun, (2004), Çevre Hukuku, Kazancı Yayınları, İstanbul, s.144

⁸¹ Çekül, Haftanın Yazısı, “Yeni Türk Ceza Kanunu Çevresel Kalitenin Korunması Açısından Sakıncalıdır”, www.cekulvakfi.org.tr/icerik/haftanın yazisi, erişim tarihi: 02.05.2006

üzücü bir durum olmayıp, aksine çevreye karşı suçların ayrı bir bölüm halinde düzenlenmesi; bu suçların aynı zamanda kente ve kentliye karşı işlenen suçlar olması dolayısıyla, zaman içerisinde uygulanmasıyla “Kente Karşı İşlenen Suç” kavramının gelişmesine, tanımlanmasına katkısı bulunacaktır. 5237 sayılı yeni Türk Ceza Kanununda kente karşı işlenen bazı suçlar bu ad altında olmasa da düzenlenmiş, suç sayılan eylem saptanıp, yaptırımı belirtilmiştir.

5237 sayılı yeni Türk Ceza Kanununun “Özel Hükümler” başlıklı İkinci Kitabının, on bölümden oluşan “Topluma Karşı Suçlar” başlıklı Üçüncü kısmının, “Genel Tehlike Yaratan Suçlar” başlıklı birinci bölümü, “Çevreye Karşı Suçlar” başlıklı ikinci bölümü , “Kamunun Sağlığına Karşı Suçlar” başlıklı üçüncü bölümü, “Kamu Güvenine Karşı Suçlar” başlıklı dördüncü bölümü, “Kamu Barışına Karşı Suçlar” başlıklı beşinci bölümü, “Ulaşım Araçlarına veya Sabit Platformlara Karşı Suçlar” başlıklı altıncı bölümü, “Genel Ahlaka Karşı Suçlar” başlıklı yedinci bölümü, “Aile Düzenine Karşı Suçlar” başlıklı sekizinci bölümü, “Ekonomi, Sanayi ve Ticarete İlişkin Suçlar” başlıklı dokuzuncu bölümü, “Bilişim Alanında Suçlar” başlıklı onuncu bölümü, geniş anlamda kente karşı işlenen bazı suçları kapsamaktadır.

5237 sayılı Türk Ceza Kanununda yer alan, aynı zamanda kente karşı koruma içeren çevreyi korumaya yönelik düzenlemeler, Ceza Kanununun amacını belirleyen 1. maddesinden başlamaktadır.

“Ceza Kanununun Amacı” başlıklı 1. madde “ Ceza Kanununun amacı; kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir. Kanunda, bu amacın gerçekleştirilmesi için ceza sorumluluğunun temel esasları ile suçlar, ceza ve güvenlik tedbirlerinin türleri düzenlenmiştir.” hükmünü içermektedir.

Kanunun İkinci Kitabının ikinci bölümünde, “Çevreye Karşı Suçlar” başlığı altında, çevrenin kasten kirletilmesi, çevrenin taksirle kirletilmesi, gürültüye neden olma ve imar kirliliğine neden olma suçları düzenlenmiştir.

“Çevrenin kasten kirletilmesi” başlıklı 181. maddeye göre;

“İlgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkları toprağa, suya veya havaya kasten veren kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Atık veya artıkları izinsiz olarak ülkeye sokan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Atık veya artıkların toprakta, suda veya havada kalıcı özellik göstermesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza iki katı kadar artırılır.

Bir ve ikinci fıkralarda tanımlanan fiillerin, insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıklarla ilgili olarak işlenmesi hâlinde, beş yıldan az olmamak üzere hapis cezasına ve bin güne kadar adlî para cezasına hükmolunur.

Bu maddenin iki, üç ve dördüncü fıkrasındaki fiillerden dolayı tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.”

“Çevrenin taksirle kirletilmesi” başlıklı 182. maddeye göre;

“Çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya verilmesine taksirle neden olan kişi, adlî para cezası ile cezalandırılır. Bu atık veya artıkların, toprakta, suda veya havada kalıcı etki bırakması halinde, iki aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

İnsan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına,

üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya taksirle verilmesine neden olan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

“Gürültüye neden olma” başlıklı 183. madde

“İlgili kanunlarla belirlenen yükümlülüklere aykırı olarak, başka bir kimsenin sağlığının zarar görmesine elverişli bir şekilde gürültüye neden olan kişi, iki aydan iki yıla kadar hapis veya adlî para cezası ile cezalandırılır.”

“İmar kirliliğine neden olma” başlıklı 184. madde

“Yapı ruhsatı alınmadan veya ruhsata aykırı olarak bina yapan veya yaptıran kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Yapı ruhsatı olmadan başlatılan inşaatlar dolayısıyla kurulan şantiyelere elektrik, su veya telefon bağlantısı yapılmasına müsaade eden kişi, yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır.

Yapı kullanma izni alınmamış binalarda herhangi bir sınai faaliyetin icrasına müsaade eden kişi iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Üçüncü fıkra hariç, bu madde hükümleri ancak belediye sınırları içinde veya özel imar rejimine tâbi yerlerde uygulanır.

Kişinin, ruhsatsız ya da ruhsata aykırı olarak yaptığı veya yaptırdığı binayı imar plânına ve ruhsatına uygun hale getirmesi halinde, bir ve ikinci fıkra hükümleri gereğince kamu davası açılmaz, açılmış olan kamu davası düşer, mahkûm olunan ceza bütün sonuçlarıyla ortadan kalkar.

(Ek: 29.06.2005 – 5377/21 md.) İkinci ve üçüncü fıkra hükümleri, 12 Ekim 2004 tarihinden önce yapılmış yapılarla ilgili olarak uygulanmaz.” hükmünü içermektedir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanununda, “Çevreye Karşı Suçlar” başlığı altında düzenlenen ve doğrudan, çevreyi korumayı amaçladığı anlaşılan ve yasada suç olarak tanımlanıp, yaptırıma bağlanan bu suçlardan başka, dolaylı olarak çevreye, kentliye, kente karşı koruma sağlayacak şekilde düzenlenen hükümler de mevcuttur.

“Mal Varlığına Karşı Suçlar” bölümü altında yer alan, kişilerin mal varlığına karşı suçları belirten bu hükümlerdeki fiiller, kişilere karşı, geniş anlamda ise kente, çevreye karşı işlenmektedir.

“Mala zarar verme” başlığı altında düzenlenen 151. maddeye göre;

“Başkasının taşınır veya taşınmaz malını kısmen veya tamamen yıkan, tahrip eden, yok eden, bozan, kullanılamaz hâle getiren veya kirleten kişi, mağdurun şikâyeti üzerine, dört aydan üç yıla kadar hapis veya adlî para cezası ile cezalandırılır.

Haklı bir neden olmaksızın, sahipli hayvanı öldüren, işe yaramayacak hâle getiren veya değerinin azalmasına neden olan kişi hakkında yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır.”

“Mala zarar vermenin nitelikli hâlleri” başlığı altında düzenlenen 152. madde:

“Mala zarar verme suçunun;

- a) Kamu kurum ve kuruluşlarına ait, kamu hizmetine tahsis edilmiş veya kamunun yararlanmasına ayrılmış yer, bina, tesis veya diğer eşya hakkında,
- b) Yangına, sel ve taşkına, kazaya ve diğer felaketlere karşı korunmaya tahsis edilmiş her türlü eşya veya tesis hakkında,
- c) Devlet ormanı statüsündeki yerler hariç, nerede olursa olsun, her türlü dikili ağaç, fidan veya bağ çubuğu hakkında,
- d) Sulamaya, içme sularının sağlanmasına veya afetlerden korumaya yarayan tesisler hakkında,

- e) Grev veya lokavt hâllerinde işverenlerin veya işçilerin veya işveren veya işçi sendika veya konfederasyonlarının maliki olduğu veya kullanımında olan bina, tesis veya eşya hakkında,
- f) Siyasî partilerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının ve üst kuruluşlarının maliki olduğu veya kullanımında olan bina, tesis veya eşya hakkında,
- g) Sona ermiş olsa bile, görevinden ötürü öç almak amacıyla bir kamu görevlisinin zararına olarak,

İşlenmesi hâlinde, fail hakkında bir yıldan altı yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

Mala zarar verme suçunun;

- a.) Yakarak, yakıcı veya patlayıcı madde kullanarak,
- b.) Toprak kaymasına, çığ düşmesine, sel veya taşkına neden olmak suretiyle,
- c.) Radyasyona maruz bırakarak, nükleer, biyolojik veya kimyasal silâh kullanarak,

İşlenmesi hâlinde, verilecek ceza iki katına kadar artırılır.” hükmünü düzenlemiştir.

“İbadethanelere ve mezarlıklara zarar verme” başlıklı 153. maddeye göre;

“İbadethanelere, bunların eklentilerine, buralardaki eşyaya, mezarlara, bunların üzerindeki yapılara, mezarlıklardaki tesislere, mezarlıkların korunmasına yönelik olarak yapılan yapılara yıkmak, bozmak veya kırmak suretiyle zarar veren kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Birinci fıkrada belirtilen yerleri ve yapıları kirleten kişi, üç aydan bir yıla kadar hapis veya adlî para cezası ile cezalandırılır.

Birinci ve ikinci fıkralardaki fiillerin, ilgili dinî inancı benimseyen toplum kesimini tahkir maksadıyla işlenmesi hâlinde, verilecek ceza üçte biri oranında artırılır.”

”Hakkı olmayan yere tecavüz” başlıklı 154. maddeye göre;

“Bir hakka dayanmaksızın kamuya veya özel kişilere ait taşınmaz mal veya eklentilerini malikmiş gibi tamamen veya kısmen işgal eden veya sınırlarını değiştiren veya bozan veya hak sahibinin bunlardan kısmen de olsa yararlanmasına engel olan kimseye, altı aydan üç yıla kadar hapis ve bin güne kadar adlî para cezası verilir.

Köy tüzel kişiliğine ait olduğunu veya öteden beri köylünün ortak yararlanmasına terk edilmiş bulunduğunu bilerek mera, harman yeri, yol ve sulak gibi taşınmaz malları kısmen veya tamamen zapt eden, bunlar üzerinde tasarrufta bulunan veya sürüp eken kimse hakkında birinci fıkrada yazılı cezalar uygulanır.

Kamuya veya özel kişilere ait suların mecrasını değiştiren kimse hakkında birinci fıkrada yazılı cezalar uygulanır.” hükmünü düzenlemiştir.

“Genel Tehlike Yaratan Suçlar” bölümü altında yer alan suçlar “ Topluma Karşı Suçlar” genel başlığı altında düzenlenmiş olup, topluma karşı işlenen bu suçlar da aynı zamanda kentliye, kente, çevreye karşı işlenmektedir.

“Genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması” başlıklı 170. Maddeye göre;

“Kişilerin hayatı, sağlığı veya mal varlığı bakımından tehlikeli olacak biçimde ya da kişilerde korku, kaygı veya panik yaratabilecek tarzda;

a) Yangın çıkaran,

b) Bina çökmesine, toprak kaymasına, çığ düşmesine, sel veya taşkına neden olan,

c) Silâhla ateş eden veya patlayıcı madde kullanan,

Kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Yangın, bina çökmesi, toprak kayması, çığ düşmesi, sel veya taşkın tehlikesine neden olan kişi, üç aydan bir yıla kadar hapis veya adlî para cezası ile cezalandırılır.”

“Genel güvenliğin taksirle tehlikeye sokulması” başlıklı 171. Maddeye göre;

“Taksirle;

a) Yangına,

b) Bina çökmesine, toprak kaymasına, çığ düşmesine, sel veya taşkına,

Neden olan kişi, fiilin başkalarının hayatı, sağlığı veya malvarlığı bakımından tehlikeli olması hâlinde, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır”.

“Radyasyon yayma” başlıklı 172. Madde;

Bir başkasını, sağlığını bozmak amacıyla ve bu amacı gerçekleştirmeye elverişli olacak surette, radyasyona tabi tutan kişi, üç yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Birinci fıkradaki fiilin belirsiz sayıda kişilere karşı işlenmiş olması hâlinde, beş yıldan az olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur.

Bir başkasının hayatı, sağlığı veya mal varlığına önemli ölçüde zarar vermeye elverişli olacak biçimde radyasyon yayan veya atom çekirdeklerinin parçalanması sürecine etkide bulunan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Radyasyon yayılmasına veya atom çekirdeklerinin parçalanması sürecine, bir laboratuvar veya tesisin işletilmesi sırasında gerekli dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı olarak neden olan kişi, fiilin bir başkasının hayatı, sağlığı veya mal varlığına önemli ölçüde zarar vermeye elverişli olması hâlinde, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

“Atom enerjisi ile patlamaya sebebiyet verme” başlıklı 173. maddeye göre;

“Atom enerjisini serbest bırakarak bir patlamaya ve bu suretle bir başkasının

hayatı, sağlığı veya mal varlığı hakkında önemli ölçüde tehlikeye sebebiyet veren kişi, beş yıldıan az olmamak üzere hapis cezası ile cezalandırılır.

Yukarıdaki fıkrada tanımlanan fiilin taksirle işlenmesi hâlinde, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

“Tehlikeli maddelerin izinsiz olarak bulundurulması veya el değiştirmesi” başlıklı 174. Maddeye göre;

“Yetkili makamlardan gerekli izni almaksızın, patlayıcı, yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı, boğucu, zehirleyici, sürekli hastalığa yol açıcı nükleer, radyoaktif, kimyasal, biyolojik maddeyi imal, ithal veya ihraç eden, ülke içinde bir yerden diğer bir yere nakleden, muhafaza eden, satan, satın alan veya işleyen kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır. Yetkili makamların izni almaksızın, bu fıkra kapsamına giren maddelerin imalinde, işlenmesinde veya kullanılmasında gerekli olan malzeme ve teçhizatı ihraç eden kişi de aynı ceza ile cezalandırılır.

Bu fiillerin suç işlemek için teşkil edilmiş bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.

Önemsiz tür ve miktarda patlayıcı maddeyi satın alan, kabul eden veya bulunduran kişi hakkında, kullanılış amacı gözetilerek, bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.”

“İşaret ve engel koymama” başlıklı 178. maddeye göre;

“Herkesin gelip geçtiği yerlerde yapılmakta olan işlerden veya bırakılan eşyadan doğan tehlikeyi önlemek için gerekli işaret veya engelleri koymayan, konulmuş olan işaret veya engelleri kaldıran ya da bunların yerini değiştiren kişi, iki aydan altı aya kadar hapis veya adlî para cezası ile cezalandırılır.”

“Trafik güvenliğini tehlikeye sokma” başlıklı 179. maddeye göre;

“Kara, deniz, hava veya demiryolu ulaşımının güven içinde akışını sağlamak için konulmuş her türlü işareti değiştirerek, kullanılamaz hâle getirerek, konuldukları yerden kaldırarak, yanlış işaretler vererek, geçiş, varış, kalkış veya iniş yolları üzerine bir şey koyarak ya da teknik işletim sistemine müdahale ederek, başkalarının hayatı, sağlığı veya mal varlığı bakımından bir tehlikeye neden olan kişiye bir yıldan altı yıla kadar hapis cezası verilir.

Kara, deniz, hava veya demiryolu ulaşım araçlarını kişilerin hayat, sağlık veya mal varlığı açısından tehlikeli olabilecek şekilde sevk ve idare eden kişi, iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Alkol veya uyuşturucu madde etkisiyle ya da başka bir nedenle emniyetli bir şekilde araç sevk ve idare edemeyecek hâlde olmasına rağmen araç kullanan kişi yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır.”

“Trafik güvenliğini taksirle tehlikeye sokma” başlıklı 180. maddeye göre;

“Deniz, hava veya demiryolu ulaşımında, kişilerin hayatı, sağlığı veya mal varlığı bakımından bir tehlikeye taksirle neden olan kimseye üç aydan üç yıla kadar hapis cezası verilir.” hükmünü düzenlemiştir.

“Topluma Karşı Suçlar” genel başlığı altında düzenlenen” Kamunun Sağlığına Karşı Suçlar” bölümünde yer alan, suçlar da topluma, kentliye, kente, çevreye karşı işlenmektedir.

“Zehirli madde katma” başlıklı 185. maddeye göre;

“İçilecek sulara veya yenilecek veya içilecek veya kullanılacak veya tüketilecek her çeşit besin veya şeylere zehir katarak veya başka suretlerle bunları bozarak kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye düşüren kimseye iki yıldan on beş yıla kadar hapis

cezası verilir.

Yukarıdaki fıkrada belirtilen fiillerin dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı olarak işlenmesi hâlinde, üç aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.”

“Bozulmuş veya değiştirilmiş gıda veya ilaçların ticareti” başlıklı 186. maddeye göre;

“Kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde bozulmuş, değiştirilmiş her tür yenilecek veya içilecek şeyleri veya ilaçları satan, tedarik eden, bulunduran kimseye bir yıldan beş yıla kadar hapis ve binbeşyüz güne kadar adlî para cezası verilir.

Bu suçun, resmi izne dayalı olarak yürütülen bir meslek ve sanatın icrası kapsamında işlenmesi hâlinde, verilecek ceza üçte bir oranında artırılır.”

“Kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde ilaç yapma veya satma” başlıklı 187. maddeye göre;

“Kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde ilaç üreten veya satan kimseye bir yıldan beş yıla kadar hapis ve adlî para cezası verilir.

Bu suçun tabip veya eczacı tarafından ya da resmi izne dayalı olarak yürütülen bir meslek ve sanatın icrası kapsamında işlenmesi hâlinde, verilecek ceza üçte bir oranında artırılır.

“Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti” başlıklı 188. maddeye göre;

“Uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak imal, ithal veya ihraç eden kişi, on yıldan az olmamak üzere hapis ve yirmi bin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır...”

“Tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbiri uygulanması” başlıklı 189. maddeye göre;

“Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçlarının bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi hâlinde, tüzel kişi hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.”

“Zehirli madde imal ve ticareti” başlıklı 193. maddeye göre;

İçeriğinde zehir bulunan ve üretilmesi, bulundurulması veya satılması izne bağlı olan maddeyi izinsiz olarak üreten, bulunduran, satan veya nakleden kişi, iki aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

“Sağlık için tehlikeli madde temini” başlıklı 194. maddeye göre;

“Sağlık için tehlike oluşturabilecek maddeleri çocuklara, akıl hastalarına veya uçucu madde kullananlara veren veya tüketimine sunan kişi, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

“Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma” başlıklı 195. maddeye göre;

“Bulaşıcı hastalıklardan birine yakalanmış veya bu hastalıklardan ölmüş kimsenin bulunduğu yerin karantina altına alınmasına dair yetkili makamlarca alınan tedbirlere uymayan kişi, iki aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

”Usulsüz ölü gömülmesi” başlıklı 196. maddeye göre;

“Ölü gömülmesine ayrılan yerlerden başka yerlere ölü gömen veya gömdüren kişi, altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

5237 sayılı Türk Ceza Kanununda, kente karşı dolaylı bir koruma sağlayan maddelerden biri de, kente karşı suç işlenmesine kayıtsız kalıp görevinin gereklerine aykırı hareket eden, görevinin gereklerini yapmakta ihmal ve gecikme gösteren kamu görevlileri hakkında düzenlenen 257. maddedir. “Görevi kötüye kullanma” başlıklı 257. maddeye göre;

“Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan hâller dışında, görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle, kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olan ya da kişilere haksız bir kazanç sağlayan kamu görevlisi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan hâller dışında, görevinin gereklerini yapmakta ihmal veya gecikme göstererek, kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olan ya da kişilere haksız bir kazanç sağlayan kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

İrtikâp suçunu oluşturmadığı takdirde, görevinin gereklerine uygun davranması için veya bu nedenle kişilerden kendisine veya bir başkasına çıkar sağlayan kamu görevlisi, birinci fıkra hükmüne göre cezalandırılır.”

5237 sayılı yeni Türk Ceza Kanununda yer alan bu hükümler içerisinde doğrudan kenti korumaya yönelik, kente karşı işlenen suç olarak tanımlanmış fiiller ve yaptırımlar yer almamış olsa da dolaylı olarak kente de koruma sağlayacak maddelerin bulunması, bunların zaman içerisinde uygulanmasıyla kente karşı işlenen suç kavramının gelişmesine katkı sağlayabilecek olması olumlu bir gelişme olup, özellikle Türk Ceza Kanununun amacını belirleyen 1. maddesinde kamu sağlığının ve çevrenin korunmasının da kanunun amaçlarından sayılması uzun vadede çevre ve kenti korumayı sağlayacak bakış açısının gelişmesinde oldukça önemli rol oynayacaktır.

5237 sayılı yasanın, amacının çevreyi korumak olduğunu belirten çağdaş yaklaşımı olumlu karşılanırken, çevre suçlarına hürriyeti bağlayıcı cezalar getirilmesi eleştirilere neden olmuştur.

Çekül Vakfı, “Yeni Türk Ceza Kanunu Çevresel Kalitenin Korunması

Açısından Sakıncalıdır”⁸² başlığı ile kamuoyuna duyuru yapmış, bu duyuruda çevre açısından gelişmiş ülkelerde çevresel suçları engellemek için hapis cezasının sıklıkla kullanılan bir yöntem olmadığı, özgürlüğü bağlayıcı yaptırımların çevresel kalitenin korunması için en son başvurulması gereken yöntemler olduğu, bu aşamaya gelmeden önce, ulusal ve yerel ölçekte etkili ve doğru işleyen bir çevre yönetimi sisteminin kurulması ve bu sistemin yeşil vergiler ve öteki ekonomik nitelikli çevre yönetim araçları ile desteklenmesi gerektiği, yeni Türk Ceza Kanunundaki düzenlemenin toplumun çok büyük bir kesimini potansiyel suçlu konumuna getirdiği, devletin görevi ve yasaların amacının cezaevlerini çevre suçluları ile doldurmak olmaması gerektiği, çevresel bozulmanın önüne hapis cezası ile geçilmeye çalışılmasının ülkedeki çevre yönetimini felç ettiğini, iflas ettiğini gösterdiği belirtilmiştir.

Ayrıca TCK’da yer alan ve çevre ile ilgili suçları düzenleyen 181, 182 ve 183. maddelerin düzenleniş biçimi itibarıyla çok önemli yanlışlıklar ve yetersizlikler içerdiği, bu maddelerin çevre suçlarını tümüyle takipsiz ve cezasız bırakacak şekilde düzenlendiği, 181. madde de kasta dayalı çevre suçunun maddi unsuru açıklanırken “ilgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak ...” işlenen çevre suçlarından söz edilmesine rağmen, Türkiye’de yürürlükte bulunan yasalar içerisinde belirlenmiş bir teknik usulün olmadığı, teknik usüllerin yasalarla belirlenmesinin olanaksız olup, son derecede ayrıntılı oldukları ve sık sık değiştikleri, bu nedenle de yönetmelik ve standard gibi yönetsel metinlerle düzenledikleri, yeni TCK ile belirlenen şekli ile, kanunun amaç bölümünde belirtilen çevre koruma ile ilgili görüşlere aykırı olarak çevresel suçların hemen hemen tümünün takipsiz ve cezasız bırakılacak şekilde düzenlendiği ifade edilmiş; TCK’nın 182. maddesinde yer alan taksirli çevre suçlarının da ülkemizde halen yürürlükte olan çevre

⁸² Çekül,Haftanın Yazısı, “Yeni Türk Ceza Kanunu Çevresel Kalitenin Korunması Açısından Sakıncalıdır”,www.cekulvakfi.org.tr/icerik/haftanın_yazisi, erişim tarihi: 02.05.2006

hukuku açısından geriye doğru gidişi ifade ettiği, yürürlükte bulunan 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 28. maddesinde kusursuz sorumluluk kapsamında, kusuru olmaksızın çevre suçu işleyenlerin eylemlerinden sorumlu olacakları belirtilmesine rağmen yeni TCK'da çevre suçlarında kusurun ön plana çıkarılarak kusursuz çevre sorumluluğu ilkesine aykırı bir düzenleme getirildiği, bu düzenlemenin bir geri gidişi ifade ettiği, gürültü ile ilgili 183 üncü maddenin de gürültü ile ilgili suçları cezalandırılması olanaksız bir konuma getirdiği, bu maddede “başka bir kimsenin sağlığının zarar görmesine elverişli bir şekilde” gürültü yapmak ölçütünü getirmek suretiyle, kişilerin sağlığına zarar vermeyecek; ancak barış, huzur ve sükunetini bozanların yaptırımsız kalmaları sonucuna yol açacak şekilde düzenleme yapıldığı, bu düzenleme biçiminin, gürültüden zarar gören bireylerin sağlıklarının zarar gördüğünü tıp yoluyla mahkeme önünde ispatlamalarını zorunlu kıldığı, bu nedenle gürültü ile ilgili düzenlemenin de yetersiz olduğu, uygulanacak yaptırımların hapis ve adli para cezası ile sınırlandırılarak diğer olası yaptırım türlerinin dikkate alınmadığı, yeni TCK'nın yürürlüğe girmesiyle ülkemizde çevre hukuku alanında ciddi bir karmaşa ve kaos ortaya çıkacağı, Türkiye'de yeni TCK'dan önce yürürlükte bulunan çevre hukukunun esas olarak çevre suçlarına idari nitelikli cezalar verilmesini öngören düzenlemelerden oluştuğu, yeni TCK ile çevre suçlarına adli nitelikli cezalar öngörüldüğünden idari nitelikli cezaların hukuki geleceğinin tam bir belirsizlik içine düştüğü, ceza hukukunun genel ilkeleri açısından aynı suça birden fazla ceza verilmesinin olanaklı olmadığı, yeni düzenleme ile çevre suçu işleyen bir kimsenin hem yargıç ve hem de kamu yöneticileri tarafından cezalandırılması olanağının ortaya çıkmış olduğu, TCK ile kendisinden önce yürürlüğe girmiş olan Çevre Kanunu ve Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu (PVSK) gibi yasal düzenlemeler arasında çelişki ve tekrarların ortaya çıktığı, Hukuksal yorumlama ilkeleri çerçevesinde, son çıkan genel yasa olarak TCK hem genel

fakat eski yasa olan PVSK'nu ve hem de özel fakat eski yasal düzenleme olan Çevre Kanunu'nun kendisine aykırı olan hükümlerini ilga etmiş olduğunu, buna göre, vali, kaymakam ve büyük şehir belediye başkanı gibi kamu yöneticilerinin çevresel yaptırım uygulamak olanağının ortadan kalktığını, TCK'nın çevre suçları ile ilgili yeni düzenlemelerinin çevre hakkını düzenleyerek Devlete sağlıklı bir çevre yaratma ödevini veren Anayasa'nın 56. maddesine aykırı olduğunu belirtmiştir.

Gelişmiş ülkelerde çevreyi kirletmenin karşılığında “Kirleten Temizler” mantığıyla hareket edildiği, ABD’de boru hattı işleten bir şirketin, yeraltı suyunu kirlettiği için otuz milyon dolara mahkûm edilmesine karşın bir milyar dolar temizleme masrafı yaparak çevreyi iyileştirdiği, bu durum gözönüne alındığında bu cezalar yerine iki yıl hapis yatmaya razı olacak çok sayıda insan bulunacağı ifade edilmiştir.⁸³

TCK'nın 181/1 ve 182/1 maddelerinin yürürlüğe girmesinin 12.10.2006 tarihine kadar ertelenmesinin AB ülkelerine çöplerinin kabul edilmesi demek olduğu, “atık mafyasına” zaman tanımak anlamına geldiği belirtilmiştir.⁸⁴

TCK'nın 181/1 ve 182/1 maddelerinin yürürlüğe girmesinin ertelenmesi gerekçesinin, mevzuatımızda arıtma ve alt yapının ilk defa gündeme gelmemesi nedeniyle ve çevre mevzuatımızın AB hukuk normlarına en yakın mevzuat olması dolayısıyla doğru olmadığı, gerçekçi ve yasal dayanağının olmadığı belirtilmiştir.⁸⁵

Yeni Türk Ceza Yasasındaki düzenlemenin mevcut duruma göre bir geriye gidişi ifade ettiği, yeni getirilen yasayla kasıt unsuru esas alındığından, bilgisizlik ve

⁸³ İlhan Talınlı, “Çevre Kazara Kirletilebilir”, www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=129446, erişim tarihi: 02.05.2006

⁸⁴ Ümit Erdem, www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=129446, erişim tarihi.: 02.05.2006

⁸⁵ Ömer Aykul, “Çevre kazara Kirletilebilir” www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=129446 erişim tarihi 02.05.2006

deneyimsizlikten kaynaklanan çevre suçlarına yaptırım uygulanamayacağı belirtilmiştir.⁸⁶

5237 sayılı yeni Türk Ceza Kanununda getirilen düzenlemeler, tüm eleştirilere rağmen kentin ve çevrenin korunması açısından önemli olup, özellikle kanunun amaçları arasında çevreyi korumanın da sayılmış olması, çevre korumayı geliştirecek bir bakış açısı getirmiş olması nedeniyle önemsenecek bir gelişmedir.

Bugüne kadar mevcut yaptırımlarla korumanın sağlanamamış olduğu da göz önüne alındığında, çevre suç ve cezalarında hürriyeti bağlayıcı cezalar getirilmiş olması kentin ve çevrenin korunmasında etkili bir yöntem olabilecektir. Ayrıca bir fiile hem idari para cezası verilmesi hem de aynı fiil Ceza Hukuku anlamında suç olarak yasalarda tanımlanıp, yaptırım bağlanmışsa, bundan dolayı da faile ceza verilmesi mümkündür. Yasanın uygulanması sırasında ortaya çıkabilecek ve ancak uygulandığında anlaşılacak sorunlar her zaman çözümlenebilecek olup, çevre ve kentin korunması kavramının geliştirilebilmesine imkân sağlayan bakış açısını içeren bir yasanın ortaya çıkmış olması oldukça fayda sağlayacaktır.

II.3. Kabahatler Kanunu

30.03.2005 tarih, 5326 sayılı Kabahatler Kanunu,⁸⁷ kentin korunmasını sağlayacak hükümler içermektedir. Kanunun 2. maddesinde, kabahat; kanunun, karşılığında idarî yaptırım uygulanmasını öngördüğü haksızlık olarak tanımlanmıştır. 16. maddesinde ise idari yaptırımların idari para cezası ve idari tedbirlerden ibaret olduğu belirtilmiş, idari tedbirler ise “mülkiyetin kamuya geçirilmesi ve ilgili kanunlarda yer alan diğer tedbirler” olarak tanımlanmıştır.

⁸⁶ Firuz Demir Yaşamış, “Çevre Kazara Kirlenilebilir”www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=129446 erişim tarihi: 02.05.2006

⁸⁷ Kabahatler kanunu, 30.03.2005 tarihinde R.G.’de yayımlanmış, 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Kanunun 32. maddesine göre; “Yetkili makamlar tarafından adlî işlemler nedeniyle ya da kamu güvenliği, kamu düzeni veya genel sağlığın korunması amacıyla, hukuka uygun olarak verilen emre aykırı hareket eden kişiye yüz Türk Lirası idarî para cezası verilir. Bu cezaya emri veren makam tarafından karar verilir.

Bu madde, ancak ilgili kanunda açıkça hüküm bulunan hallerde uygulanabilir.

1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 526. maddesine diğer kanunlarda yapılan yollamalar, bu maddeye yapılmış sayılır.”

36. maddesine göre; “Başkalarının huzur ve sükununu bozacak şekilde gürültüye neden olan kişiye, elli Türk Lirası idarî para cezası verilir.

Bu fiilin bir ticarî işletmenin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde işletme sahibi gerçek veya tüzel kişiye bin Türk Lirasından beş bin Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir.

Bu kabahat dolayısıyla idarî para cezasına kolluk veya belediye zabıta görevlileri karar verir.

37. maddesine göre; “Mal veya hizmet satmak için başkalarını rahatsız eden kişi, elli Türk Lirası idarî para cezası ile cezalandırılır.

Bu kabahat dolayısıyla idarî para cezası vermeye kolluk veya belediye zabıta görevlileri yetkilidir.

38.maddesine göre; “Yetkili makamların açık ve yazılı izni olmaksızın meydan, cadde, sokak veya yayaların gelip geçtiği kaldırımları işgal eden veya buralarda mal satışa arz eden kişiye, belediye zabıta görevlileri tarafından elli Türk Lirası idarî para cezası verilir.

Yetkili makamların açık ve yazılı izni olmaksızın meydan, cadde, sokak veya yayaların gelip geçtiği kaldırımlar üzerine inşaat malzemesi yığılan kişiye, belediye zabıta

görevlileri tarafından yüz Türk Lirasından beş yüz Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir.

Özel kanunlardaki hükümler saklıdır.

41 maddesine göre, “Evsel atık ve artıkları, bunların toplanmasına veya depolanmasına özgü yerler dışına atan kişiye, yirmi Türk Lirası idarî para cezası verilir. Bireysel atık ve artıkların atılması halinde de bu fıkra hükmü uygulanır.

Fiilin yemek pişirme ve servis yerlerinde işlenmesi halinde işletme sahibi gerçek veya tüzel kişiye, beş yüz Türk Lirasından beş bin Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir.

Hayvan kesimine tahsis edilen yerler dışında hayvan kesen veya kesilen hayvan atıklarını sokağa veya kamuya ait sair bir alana bırakan kişiye, elli Türk Lirası idarî para cezası verilir.

İnşaat atık ve artıklarını bunların toplanmasına veya depolanmasına özgü yerler dışına atan kişiye, yüz Türk Lirasından üç bin Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir. İnşaat faaliyetinin bir tüzel kişi adına yürütülmesi halinde bu tüzel kişi hakkında verilecek idarî para cezasının üst sınırı beş bin Türk Lirasıdır. Bu atık ve artıkların kaldırılmasına ilişkin masraf da ayrıca kişiden tahsil edilir.

Kullanılamaz hale gelen veya ihtiyaç fazlası ev eşyasını bunların toplanmasına ilişkin olarak belirlenen günün dışında sokağa veya kamuya ait sair bir yere bırakan kişiye elli Türk Lirası idarî para cezası verilir. Bu eşyanın toplanması hususunda belediye tarafından belirli aralıklarla yılda üç günden az olmamak üzere belirlenen günler önceden uygun araçlarla ilân olunur.

Kullanılamaz hale gelen motorlu kara veya deniz nakil araçlarını ya da bunların mütemmim cüzlerini sokağa veya kamuya ait sair bir yere bırakan kişiye iki yüz

elli Türk Lirası idarî para cezası verilir. Bunların kaldırılmasına ilişkin masraf da kişiden ayrıca tahsil edilir.

Bu kabahatler dolayısıyla idarî para cezasına belediye zabıta görevlileri karar verir.

Bu kabahatler dolayısıyla meydana gelen kirliliğin kişi tarafından derhal giderilmesi halinde idarî para cezasına karar verilmeyebilir.

Bu madde hükümleri, belediye sınırları içinde uygulanır.

Özel kanunlardaki hükümler saklıdır.

42. maddesine göre; “Meydanlara veya parklara, cadde veya sokak kenarlarındaki kamuya ait duvar veya alanlara, rızası olmaksızın özel kişilere ait alanlara bez, kâğıt ve benzeri afiş ve ilân asan kişiye, yüz Türk Lirasından üç bin Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir. Aynı içerikteki afiş ve ilânlar, tek fiil sayılır.

Birinci fıkra hükmü, yetkili makamlardan alınan açık ve yazılı izne dayalı olarak asılan afiş ve ilânlar açısından uygulanmaz. Bu izinde, afiş ve ilânın asılacağı zaman dilimi açık bir şekilde gösterilir. Bu afiş ve ilânlar izin verilen gerçek veya tüzel kişi tarafından bu sürenin dolmasını müteakip derhal toplatılır. Toplatma yükümlülüğüne aykırı hareket edilmesi halinde birinci fıkra hükmüne göre idarî para cezası verilir.

Bu afiş ve ilânların kaldırılmasına ilişkin masraflar da ilgili kişilerden ayrıca tahsil edilir.

Bu kabahatler dolayısıyla idarî para cezasına, kolluk veya belediye zabıta görevlileri karar verir.

Özel kanunlardaki hükümler saklıdır.

Bu kanunda yer alan yasaklanan fiiller, Ceza Hukuku anlamında suç olmayıp, idari nitelikte yaptırıma bağlanan kabahatlerdir.

II.4. Çevre Kanunu

09.08.1983 tarihli Çevre Kanunu⁸⁸, kentin korunmasında önemli hükümler içeren bir kanundur.

“Kente karşı işlenen suç” tanımı, kavramı bu yasada yer almamakla beraber, yasada yer alan ve kentte işlenen çevre suçları aynı zamanda kente karşı işlenmiş olmaları nedeniyle Çevre Kanunu önem taşımaktadır.

Çevre Kanununun amacını düzenleyen 1. maddesine göre;

“Bu kanunun amacı, bütün vatandaşların ortak varlığı olan çevrenin korunması, iyileştirilmesi; kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun şekilde kullanılması ve korunması; su, toprak ve hava kirlenmesinin önlenmesi; ülkenin bitki ve hayvan varlığı ile doğal ve tarihsel zenginliklerinin korunarak, bugünkü ve gelecek kuşakların sağlık, uygarlık ve yaşam düzeyinin geliştirilmesi ve güvence altına alınması için yapılacak düzenlemeleri ve alınacak önlemleri, ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleriyle uyumlu olarak belirli hukukî ve teknik esaslara göre düzenlemektir.”

Çevre Kanunu, çevrenin korunması, iyileştirilmesi, kirletilmesinin önlenmesi amaçlarını sağlayacak kurallar ve yasaklar getirmiş, bunlara aykırı hareket eden özel ve tüzel kişilere yönelik yaptırımlar düzenlemiştir. Bunlardan 8, 9, 13 ve 14. maddeler yasak faaliyetleri, 15 ve 16. maddeler işletmelerin faaliyetlerinin hangi durumlarda durdurulabileceğini, 20, 21 ve 22. maddeler uygulanacak yaptırımları, 26. madde, kullanılan yakıt, atık ve artıklarla ilgili belgeleme yükümlülüğünü yerine getirirken gerçeğe aykırı belge düzenleyenlere ve bu yükümlülüğü yerine getirirken yetkili makamlara yanlış ve yanıltıcı bilgi verenlere verilecek cezayı düzenlemiştir.

“Çevre Korunmasına İlişkin Önlemler ve Yasaklar” başlıklı üçüncü bölümde

⁸⁸ Çevre Kanunu, 11.08.1983 tarih, 18132 sayılı R.G.’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

yer alan “Kirlenme Yasağı” başlıklı 8. maddeye göre;

“Her türlü atık ve artığı, çevreye zarar verecek şekilde, ilgili yönetmeliklerde belirlenen standartlara ve yöntemlere aykırı olarak doğrudan ve dolaylı biçimde alıcı ortama vermek, depolamak, taşımak, uzaklaştırmak ve benzeri faaliyetlerde bulunmak yasaktır.

Kirlenme ihtimalinin bulunduğu durumlarda ilgililer kirlenmeyi önlemekle; kirlenmenin meydana geldiği hallerde kirlenmeyi durdurmak, kirlenmenin etkilerini gidermek veya azaltmak için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdürler.”

“Çevre Korunması” başlıklı 9. maddesine göre;

“(Değişik: 3/3/1988 – 3416/4.md.) Kırsal ve kentsel alanda arazi kullanım kararına uygun olarak tespit edilen koruma alanları ve bu alanlarda uygulanacak koruma ve kullanım esasları yönetmelikle belirlenir.

Tespit edilen bu esaslar çerçevesinde aşırı ve yanlış kullanım, her türlü çöp ve atıkların yurt dışından getirilmesi nedeniyle ülkenin temel ekolojik sistemlerinin dengesinin bozulması, hayvan ve bitki türlerinin nesillerinin tehlikeye düşürülmesi, doğal zenginliklerin bütünlüklerinin tahribi yasaktır.

Bakanlar Kurulu, ülke ve dünya ölçeğinde ekolojik önemi olan çevre kirlenmeleri ve bozulmalarına duyarlı alanları, tabii güzelliklerin ileriki nesillere ulaşmasını emniyet altına almak üzere gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi amacıyla, "Özel Çevre Koruma Bölgesi" olarak tespit ve ilan etmeye, bu alanlarda uygulanacak koruma ve kullanma esasları ile plan ve projelerin hangi Bakanlıkça hazırlanıp yürütüleceğini belirlemeye yetkilidir.

Yukarıdaki fıkraya göre uygulamanın gerçekleştirilebilmesi amacıyla, ilgili Bakanlıkça 27.9.1984 gün ve 3046 sayılı Kanununun 17 nci maddesinin ikinci fıkrasının (g)

bendi hükümlerine göre geçici teşkilat kurulabilir. Bu bölgelere ilişkin plan ve projelerin hazırlanmasında, 3.5.1985 tarihli ve 3194 sayılı Kanunun 9. maddesi hükümleri uygulanmaz.”

“Zararlı Kimyasal Maddeler” başlıklı 13. maddeye göre;

“Havada, suda veya toprakta kalıcı özellik gösteren ve ekolojik dengeyi bozan kimyasal maddelerin üretim, ithal, taşıma, depolama ve kullanımında çevre korunması esasları dikkate alınır. Bu tür maddelerin üretimi, ithal, taşıma, depolama ve kullanımına ilişkin sınırlamalar yönetmelikle belirlenir.”

“Gürültü” başlıklı 14. maddeye göre;

“Kişilerin huzur ve sükûnunu, beden ve ruh sağlığını bozacak şekilde yönetmelikle belirlenen standartlar üzerinde gürültü çıkarılması yasaktır. Fabrika, atölye, işyeri, eğlence yeri, hizmet binaları, konutlar ve ulaşım araçlarında gürültünün asgariye indirilmesi için gerekli önlemler alınır.”

“Faaliyetlerin durdurulması” başlıklı 15. maddeye göre; “Bu Kanunda yazılı yasalara aykırı hareket eden veya kanunla belirtilen yükümlülükleri yerine getirmeyen kurum, kuruluş ve işletmelere mahallin en büyük mülki amiri, bu yasalara aykırı faaliyeti düzeltmek ve kanunda belirtilen yükümlülükleri yerine getirmek üzere esasları yönetmelikle belirlenen yeteri kadar bir süre verir.

Bu süre içinde yasalara aykırı hareket ve yükümlülüğü yerine getirmemekten dolayı ayrıca ceza verilmez.

Bu süre sonunda bunları yapmayan kurum, kuruluş veya işletmelerin faaliyeti, yasağın veya yerine getirilmeyen yükümlülüğün çeşit ve niteliğine göre kısmen veya tamamen, süreli veya süresiz olarak durdurulur”

“Tehlikeli hallerde faaliyetin durdurulması” başlıklı 16. maddeye göre;

“Çevre kirliliğinin toplum sağlığı yönünden tehlike yarattığı hallerde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı kendiliğinden veya Başbakanlık Çevre Müsteşarlığının talebi üzerine, bu kirlenmeye yol açan faaliyetlerin geçici bir süre için kısmen veya tamamen durdurulmasına karar verir ve kararın uygulanmasını mahallin en büyük mülki amirinden ister.

Söz konusu faaliyetler bu gibi hallerde, mahallin en büyük mülki amirinin, vereceği kararla da durdurulabilir. Bu karar derhal Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Başbakanlık Çevre Müsteşarlığına bildirilir.”

Çevre Kanununun 20, 21, 22. maddelerinde idari yaptırımlar düzenlenmiştir. Bu cezalar hürriyeti bağlayıcı nitelikte değildir. Para cezaları, kapatma, kaldırma, kısıtlama, sınırlama, işletme, ruhsatın iptal edilmesi gibi yaptırımlar içerir.⁸⁹

Cezai Hükümleri düzenleyen beşinci bölümde yer alan “İdarî Nitelikte Cezalar” başlıklı 20. maddeye göre;

“Gerçek kişilerden bu Kanunun;

d) (Değişik: 3301 – 4.6.1986) 8 inci maddesinin birinci fıkrasındaki yasağa uymayanlara 100 bin lira; aynı maddenin ikinci fıkrasındaki yükümlülüğü, yetkili mercilerce usulüne göre yapılan bildirimle rağmen yerine getirmeyenlere 500 bin lira,

e) (Değişik: 3301 – 4.6.1986) Yönetmelikte gösterilen koruma ve kullanım esaslarına aykırı davranmak suretiyle 9. maddesinin ikinci fıkrasındaki yasaklara uymayanlara 100 bin lira,

f) (Değişik: 3301 – 4.6.1986) Yönetmelikle belirtilen sınırlamalara uymamak suretiyle 13 üncü maddesine aykırı davranışta bulunanlara 1 milyon lira,

⁸⁹ Metin Topçuğlu, (1997), “Türk Çevre Hukukunda Sorumluluklar ve Yaptırımlar” Türk İdare Dergisi, Yıl: 69, Sayı: 417, s. 161

g) (Değişik: 3301 – 4.6.1986) 14 üncü maddesine aykırı davranışta bulunan ve önlemleri almayanlara 50 bin lira, para cezası verilir.

Yukarıdaki fiiller kuruluş ve işletmeler tarafından işlendiği takdirde; bu maddede belirtilen cezalar kuruluş ve işletmelere üç katı olarak, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 182 nci maddesi gereğince bilanço esasına göre defter tutması gereken kuruluş ve işletmelere ise bu cezalar beş katı olarak verilir.”

“Kuruluş ve işletmelere verilecek idari nitelikte cezalar” başlıklı 21.maddeye göre;

“Bu Kanunun;

- a) (Değişik: 4/6/1986 – 3301/3 md.) 11 inci maddesinin birinci fıkrasındaki yükümlülüğü yerine getirmeyen kuruluş ve işletmelere 1 milyon lira, aynı maddenin üçüncü fıkrasındaki önlemleri almayan kuruluş ve işletmelere 500 bin lira,
- b) (Değişik: 4/6/1986 - 3301/3 md.) 11 inci maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen haber verme yükümlülüğünü yerine getirmeyen kuruluş ve işletmelere 300 bin lira,
- c) (Değişik: 4/6/1986 - 3301/3 md.) 12 nci maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen yükümlülükleri uymayan kuruluş ve işletmelere 500 bin lira, Para cezası verilir.

Bu fiilleri iş Bu maddelerde yer alan para cezaları, 9/7/1998 tarih ve 98/11415 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile beş katına çıkarılmıştır. Aynı kuruluş ve işletmeler, 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 182 nci maddesi gereğince bilanço esasına göre defter tutması gereken mükelleflerden ise bu maddede belirtilen cezalar üç katı olarak verilir.”⁹⁰

⁹⁰ Bu maddede yer alan para cezaları, 9.7.1998 tarih ve 98/11415 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile beş katına çıkarılmıştır.

“Gemiler için verilecek cezalar” başlıklı 22.Maddeye göre;

“Bütün sahillerimizde, karasularımız ile iç sularımız olan Marmara Denizi, İstanbul ve Çanakkale boğazlarında, liman ve körfezlerimiz, tabii ve suni göllerimiz ile akarsularımızda bu Kanunun 8 inci maddesinin birinci fıkrasındaki kirletme yasağına uymayan gemiler ile deniz vasıtalarına;

- a) (Değişik: 4/6/1986 – 3301/4 md.) Balast tahliyesi yapan tankerlerden, 1000 (dahil) gros tona kadar olanlara 5 milyon lira, 1 000 ila 5 000 (dahil) gros ton arasındakilere, 10 milyon lira, 5 000 gros tondan fazla olanlara 50 milyon lira,
- b) (Değişik: 4/6/1986 - 3301/4 md.) Tankerler dahil diğer gemilerden, her türlü atık ve artık döken, sintine tahliyesi yapanlara 18 (dahil) ila 1000 (dahil) gros ton arasındakilere, 5 milyon lira, 1 000 gros tondan fazla olanlara 10 milyon lira,
- c) (Değişik: 4/6/1986 - 3013/4 md.) 18 (hariç) gros tona kadar olan gemilere ve gemi tarifine uymayan denizi kirleten veya sintine basan (iki zamanlı kıçtan takmalı ve benzine yağ karıştırarak çalışan motorlu teknelerin eksoz kirletmeleri hariç) deniz vasıtalarına 300 bin lira, Para cezası verilir.”⁹¹

“Fiillerin Tekrarı” başlıklı 23.Maddeye göre;

“Bu Kanunun 20, 21 ve 22 nci maddelerinde belirtilen fiillerin tekrarı halinde para cezaları bir katı artırılarak verilir.”

Ülkemizde çevre kanunu çerçevesinde esas olarak idari suçlara ve bunlara ilişkin yaptırımlara yer verilmiş olup, sadece 26. maddede hürriyeti bağlayıcı ceza vardır.⁹²

Mahkemece Verilecek Cezalar” başlıklı 26. maddeye göre;

⁹¹ Bu maddede yer alan para cezaları, 9.7.1998 tarih ve 98/11415 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile beş katına çıkarılmıştır.

⁹² Nükhet Turgut, (2001), Çevre Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara, s. 653.

12. maddede gösterilen belgeleme yükümlülüğünü yerine getirirken gerçeğe aykırı belge düzenleyenlere fiil daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası hükmolunur.

12 nci maddedeki yükümlülüğü yerine getirirken yetkili makamlara yanlış ve yanıltıcı bilgi verenlere altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir.

“Diğer Kanunlarda Yazılı Cezalar” başlıklı 27.maddeye göre;

Bu Kanunda yazılı fiiller hakkında verilecek idarî nitelikteki cezalar, bu fiiller için diğer kanunlarda yazılı cezaların uygulanmasına engel olamaz.

Çevre Kanununda “kusursuz sorumluluk” ilkesi benimsenmiş olup, 28. maddede düzenlenmiştir.

Kirletenin sorumluluğu” başlıklı 28. maddeye göre;

(Değişik: 3/3/1988 – 3416/8.md.) Çevreyi kirletenler ve çevreye zarar verenler sebep oldukları kirlenme ve bozulmadan doğan zararlardan dolayı kusur şartı aranmaksızın sorumludurlar.

Kirletenin, meydana gelen zararlardan ötürü genel hükümlere göre de tazminat sorumluluğu saklıdır.

Çevre kanununun benimsediği önemli ilkelere biri olan “Kirleten Öder” ilkesi de 3. maddede düzenlenmiştir.

Çevre kanununun 3. maddesinin e bendine göre;

(Değişik: 3.3.1988 – 3416/1. md.) Kirletenin önlenmesi, sınırlandırılması ve mücadele için yapılan harcamaların kirleten tarafından karşılanması esastır. Kirletenin kirlenmeyi durdurmak, gidermek ve azaltmak için gerekli önlemleri almaması veya bu önlemlerin yetkili makamlarca doğrudan alınması nedeniyle kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan gerekli harcamalar 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun

hükümlerine göre kirletenden tahsil edilir.

İdari makamlara başvurma” başlıklı 30. maddeye göre;

Çevreyi kirleten veya bozan bir faaliyetten zarar gören veya haberdar olan gerçek ve tüzelkişiler, idari makamlara başvurarak bu faaliyetin durdurulmasını isteyebilirler.

“Kirleten Öder” ve “Kusursuz Sorumluluk” gibi ilkelere dayanan Çevre kanununun ilgili hükümleri, kentin korunmasında da etkili olabilecek hükümler olup, kente karşı işlenen suçların belirlenip, tanımlanmasında, kavramın geliştirilmesinde önemli olacaktır.

TBMM tarafından 26.04.2006 tarihinde kabul edilerek Cumhurbaşkanının onayına sunulan 5491 sayılı “Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” 2872 sayılı Çevre kanununun bazı maddelerinde önemli değişiklikler yapmıştır. Henüz yürürlüğe girmemiş olan 5491 sayılı Kanunla yukarıda bahsedilen maddelerde yapılan değişiklikler şöyledir:

MADDE 1- 9.8.1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre Kanununun 1 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

MADDE 1- “Bu Kanunun amacı, bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamaktır.”

MADDE 6- 2872 sayılı Kanunun 9. maddesi başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Çevrenin korunması”

MADDE 9- Çevrenin korunması amacıyla;

a) Doğal çevreyi oluşturan biyolojik çeşitlilik ile bu çeşitliliği barındıran

ekosistemin korunması esastır. Biyolojik çeşitliliği koruma ve kullanım esasları, yerel yönetimlerin, üniversitelerin, sivil toplum kuruluşlarının ve ilgili diğer kuruluşların görüşleri alınarak belirlenir.

- b) Ülke fizikî mekânında, sürdürülebilir kalkınma ilkesi doğrultusunda, koruma-kullanma dengesi gözetilerek kentsel ve kırsal nüfusun barınma, çalışma, dinlenme, ulaşım gibi ihtiyaçların karşılanması sonucu oluşabilecek çevre kirliliğini önlemek amacıyla nazım ve uygulama imar plânlarına esas teşkil etmek üzere bölge ve havza bazında 1/50.000–1/100.000 ölçekli çevre düzeni plânları Bakanlıkça yapılır, yaptırılır ve onaylanır. Bölge ve havza bazında çevre düzeni plânlarının yapılmasına ilişkin usûl ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.
- c) Ulusal mevzuat ve taraf olduğumuz uluslararası sözleşmeler ile koruma altına alınarak koruma statüsü kazandırılmış alanlar ve ekolojik değeri olan hassas alanların her tür ölçekteki plânlarda gösterilmesi zorunludur. Koruma statüsü kazandırılmış alanlar ve ekolojik değeri olan alanlar, plân kararı dışında kullanılamaz.
- d) Ülke ve dünya ölçeğinde ekolojik önemi olan, çevre kirlenmeleri ve bozulmalarına duyarlı toprak ve su alanlarını, biyolojik çeşitliliğin, doğal kaynakların ve bunlarla ilgili kültürel kaynakların gelecek kuşaklara ulaşmasını emniyet altına almak üzere gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi amacıyla, Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak tespit ve ilan etmeye, bu alanlarda uygulanacak koruma ve kullanma esasları ile plân ve projelerin hangi bakanlıkça hazırlanıp yürütüleceğini belirlemeye Bakanlar Kurulu yetkilidir.

Bu bölgelere ilişkin plân ve projelerde; 3/5/1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanununun 9. maddesi, 4/4/1990 tarihli ve 3621 sayılı Kıyı Kanununun plân onama yetkisini düzenleyen hükümleri, 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 8 inci maddesinin tabiat varlıkları, doğal sit alanları ve bunların korunma alanlarının tespit ve tescili dışında kalan yetkileri düzenleyen hükümleri ile aynı Kanunun 17 nci maddesinin (a) bendi hükümleri uygulanmaz.

- a) Sulak alanların doğal yapılarının ve ekolojik dengelerinin korunması esastır. Sulak alanların doldurulması ve kurutulması yolu ile arazi kazanılamaz. Bu hükme aykırı olarak arazi kazanılması halinde söz konusu alan faaliyet sahibince eski haline getirilir. Sulak alanların korunması ve yönetimine ilişkin usûl ve esaslar ilgili kurum ve kuruluşların görüşü alınarak Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.
- b) Biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilirliğinin sağlanması bakımından nesli tehdit veya tehlike altında olanlar ile nadir bitki ve hayvan türlerinin korunması esas olup, mevzuata aykırı biçimde ticarete konu edilmeleri yasaktır.
- c) Doğal kaynakların ve varlıkların korunması, kirliliğinin ve tahribatının önlenmesi ve kalitesinin iyileştirilmesi için gerekli idarî, hukukî ve teknik esaslar Bakanlık tarafından belirlenir.
- d) Ülkenin deniz, yeraltı ve yerüstü su kaynaklarının ve su ürünleri istihsal alanlarının korunarak kullanılmasının sağlanması ve kirlenmeye karşı korunması esastır. Atıksu yönetimi ile ilgili politikaların oluşturulması ve koordinasyonunun sağlanması Bakanlığın sorumluluğundadır. Su ürünleri istihsal alanları ile ilgili alıcı ortam standartları Tarım ve Köyüşleri

Bakanlığınca belirlenir.

Denizlerde yapılacak balık çiftlikleri, hassas alan niteliğindeki kapalı koy ve körfezler ile doğal ve arkeolojik sit alanlarında kurulamaz.

Alıcı su ortamlarına atık su deşarjlarına ilişkin usûl ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

- i) Çevrenin korunması ve kamuoyunda çevre bilincinin geliştirilmesi amacıyla, okul öncesi eğitimden başlanarak Millî Eğitim Bakanlığına bağlı örgün eğitim kurumlarının öğretim programlarında çevre ile ilgili konulara yer verilmesi esastır.

Yaygın eğitime yönelik olarak, radyo ve televizyon programlarında da çevrenin önemine ve çevre bilincinin geliştirilmesine yönelik programlara yer verilmesi esastır. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu ile özel televizyon kanallarına ait televizyon programlarında ayda en az iki saat, özel radyo kanallarının programlarında ise ayda en az yarım saat eğitici yayınların yapılması zorunludur. Bu yayınların % 20'sinin izlenme ve dinlenme oranı en yüksek saatlerde yapılması esastır. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, görev alanına giren hususlarda bu maddenin takibi ile yükümlüdür.

- j) Çevre ile ilgili olarak toplanan her türlü kaynak ve gelir, tahsisi mahiyette olup, öncelikle çevrenin korunması, geliştirilmesi, ıslahı ve kirliliğın önlenmesi için kullanılır.”

MADDE 10 2872 sayılı Kanununun 13 üncü maddesi başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Tehlikeli kimyasallar ve atıklar”

MADDE 13 Tehlikeli kimyasalların belirlenmesi, üretimi, ithalatı, atık konumuna gelinceye kadar geçen süreçte kullanım alanları ve miktarları, etiketlenmesi,

ambalajlanması, sınıflandırılması, depolanması, risk değerlendirilmesi, taşınması ile ihracatına ilişkin usûl ve esaslar ilgili kurum ve kuruluşların görüşleri alınarak Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Yönetmelik hükümlerine aykırı olarak piyasaya sürüldüğü tespit edilen tehlikeli kimyasallar ile bu kimyasalları içeren eşya, bunları satış ve kullanım amacıyla piyasaya süren kurum, kuruluş ve işletmelere toplattırılır ve imha ettirilir. Nakil ve imha için gereken masraflar ilgililerince karşılanır. Bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi halinde bu masraflar, ilgili kurum, kuruluş ve işletmelerden 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre tahsil edilir.

Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı bazı yakıtların, maddelerin, atıkların, tehlikeli kimyasallar ile bu kimyasalları içeren eşyaların ithalini, Bakanlığın görüşünü alarak yasaklayabilir veya kontrole tâbi tutabilir.

Tehlikeli atıkların ithalatı yasaktır.

Tehlikeli atıkların tanımı ile tehlikeli atıkların oluşum aşamasından itibaren toplanması, ayrılması, geçici ve ara depolanması, geri kazanılması, yeniden kullanılması, taşınması, bertarafı, bertaraf sonrası kontrolü, ihracatı, transit geçişi, ambalajlanması, etiketlenmesi, denetimi ve atık yönetim plânlarının hazırlanması ile ilgili usûl ve esaslar Bakanlıkça yayımlanacak yönetmelikle belirlenir.

Tehlikeli kimyasalların üretimi, satışı, depolanması, kullanılması ve taşınması faaliyetleri ile tehlikeli atıkların toplanması, taşınması, geçici ve ara depolanması, geri kazanımı, yeniden kullanılması ve bertarafı faaliyetlerinde bulunanlar, bu Kanun ile getirilen yükümlülükler açısından müteselsilen sorumludurlar. Sorumlular, bu Kanunda belirtilen meslekî faaliyetleri nedeniyle oluşacak bir kaza dolayısıyla üçüncü şahıslara verebilecekleri zararlara karşı tehlikeli kimyasal ve tehlikeli atık malî sorumluluk sigortası

yaptırmak zorunda olup, faaliyetlerine başlamadan önce Bakanlıktan gerekli izni alırlar. Sigorta yaptıрма zorunluluğuna uymayan kurum, kuruluş ve işletmelere bu faaliyetler için izin verilmez.

Bu maddede öngörülen zorunlu malî sorumluluk sigortası, malî yeterliliklerine göre, Hazine Müsteşarlığınca belirlenen sigorta şirketleri tarafından ya da bağlı olduğu Bakanın onayı ile Hazine Müsteşarlığınca çıkarılacak bir yönetmelikle oluşturulacak bir havuz tarafından temin edilir. Havuzun yönetim ve işleyişi ile ilgili usûl ve esaslar da aynı yönetmelikle belirlenir. Havuz, sigorta ve/veya reasürans havuzu şeklinde oluşturulur. Kamu adına havuzda belirli bir payın korunmasına karar verilmesi hususunda Hazine Müsteşarlığının bağlı bulunduğu Bakan yetkilidir. Havuzun başlangıç giderleri için geri ödenmek üzere Hazine Müsteşarlığı bütçesinden avans kullanılabilir. Havuzun yükümlülükleri; prim gelirleri ve bunların getirileri, piyasalardan sağlayacağı reasürans ve benzeri korumalar ve ödeme gücüyle sınırlıdır.

Bakanlık, Hazine Müsteşarlığının uygun görüşünü almak kaydıyla, tehlikeli kimyasallar ve tehlikeli atıklarla ilgili faaliyetlerde bulunanların malî sorumluluk sigortası yaptıрма zorunluluğunu, bu sigortaya ilişkin genel şartlar ile tarife ve talimatların yürürlüğe girmesinden itibaren en çok bir yıl ertelemeye yetkilidir.

Her bir sorumlu tarafından yaptırılacak malî sorumluluk sigortasına ilişkin sigorta genel şartları Hazine Müsteşarlığınca onaylanır. Malî sorumluluk sigortası tarife ve talimatları Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakan tarafından tespit edilir. Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakan tarifeyi serbest bırakmaya yetkilidir."

MADDE 11 2872 sayılı Kanununun 14 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

MADDE 14 "Kişilerin huzur ve sükûnunu, beden ve ruh sağlığını bozacak

şekilde ilgili yönetmeliklerle belirlenen standartlar üzerinde gürültü ve titreşim oluşturulması yasaktır.

Ulaşım araçları, şantiye, fabrika, atölye, işyeri, eğlence yeri, hizmet binaları ve konutlardan kaynaklanan gürültü ve titreşimin yönetmeliklerle belirlenen standartlara indirilmesi için faaliyet sahipleri tarafından gerekli tedbirler alınır."

MADDE 14 "2872 sayılı Kanunun 20 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir

MADDE 20 İdarî nitelikteki cezalar şunlardır:

a) Ek 4 üncü madde uyarınca emisyon ölçümü yaptırmayan motorlu taşıt sahiplerine 500 Türk Lirası, yönetmeliklerle belirlenen standartlara aykırı emisyona sebep olan motorlu taşıt sahiplerine 1.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir.

b) Hava kirliliği yönünden önemli etkileri nedeniyle kurulması ve işletilmesi yönetmelikle izne tâbi tutulan tesisleri, yetkili makamlardan izin almadan kuran ve işleten veya iznin iptal edilmesine rağmen kurmaya ve işletmeye devam eden veya bu tesislerde izin almaksızın sonradan değişiklik yapan veya yetkili makamların gerekli gördükleri değişiklikleri tanınan sürede yapmayanlara 24.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir. Bu tesislerde emisyon miktarları yönetmelikle belirlenen sınırları aşıyorsa 48.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir.

İzne tâbi tesisleri, aldıkları izin belgesinde veya yönetmeliklerde öngörülen önlemleri almadan veya yönetmeliklerde belirlenen emisyon standartlarına ve sınırlamalarına aykırı olarak işletenlere 24.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir.

a) Hava kirliliği yönünden kurulması ve işletilmesi izne tâbi olmayan tesislerin

işletilmesi sırasında yönetmelikle belirlenen standartlara aykırı emisyonu neden olanlara 6.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir.

b) Bu Kanunun ek 9. maddesine aykırı davrananlara 2.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir.

Bu bendin birinci paragrafında öngörülen fiilin konutlarla ilgili olarak işlenmesi halinde verilecek ceza toplu veya ferdî ısıtılan konutlarda her bağımsız bölüm için 300 Türk Lirasıdır. Bu cezai sorumluluk toplu ısıtılan konutlarda yöneticiye, ferdî ısıtılan konutlarda ise konutu kullanana aittir.

a) Hava kirliliği yönünden özel önem taşıyan bölgelerde veya kirliliğin ciddi boyutlara ulaştığı zamanlarda ve yerlerde veya kritik meteorolojik şartlarda yönetmeliklerle öngörülen önlemleri almayan, yasaklara aykırı davranan ya da mahallî çevre kurullarınca bu konuda alınan kararlara uymayanlara bu maddenin (b) ve (c) bentlerinde öngörülen cezalar bir kat artırılarak verilir.

Bu fiilin konutlarla ilgili olarak işlenmesi halinde cezai sorumluluk bu maddenin (c) bendinin üçüncü paragrafına göre tespit edilir.

b) Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecine başlamadan veya bu süreci tamamlamadan inşaata başlayan ya da faaliyete geçene yapılan proje bedelinin yüzde ikisi oranında idarî para cezası verilir. Cezaya konu olan durumlarda yatırımcı faaliyet alanını eski hale getirmekle yükümlüdür.

Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecinde verdikleri taahhünameye aykırı davrananlara, her bir ihlal için 10.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir.

a) 11 inci maddeye göre kurulması zorunlu olan atık alım, ön arıtma, arıtma veya bertaraf tesislerini kurmayanlar ile kurup da çalıştırmayanlara 60.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir.

- b) 12 nci maddede öngörülen bildirim ve bilgi verme yükümlülüğünü yerine getirmeyenlere 6.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir.
- c) Bu Kanununun 14 üncü maddesine göre çıkarılan yönetmelikle belirlenen önlemleri almayan veya standartlara aykırı şekilde gürültü ve titreşime neden olanlara, konutlar için 400 Türk Lirası, ulaşım araçları için 1.200 Türk Lirası, işyerleri ve atölyeler için 4.000 Türk Lirası, fabrika, şantiye ve eğlence gürültüsü için 12.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir.
- d) Bu Kanunda öngörülen yasaklara ve sınırlamalara aykırı olarak ülkenin egemenlik alanlarındaki denizlerde ve yargılama yetkisine tâbi olan deniz yetki alanlarında ve bunlarla bağlantılı sularda, tabiî veya sunî göller ve baraj gölleri ile akarsularda;
- 1) Petrol ve petrol türevleri (ham petrol, akaryakıt, sintine, slaç, slop, rafine ürün, yağlı atık vb.) tahliyesi veya deşarjı yapan tankerlerden, bin (dahil) gros tona kadar olanlar için gros ton başına 40 Türk Lirası, bin ilâ beşbin (dahil) gros ton arasında olanlara, bu miktar ve ilave her gros ton başına 10 Türk Lirası, beşbin gros tondan fazla olanlara ise, yukarıdaki miktarlar ve ilave her gros ton başına 100 Kuruş,
- 2) Kirli balast tahliyesi yapan tankerlerden bin (dahil) gros tona kadar olanlar için gros ton başına 30 Türk Lirası, bin ilâ beşbin (dahil) gros ton arasında olanlara bu miktar ve ilave her gros ton başına 6 Türk Lirası, beşbin gros tondan fazla olanlara ise, yukarıdaki miktarlar ve ilave her gros ton başına 100 Kuruş,
- 3) Petrol türevleri (sintine, slaç, slop, akaryakıt, yağlı atık vb.) veya kirli balast tahliyesi yapan gemi ve diğer deniz vasıtalarından bin gros tona kadar

olanlar için gros ton başına 20 Türk Lirası, bin ilâ beşbin (dahil) gros ton arasında olanlara bu miktar ve ilave her gros ton başına 4 Türk Lirası, beşbin gros tondan fazla olanlara ise, yukarıdaki miktarlar ve ilave her gros ton başına 100 Kuruş,

- 4) Katı atık bırakan veya evsel atıksu deşarjı yapan tanker, gemi ve diğer deniz araçlarından bin (dahil) gros tona kadar olanlar için gros ton başına 10 Türk Lirası, bin ilâ beşbin (dahil) gros ton arasında olanlara bu miktar ve ilave her gros ton başına 2 Türk Lirası, beşbin gros tondan fazla olanlara ise, yukarıdaki miktarlar ve ilave her gros ton başına 40 Kuruş,

İdarî para cezası verilir.

Tehlikeli madde ve atıkların deşarjı durumunda uygulanacak idarî para cezaları, petrol ve türevleri kategorisi esas alınarak on katı verilir.

Kirliliğin oluşmasını müteakip gemi veya deniz aracının kendi imkânları ile neden olduğu kirliliği giderdiğinin tespit edilmesi durumunda, idarî para cezası 1/3 oranında uygulanır.

Cezanın derhal ve defaten ödenmemesi veya bu hususta yeterli teminat gösterilmemesi halinde, gemiler ve götürülebilen diğer deniz vasıtaları en yakın liman yetkilisine teslim edilerek seyrüseferden ve faaliyetten men edilir. Banka teminat mektubu veya geminin bağlı olduğu kulüp sigortacısı tarafından düzenlenecek teminat mektubu teminat olarak kabul edilir.

Yabancı devlet egemenliği altındaki sularda bu devletlerin mevzuatının Türk bayraklı gemiler tarafından ihlali durumunda, ilgili devletin ceza uygulamaması ve Türkiye'nin cezalandırmasını talep etmesi durumunda bu Kanun hükümleri uygulanır.

Bu bendin birinci paragrafı dışında, bu Kanun ve bu Kanun uyarınca çıkarılan

yönetmeliklere aykırı olarak ülkenin egemenlik alanındaki denizlere ve yargılama yetkisine tâbi olan deniz yetki alanlarına, içme ve kullanma suyu sağlama amacına yönelik olmayan sulara atık boşaltanlara 24.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir. Yukarıda öngörülen fiilin konutlarla ilgili olarak işlenmesi halinde her konut ve bağımsız bölüm için 600 Türk Lirası idarî para cezası verilir. Bu cezai sorumluluk, müstakil konutlarda konutu kullanana, diğer konutlarda ise yöneticiye aittir.

- e) Bu Kanunun ek 8 inci maddesi uyarınca yürürlüğe konulan yönetmelik hükümlerine aykırı davrananlara 1.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir.
- f) Kanunda ve yönetmelikte öngörülen yasaklara veya standartlara aykırı olarak veya önlemleri almadan atıkları toprağa verenlere 24.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir.

Bu fiilin konutlarla ilgili olarak işlenmesi halinde her konut ve bağımsız bölüm için 600 Türk Lirası idarî para cezası verilir. Bu cezai sorumluluk, müstakil konutlarda konutu kullanana, diğer konutlarda ise yöneticiye aittir.

- g) Bu Kanunun 9. maddesinin (a) bendinde belirtilen hususlara aykırı olarak biyolojik çeşitliliği tahrip edenlere, (d) bendi uyarınca ilan edilen Özel Çevre Koruma Bölgeleri için tespit edilen koruma ve kullanma esaslarına aykırı davrananlara ve (e) bendinin ikinci paragrafı uyarınca sulak alanlar için yönetmelikle belirlenen koruma ve kullanım usûl ve esaslarına aykırı davrananlar ile (f) bendinde belirlenen esaslara ve yasaklamalara aykırı davrananlara 20.000 Türk Lirası, (e) bendinin birinci paragrafına aykırı davrananlara 100.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir.

1. Bu Kanunun ek 1 inci maddesinin (c) bendine aykırı olarak anız yakanlara her dekar için 20 Türk Lirası idarî para cezası verilir. Anız yakma fiilinin

orman ve sulak alanlara bitişik yerler ile meskûn mahallerde işlenmesi durumunda ceza beş kat artırılır.

Bu Kanunun ek 1 inci maddesinin (d) bendi uyarınca tespit edilen esaslara aykırı olarak ülkenin egemenlik alanlarındaki denizlerden ve kazasına tâbi olan deniz yetki alanlarından, akarsular ve göller ile tarım alanlarından belirlenen esaslara aykırı olarak kum, çakıl ve benzeri maddeleri alanlara metreküp başına 120 Türk Lirası idarî para cezası verilir.

2. Bu Kanunun ek 2 nci maddesinde öngörülen çevre yönetim birimini kurmayanlara 6.000 Türk Lirası, çevre görevlisi bulundurmayanlara ya da Bakanlıkça yetkilendirilmiş firmalardan hizmet almayanlara 4.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir.
3. Bu Kanunun 9. maddesi uyarınca belirlenen koruma esaslarına aykırı olarak içme ve kullanma suyu koruma alanlarına, kaynağın kendisine ve bu kaynağı besleyen yerüstü ve yeraltı sularına, sulama ve drenaj kanallarına atık boşaltanlara 48.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir.

Bu fiilin konutlarla ilgili olarak işlenmesi halinde her konut ve bağımsız bölüm için 1.200 Türk Lirası idarî para cezası verilir. Bu cezai sorumluluk, müstakil konutlarda konutu kullanana, diğer konutlarda ise yöneticiye aittir.

Bu alanlarda Kanuna ve yönetmeliklere aykırı olarak yapılan yapılar 3194 sayılı İmar Kanununda belirlenen esaslara göre yıktırılır.

4. Bu Kanunun 11 inci maddesinde öngörülen acil durum plânlarını yönetmelikle belirlenen usûl ve esaslara uygun olarak hazırlamayan ve bu plânların uygulanması için gerekli tedbirleri almayan, ekip ve ekipmanları bulundurmamaları ile yerel, bölgesel ve ulusal acil durum plânlarına

uymayanlara 12.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir.

5. Bu Kanununun 13 üncü maddesinde öngörülen malî sorumluluk sigortasını yaptırmayanlara 24.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir.
6. Bu Kanunda ve yönetmeliklerde öngörülen usûl ve esaslara, yasaklara veya sınırlamalara aykırı olarak atık toplayan, taşıyan, geçici ve ara depolama yapan, geri kazanan, geri dönüşüm sağlayan, tekrar kullanan veya bertaraf edenlere 24.000 Türk Lirası, ithal edenlere 60.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir.
7. Umuma açık yerlerde her ne şekilde olursa olsun çevreyi kirletenlere 100 Türk Lirası idarî para cezası verilir.
8. Tehlikeli atıkların her ne şekilde olursa olsun ülkeye girişini sağlayanlara ayrı ayrı 2.000.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir.
9. Tehlikeli atıkları ilgili mercilere ön bildirimde bulunmadan ihraç eden veya transit geçişini yapanlara 2.000.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir.
10. Bu Kanunda ve ilgili yönetmeliklerde öngörülen yasaklara veya sınırlamalara aykırı olarak tehlikeli atıkları toplayan, ayıran, geçici ve ara depolama yapan, geri kazanan, yeniden kullanan, taşıyan, ambalajlayan, etiketleyen, bertaraf eden ve ömrü dolan tehlikeli atık bertaraf tesislerini kurallara uygun olarak kapatmayanlara 100.000 Türk Lirasından 1.000.000 Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir.
11. Tehlikeli kimyasallar ve bu kimyasalları içeren eşyayı bu Kanunda ve ilgili yönetmeliklerde belirtilen usûl ve esaslara, yasak ve sınırlamalara aykırı olarak üreten, işleyen, ithal ve ihraç eden, taşıyan, depolayan, kullanan, ambalajlayan, etiketleyen, satan ve satışa sunanlara, 100.000 Türk

Lirasından 1.000.000 Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir.

Bu maddenin (k), (l), (r), (s), (t), (u), (v) ve (y) bentlerinde öngörülen idarî para cezaları kurum, kuruluş ve işletmelere üç katı olarak verilir.

Bu maddede öngörülen ceza miktarlarını on katına kadar artırmaya Bakanlar Kurulu yetkilidir.

Bu maddenin uygulamasında Türk Ceza Kanunu ile diğer kanunların, fiilin suç oluşturması haline ilişkin hükümleri saklıdır.”

MADDE 15- 2872 sayılı Kanunun 23 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

MADDE 23 “Bu Kanunda belirtilen idarî para cezaları, bu cezaların verilmesini gerektiren fiillerin işlenmesinden itibaren üç yıl içinde birinci tekrarında bir kat, ikinci ve müteakip tekrarında iki kat artırılarak verilir.”

MADDE 18- 2872 sayılı Kanunun 26 ncı maddesi başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Adlî nitelikteki cezalar”

MADDE 26- Bu Kanunun 12 nci maddesinde öngörülen bildirim ve bilgi verme yükümlülüğüne aykırı olarak yanlış ve yanıltıcı bilgi verenler, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Bu Kanunun uygulanmasında yanlış ve yanıltıcı belge düzenleyenler ve kullananlar hakkında 26.9.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun belgede sahtecilik suçuna ilişkin hükümleri uygulanır.

Bu maddeye göre yargıya intikal eden çevresel etki değerlendirmesine ilişkin ihtilaflarda çevresel etki değerlendirmesi süreci yargılama sonuna kadar durur.”

MADDE 19- 2872 sayılı Kanunun 28 inci maddesine aşağıdaki fıkra

eklenmiştir.

“Çevreye verilen zararların tazminine ilişkin talepler zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten itibaren beş yıl sonra zamanaşımına uğrar.”

MADDE 21 2872 sayılı Kanununun 30. maddesi başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Bilgi edinme ve başvuru hakkı”

MADDE 30 Çevreyi kirleten veya bozan bir faaliyetten zarar gören veya haberdar olan herkes ilgili mercilere başvurarak faaliyetle ilgili gerekli önlemlerin alınmasını veya faaliyetin durdurulmasını isteyebilir.

Herkes, 9.10.2003 tarihli ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında çevreye ilişkin bilgilere ulaşma hakkına sahiptir. Ancak, açıklanması halinde üreme alanları, nadir türler gibi çevresel değerlere zarar verecek bilgilere ilişkin talepler de bu Kanun kapsamında reddedilebilir."

MADDE 3 2872 sayılı Kanununun 3 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

MADDE 3 “Çevrenin korunmasına, iyileştirilmesine ve kirliliğinin önlenmesine ilişkin genel ilkeler şunlardır:

- a) Başta idare, meslek odaları, birlikler ve sivil toplum kuruluşları olmak üzere herkes, çevrenin korunması ve kirliliğin önlenmesi ile görevli olup bu konuda alınacak tedbirlere ve belirlenen esaslara uymakla yükümlüdürler.
- b) Çevrenin korunması, çevrenin bozulmasının önlenmesi ve kirliliğin giderilmesi alanlarındaki her türlü faaliyette; Bakanlık ve yerel yönetimler, gerekli hallerde meslek odaları, birlikler ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yaparlar.

- c) Arazi ve kaynak kullanım kararlarını veren ve proje değerlendirmesi yapan yetkili kuruluşlar, karar alma süreçlerinde sürdürülebilir kalkınma ilkesini gözetirler.
- d) Yapılacak ekonomik faaliyetlerin faydası ile doğal kaynaklar üzerindeki etkisi sürdürülebilir kalkınma ilkesi çerçevesinde uzun dönemli olarak değerlendirilir.
- e) Çevre politikalarının oluşmasında katılım hakkı esastır. Bakanlık ve yerel yönetimler; meslek odaları, birlikler, sivil toplum kuruluşları ve vatandaşların çevre hakkını kullanacakları katılım ortamını yaratmakla yükümlüdür.
- f) Her türlü faaliyet sırasında doğal kaynakların ve enerjinin verimli bir şekilde kullanılması amacıyla atık oluşumunu kaynağında azaltan ve atıkların geri kazanılmasını sağlayan çevre ile uyumlu teknolojilerin kullanılması esastır.
- g) Kirlenme ve bozulmanın önlenmesi, sınırlandırılması, giderilmesi ve çevrenin iyileştirilmesi için yapılan harcamalar kirleten veya bozulmaya neden olan tarafından karşılanır. Kirletenin kirlenmeyi veya bozulmayı durdurmak, gidermek veya azaltmak için gerekli önlemleri almaması veya bu önlemlerin yetkili makamlarca doğrudan alınması nedeniyle kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan gerekli harcamalar 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre kirletenden tahsil edilir.
- h) Çevrenin korunması, çevre kirliliğinin önlenmesi ve giderilmesi için uyulması zorunlu standartlar ile vergi, harç, katılma payı, yenilenebilir

enerji kaynaklarının ve temiz teknolojilerin teşviki, emisyon ücreti ve kirletme bedeli alınması, karbon ticareti gibi piyasaya dayalı mekanizmalar ile ekonomik araçlar ve teşvikler kullanılır.

- i) Bölgesel ve küresel çevre sorunlarının çözümüne yönelik olarak taraf olduğumuz uluslararası anlaşmalar sonucu ortaya çıkan ulusal hak ve yükümlülüklerin yerine getirilmesi için gerekli teknik, idarî, malî ve hukukî düzenlemeler Bakanlığın koordinasyonunda yapılır.

Gerçek ve tüzel kişiler, bu düzenlemeler sonucu ortaya çıkabilecek maliyetleri karşılamakla yükümlüdür.

- j) Çevrenin korunması, çevre kirliliğinin önlenmesi ve çevre sorunlarının çözümüne yönelik gerekli teknik, idarî, malî ve hukukî düzenlemeler Bakanlığın koordinasyonunda yapılır. 2690 sayılı Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Kanunu kapsamındaki konular Türkiye Atom Enerjisi Kurumu tarafından yürütülür.”

II.5. Belediye Kanunu

03.07.2005 tarih,5393 sayılı yeni Belediye kanunu,13.07.2005 tarih,25874 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Belediye kanununun, “Hemşehri Hukuku” başlığı ile düzenlenen 13. maddesi, herkesin ikamet ettiği beldenin hemşehrisi olduğunu belirtmiş; hemşehrilerin ,belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilendirme hakkı olduğu ifade etmiş; belediyeye, hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapma yükümlülüğü getirmiştir.

Bu madde, kentlinin yönetime katılma ve bilgi edinme hakkını vurgulaması açısından önemli olup, kentin korunmasında etkili olabilecek düzenlemelerden biridir. Kentli belediye faaliyetleri hakkında bilgi edinme hakkını kullanıp, kenti koruyan hükümlerin ihlalleri karşısında belediyenin görev gereklerini yerine getirip getirmediğini denetleyebilecektir.

“Kent Konseyi” başlıklı 76. maddeye göre ise; “ Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.

Belediyeler kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin, siyasî partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan kent konseyinin faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlar.

Kent konseyinde oluşturulan görüşler belediye meclisinin ilk toplantısında gündeme alınarak değerlendirilir. Kent konseyinin çalışma usûl ve esasları İçişleri Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikle belirlenir.”

Bu madde ile ilk kez “kentin hak ve hukukunun korunması”ndan söz edilmiş olup, kentin bir özne olarak hakları olduğundan, bu haklarının korunması gerektiğinden söz edilerek, “kente karşı suç” kavramının oluşması, tanımlanması, gelişmesi, sürecinde önemli bir adım atılmış olmaktadır.

Belediye kanununun “Belediyenin görev ve sorumluluklarını” düzenleyen 14. maddesinin (a) bendi “İmar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; coğrafî ve

kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor; sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır. Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 50.000'i geçen belediyeler, kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açar.” hükmünü düzenlemiş olup, belediyenin kenti ve çevreyi korumaya, kenti geliştirmeye yönelik oldukça geniş bir alanda görev ve sorumluluklarını belirtmiş olması dolayısıyla kentin korunması açısından önemlidir.

“Belediyenin yetkileri ve imtiyazlar” başlıklı 15. maddeye göre;

“Belediyenin yetkileri ve imtiyazları şunlardır:

- a) Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla her türlü faaliyet ve girişimde bulunmak.
- b) Kanunların belediyeye verdiği yetki çerçevesinde yönetmelik çıkarmak, belediye yasakları koymak ve uygulamak, kanunlarda belirtilen cezaları vermek.
- c) Gerçek ve tüzel kişilerin faaliyetleri ile ilgili olarak kanunlarda belirtilen izin veya ruhsatı vermek.
- d) Özel kanunları gereğince belediyeye ait vergi, resim, harç, katkı ve katılma paylarının tarh, tahakkuk ve tahsilini yapmak; vergi, resim ve harç dışındaki özel hukuk hükümlerine göre tahsili gereken doğal gaz, su, atık su ve hizmet karşılığı alacakların tahsilini yapmak veya yaptırmak.
- e) Müktesep haklar saklı kalmak üzere; içme, kullanma ve endüstri suyu sağlamak; atık su ve yağmur suyunun uzaklaştırılmasını sağlamak; bunlar

için gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek ve işlettirmek; kaynak sularını işletmek veya işlettirmek.

- f) Toplu taşıma yapmak; bu amaçla otobüs, deniz ve su ulaşım araçları, tünel, raylı sistem dâhil her türlü toplu taşıma sistemlerini kurmak, kurdurmak, işletmek ve işlettirmek.
- g) Katı atıkların toplanması, taşınması, ayrıştırılması, geri kazanımı, ortadan kaldırılması ve depolanması ile ilgili bütün hizmetleri yapmak ve yaptırmak.
- h) Mahallî müşterek nitelikteki hizmetlerin yerine getirilmesi amacıyla, belediye ve mücavir alan sınırları içerisinde taşınmaz almak, kamulaştırmak, satmak, kiralamak veya kiraya vermek, trampa etmek, tahsis etmek, bunlar üzerinde sınırlı aynî hak tesis etmek.
- i) Borç almak, bağış kabul etmek.
- j) Toptancı ve perakendeci hâlleri, otobüs terminali, fuar alanı, mezbaha, ilgili mevzuata göre yat limanı ve iskele kurmak, kurdurmak, işletmek, işlettirmek veya bu yerlerin gerçek ve tüzel kişilerce açılmasına izin vermek.
- k) Vergi, resim ve harçlar dışında kalan dava konusu uyuşmazlıkların anlaşmayla tasfiyesine karar vermek.
- l) Gayrisihhî müesseseler ile umuma açık istirahat ve eğlence yerlerini ruhsatlandırmak ve denetlemek.
- m) Beldede ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi ve kayıt altına alınması amacıyla izinsiz satış yapan seyyar satıcıları faaliyetten men etmek, izinsiz satış yapan seyyar satıcıların faaliyetten men edilmesi sonucu, cezası

ödenmeyerek iki gün içinde geri alınmayan gıda maddelerini gıda bankalarına, cezası ödenmeyerek otuz gün içinde geri alınmayan gıda dışı malları yoksullara vermek.

- n) Reklam panoları ve tanıtıcı tabelalar konusunda standartlar getirmek.
- o) Gayrisihhî işyerlerini, eğlence yerlerini, halk sağlığına ve çevreye etkisi olan diğer işyerlerini kentin belirli yerlerinde toplamak; hafriyat toprağı ve moloz döküm alanlarını; sıvılaştırılmış petrol gazı (LPG) depolama sahalarını; inşaat malzemeleri, odun, kömür ve hurda depolama alanları ve satış yerlerini belirlemek; bu alan ve yerler ile taşımalarda çevre kirliliğı oluşmaması için gereken tedbirleri almak.
- p) Kara, deniz, su ve demiryolu üzerinde işletilen her türlü servis ve toplu taşıma araçları ile taksi sayılarını, bilet ücret ve tarifelerini, zaman ve güzergâhlarını belirlemek; durak yerleri ile karayolu, yol, cadde, sokak, meydan ve benzeri yerler üzerinde araç park yerlerini tespit etmek ve işletmek, işlettirmek veya kiraya vermek; kanunların belediyelere verdiği trafik düzenlemesinin gerektirdiğı bütün işleri yürütmek.

(l) bendinde belirtilen gayrisihhî müesseselerden birinci sınıf olanların ruhsatlandırılması ve denetlenmesi, büyükşehir ve il merkez belediyeleri dışındaki yerlerde il özel idaresi tarafından yapılır.

Belediye, (e), (f) ve (g) bentlerinde belirtilen hizmetleri Danıştay'ın görüşü ve İçişleri Bakanlığının kararıyla süresi kırk dokuz yılı geçmemek üzere imtiyaz yoluyla devredebilir; toplu taşıma hizmetlerini imtiyaz veya tekel oluşturmayacak şekilde ruhsat vermek suretiyle yerine getirebileceğı gibi toplu taşıma hatlarını kiraya verme veya 67. maddedeki esaslara göre hizmet satın alma yoluyla yerine getirebilir.

İl sınırları içinde büyükşehir belediyeleri, belediye ve mücavir alan sınırları içinde il belediyeleri ile nüfusu 10.000'i geçen belediyeler, meclis kararıyla; turizm, sağlık, sanayi ve ticaret yatırımlarının ve eğitim kurumlarının su, termal su, kanalizasyon, doğal gaz, yol ve aydınlatma gibi alt yapı çalışmalarını faiz almaksızın on yıla kadar geri ödemeli veya ücretsiz olarak yapabilir veya yaptırabilir, bunun karşılığında yapılan tesislere ortak olabilir; sağlık, eğitim, sosyal hizmet ve turizmi geliştirecek projelere İçişleri Bakanlığının onayı ile ücretsiz veya düşük bir bedelle amacı dışında kullanılmamak kaydıyla arsa tahsis edebilir.

Belediye, belde sakinlerinin belediye hizmetleriyle ilgili görüş ve düşüncelerini tespit etmek amacıyla kamuoyu yoklaması ve araştırması yapabilir.

Belediye mallarına karşı suç işleyenler Devlet malına karşı suç işlemiş sayılır. 2886 sayılı Devlet İhale Kanununun 75 inci maddesi hükümleri belediye taşınmazları hakkında da uygulanır.

Belediyenin proje karşılığı borçlanma yoluyla elde ettiği gelirleri, şartlı bağışlar ve kamu hizmetlerinde fiilen kullanılan malları ile belediye tarafından tahsil edilen vergi, resim ve harç gelirleri haczedilemez.”

Kentlerde, belediyelerin oldukça geniş olan yetki alanlarını ve imtiyazlarını düzenleyen bu madde, belediyelerin kentlerde yetki alanları dahilinde faaliyet gösterip göstermediklerinin saptanması, yetki ve imtiyaz sahaları dışında faaliyette bulunulması halinde kentin korunması amacıyla yetkili kurumların, yetkisiz faaliyetin niteliğine göre harekete geçirilmesi açısından önem taşımaktadır.

“Hizmetlerde aksama” başlıklı 57. maddeye göre;

“Belediye hizmetlerinin ciddi bir biçimde aksatıldığı ve bu durumun halkın sağlık, huzur ve esenliğini hayati derecede olumsuz etkilediğinin İçişleri Bakanlığının

talebi üzerine yetkili sulh hukuk hâkimi tarafından belirlenmesi durumunda İçişleri Bakanı, hizmetlerde meydana gelecek aksamanın giderilmesini, hizmetin özelliğine göre makul bir süre vererek belediye başkanından ister.

Aksama giderilemezse, söz konusu hizmetin yerine getirilmesini o ilin valisinden ister. Bu durumda vali, aksaklığı öncelikle belediyenin araç, gereç, personel ve diğer kaynaklarıyla giderir. Mümkün olmadığı takdirde diğer kamu kurum ve kuruluşlarının imkânlarını da kullanabilir. Ortaya çıkacak maliyet vali tarafından İller Bankasına bildirilir ve İller Bankasınca o belediyenin müteakip ay genel bütçe vergi gelirleri tahsilâtı toplamı üzerinden belediyeye ayrılan paydan valilik emrine gönderilir.

İçişleri Bakanlığının talebi üzerine sulh hukuk hâkimi tarafından alınan karara karşı ilgili belediyece asliye hukuk mahkemesine itiraz edilebilir.”

Bu madde kentte belediye tarafından yapılması gereken hizmetlerin ciddi biçimde, kentlinin sağlık, huzur ve esenliğini hayati derecede olumsuz etkileyecek derecede aksatıldığına yetkili Sulh Hukuk Mahkemesi hakimi tarafından belirlenmesi durumunda aksamanın giderilmesine ilişkin yöntemlere yer vermiş, bu durumda Sulh hukuk mahkemesine tespit için başvurunun İçişleri Bakanlığınca talep edilebileceği belirtilmiştir. Kentliye, bu konuda mahkemeye doğrudan başvuru hakkı tanınmamıştır. Kentliler bu konuda her zaman İçişleri Bakanlığını harekete geçirecek ihbarlarda bulunabileceklerse de siyasi kaygılarla bu maddenin işletilememesi riski ortaya çıkmaktadır.

Kentte belediye tarafından yapılması gereken hizmetlerin ciddi biçimde aksatıldığı Sulh Hukuk Mahkemesi hakimi tarafından saptanan belediyenin aynı zamanda bu kente karşı suç işlemiş olduğu da saptanmış olmasına rağmen, maddede yalnızca hizmetin yerine getirilmesinin sağlanması düzenlenmiş, kente karşı açıkça işlenen bu

suçun sorumlularının cezalandırılmasına ilişkin herhangi bir düzenleme yapılmamıştır.

“Arsa ve konut üretimi” başlıklı 69. maddeye göre;

“Belediye; düzenli kentleşmeyi sağlamak, beldenin konut, sanayi ve ticaret alanı ihtiyacını karşılamak amacıyla belediye ve mücavir alan sınırları içinde, özel kanunlarına göre korunması gerekli yerler ile tarım arazileri hariç imarlı ve alt yapılı arsalar üretmek; konut, toplu konut yapmak, satmak, kiralamak ve bu amaçlarla arazi satın almak, kamulaştırma yapmak, bu arsaları trampa etmek, bu konuda ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları ve bankalarla iş birliği yapmak ve gerektiğinde onlarla ortak projeler gerçekleştirmek yetkisine sahiptir.

Belediye, bu amaçla bütçesinden gerekli parayı ayırmak suretiyle işletme tesis edebilir.

Arsalar hariç üretilen konut ve işyerlerinin satışı 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu hükümlerine tâbi değildir. O belediye ve mücavir alan sınırları içinde kendisine, eşine veya on sekiz yaşından küçük çocuklarına ait konutu olmayan dar gelirli kişiler ile afete maruz kalanlara, sanayi bölgelerinden nakledilecekler ve üyelerinin tamamı bu durumda olan kooperatiflere, bedeli 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu hükümlerine göre oluşturulan takdir komisyonu tarafından belirlenecek tutardan aşağı olmamak üzere arsa tahsisi yapılabilir. Durumları 775 sayılı Gecekondu Kanununun 25. maddesine uyan kimselere de bu maddeye göre arsa ve konut sağlanabilir. Bu fıkranın uygulama esasları, İçişleri Bakanlığı ile Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından müştereken hazırlanacak çerçeve yönetmeliğe uygun olarak belediye meclisleri tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenir.”

“Kentsel dönüşüm ve gelişim alan” başlıklı 73. maddeye göre;

“Belediye, kentin gelişimine uygun olarak eskiyen kent kısımlarını yeniden

inşa ve restore etmek; konut alanları, sanayi ve ticaret alanları, teknoloji parkları ve sosyal donatılar oluşturmak, deprem riskine karşı tedbirler almak veya kentin tarihî ve kültürel dokusunu korumak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir.

Kentsel dönüşüm ve gelişim projelerine konu olacak alanlar, meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ile ilân edilir.

Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanlarında yıkılarak yeniden yapılacak münferit yapılarda ilgili resim ve harçların dörtte biri alınır.

Bir yerin kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı olarak ilân edilebilmesi için; o yerin belediye veya mücavir alan sınırları içerisinde bulunması ve en az elli bin metrekare olması şarttır.

Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanlarında bulunan yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında anlaşma yolu esastır. Kentsel dönüşüm ve gelişim projesi kapsamında bulunan mülk sahipleri tarafından açılacak davalar, mahkemelerde öncelikle görüşülür ve karara bağlanır.”

Bu maddelerde belediyelere kentin gelişimini sağlayabilecek çok önemli yetkiler tanınmış, ancak sorumlulukları belirtilmemiştir.

II.6. İmar Kanunu

03.05.1985 tarih ve 3194 sayılı İmar Kanunu⁹³, 1.maddesinde de belirtildiği üzere yerleşme yerleri ile bu yerlerdeki yapılaşmaların; plan, fen, sağlık ve çevre şartlarına uygun teşekkülünü sağlamak amacıyla düzenlenmiştir. Kanunun kapsamını düzenleyen 2. maddesine göre; “Belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışında kalan yerlerde yapılacak planlar ile inşa edilecek resmi ve özel bütün yapılar bu Kanun hükümlerine

⁹³ 03.05.1985 tarih ve 3194 sayılı İmar Kanunu, 09.05.1985 tarih ve 18749 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

tabidir.”

İmar Kanunu, kentin korunmasını sağlayacak en önemli düzenlemelerden biridir. Plansız yapılaşma, bir yandan gecekondulaşma, bir yandan da yüksek yapılaşma yoluyla kentlerin güzellik ve yeşilliğinin kaybolması sonucuna yol açmaktadır. Tek ya da toplu konut alanları, insanları açıkta bırakmamaya öncelik tanıyan bir imar anlayışının sonucu olarak, alt yapı, çevre ve estetik gibi etmenlerin arka plana itilmesiyle çevre değerleri yozlaşmakta, insan ve çevre sağlığı olumsuz etkilenmektedir.⁹⁴ Kent planlarının nesnellik, ussallık, açıklık ilkelerine uygun olarak yapılmaması, planların denetlenmemesi, plan dışı gelişmelerin ortaya çıkması, gecekondulaşmaya izin verilmesi kente karşı işlenen en büyük suçlardır.⁹⁵ Bu açıdan İmar kanununun kentin korunmasında önemi büyüktür. İmar kanununun tamamı kent açısından önemli olmakla beraber, 34, 39 ve 40. maddeleri kenti kirlenmekten, tehlikelerden korumaya yönelik olması açısından dikkat çekici olup, burada madde metinlerine yer verilmiştir.

34. maddeye göre; “İnşaat ve tamiratın devamı ve bahçelerin tanzim ve ağaçlandırılması sırasında yolun ve yaya kaldırımlarının, belediye veya valiliklere ve komşulara ait yerlerin işgal edilmemesi ve buralardaki yeraltı ve yerüstü tesislerinin tahrip olunmaması ve bunlara zarar verilmemesi, taşıt ve yayaların gidiş ve gelişinin zorlaştırılmaması, yapı, yol sınırına üç metre ve daha az mesafede yapıldığı takdirde her türlü tehlikeyi önleyecek şekilde yapı önünün tahta perde veya münasip malzeme ile kapatılması ve geceleri aydınlatılması, mecburidir.

Yapı, yol kenarına yapıldığı takdirde ilgili idarece takdir edilecek zaruri hallerde yaya kaldırımlarının bir kısmının işgaline yayalar için uygun geçiş sağlamak ve yukarıdaki tedbirler alınmak şartıyla müsaade olunabilir.

⁹⁴ Ruşen Keleş, Can Hamamcı, (1997), Çevrebilim, İmge Kitabevi, s.282

⁹⁵ Ertan, (1997), a.g.e., s.198

Bu gibi hallerde mülk sahibi veya inşaatı deruhte eden kişi veya kuruluşun sahipleri gelip geçene zarar vermeyecek ve tehlikeyi önleyecek tedbirleri alırlar.

Zemin katlarda, dükkân yapılmasına müsaade edilen yapılarda, yaya kaldırımı ile aynı seviyedeki ön bahçeleri yayaya açık bulundurulacak, yayaların can emniyetini tehlikeye düşürecek duvar ve mâniâlar yapılamaz.

Bu gibi yerlerde ve parsel hudutlarına merdiven yapılması zaruri hallerde rıht yüksekliği 0,15 metreden fazla olamaz.”

“Yıkılacak derecede tehlikeli yapılar” başlıklı 39. maddeye göre;

“Bir kısmı veya tamamının yıkılacak derecede tehlikeli olduğu belediye veya valilik tarafından tespit edilen yapıların sahiplerine tehlike derecesine göre bunun izalesi için belediye veya valilikçe on gün içinde tebligat yapılır. Yapı sahibinin bulunmaması halinde binanın içindekilere tebligat yapılır. Onlar da bulunmazsa tebligat varakası tebliğ yerine kaim olmak üzere tehlikeli yapıya asılır ve keyfiyet muhtarla birlikte bir zabıtla tespit edilir.

Tebliğati müteakip süresi içinde yapı sahibi tarafından tamir edilerek veya yıktırılarak tehlike ortadan kaldırılmazsa bu işler belediye veya valilikçe yapılır ve masrafı % 20 fazlası ile yapı sahibinden tahsil edilir.

Alakalının fakruhali tevsik olunursa masraf belediye veya valilikçe bütçesinden karşılanır. Tehlike durumu o yapı ve civarının boşaltılmasını icabettiriyorsa mahkeme kararına lüzum kalmaksızın zabıta marifetiyle derhal tahliye ettirilir.”

“Kamunun selameti için alınması gereken tedbirler” başlıklı 40. maddeye göre;

“Arsalarda, evlerde ve sair yerlerde umumun sağlık ve selametini ihlal eden, şehircilik, estetik veya trafik bakımından mahzurlu görülen enkaz veya birikintilerin, gürültü ve duman tevlimeden tesislerin hususi mecra, lağım, çukur, kuyu; mağara ve

benzerlerinin mahzurlarının giderilmesi ve bunların zuhuruna meydan verilmemesi ilgililere tebliğ edilir.

Tebliğde belirtilen müddet içinde tebliğe riayet edilmediği takdirde belediye veya valilikçe mahzur giderilir; masrafı % 20 fazlasıyla arsa sahibinden alınır veya mahzur tevlit edenlerin faaliyeti durdurulur.”

İmar Kanununun tamamı kentin korunmasında önemli bir yasal mevzuat olup, ihlal edilmesi kente karşı işlenen suç oluşturacaktır. İmar Kanununun ruhsata aykırı veya ruhsatsız yapılan binaların yıktırılmasına ilişkin düzenlenen 32. maddesi ve kanuna aykırı davrananlara idari para cezası verilmesine ilişkin düzenlenen 42. maddesi kentleri korumakta yetersiz kalmış, bu maddelerdeki yaptırımlar caydırıcı olmamış, kente karşı işlenen suçlar artarak devam etmiş, ortaya sağlıksız, plansız kentler çıkmıştır.

5237 sayılı yeni TCK'da “İmar kirliliğine Neden Olma” başlığı ile düzenlenen 184. madde, imar kanunun uygulanması ve kentin korunmasının sağlanması açısından oldukça önemli yeni bir yaklaşım ve yaptırım getirmiştir. Madde, yapı ruhsatı almadan veya ruhsata aykırı bina yapan veya yaptıranlara, yapı ruhsatı olmadan başlatılan inşaatlar dolayısıyla kurulan şantiyelere elektrik, su, telefon bağlanmasına izin veren kişilere, yapı kullanma izni almamış binalarda sınai faaliyette bulunulmasına izin veren kişilere hürriyeti bağlayıcı caydırıcı ceza verilmesini düzenlemiş olması nedeniyle, ihlallerin önüne geçecek ve kente önemli bir koruma sağlayacaktır.

II.7. Gecekondu Kanunu

20.07.1966 tarih ve 775 sayılı gecekondu Kanununun⁹⁶ amacı, mevcut gecekonduların ıslahı, tasfiyesi, yeniden gecekondu yapımının önlenmesi ve bu amaçla alınması gereken tedbirlerin saptanmasıdır.

⁹⁶ Gecekondu kanunu, 30.07.1966 tarih ve 12362 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu kanunda bahsedilen “gecekondu” deyimi ile, imar ve yapı işlerini düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere bağılı kalınmaksızın, kendisine ait olmayan arazi veya arsalar üzerinde sahibinin rızası olmadan yapılan izinsiz yapılar kastedilmektedir.

Gecekondu kanunu “yeniden gecekondu yapımının önlenmesi”ne ilişkin 18. maddesinde “Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra, belediye sınırları içinde veya dışında, belediyelere, Hazineye, özel idarelere, katma bütçeli dairelere ait arazi ve arsalarda veya Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan yerlerde yapılacak, daimi veya geçici bütün izinsiz yapılar, inşa sırasında olsun veya iskan edilmiş bulunsun, hiçbir karar alınmasına lüzum kalmaksızın, belediye veya Devlet zabıtası tarafından derhal yıktırılır.

Yıkım sırasında lüzum hasıl olduğunda, belediyeler ilgili mülkiye amirlerine başvurarak yardım isteyebilirler. Mülkiye amirleri, Devlet zabıtası ve imkanlarından faydalanmak suretiyle, izinsiz yapıların yıkım konusunda yükümlüdürler.

Özel kişilere veya bu maddenin 1. fıkrasında sözü geçenler dışındaki tüzel kişilere ait arazi ve arsalar üzerinde yapılacak izinsiz yapılar hakkında, arsa sahiplerinin yazılı müracaatları üzerine ve mülkiyet durumlarını tevsik etmeleri şartıyla bu madde hükümleri, aksi halde genel hükümler ve 6785 sayılı İmar Kanunu hükümleri uygulanır” hükmünü düzenlemiştir.

Ceza hükümleri içeren 37. maddesinde ise, “Bu kanun hükümlerinden faydalanmak amacıyla yalan beyanda bulunan veya hakikate aykırı beyanname verenler ile bu kanunun yayımından sonra belediye sınırları içinde veya dışında belediyelere, Hazineye, özel idarelere veya katma bütçeli dairelere ait arazi ve arsalar üzerinde veya Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan yerlerde izinsiz yapı yapanlar, yaptıranlar, bu gibi yapıları satanlar, bağışlayanlar, rehin edenler veya diğer şekillerde devredenler ve bilerek devir ve satın alanlar, fiilen ağırlık derecesine göre 3 aydan 1 yıla kadar hapis ve

500 liradan 1000 liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar. Bu suçların tekrarı halinde cezalar bir misli artırılabilir.

Özel kişilere veya bu maddenin 1 inci fıkrasında sözü geçenler dışında ki tüzel kişilere ait arazi ve arsalar üzerinde yapılacak izinsiz yapılar hakkında ise arsa sahibinin mülkiyet durumlarını vesikalandırmaları şartıyla yazılı müracaatları halinde bu madde hükümleri uygulanır.

Bu kanun hükümlerine aykırı olarak işgalde bulunanlarla oturma hakkını kaybedenler, ilgili belediyelerce 6126 sayılı Kanunda belirtilen şekilde tahliye ettirilirlar.

Birinci ve ikinci fıkra uyarınca hüküm giyenler, bu kanundan bir daha faydalandırılmazlar ve borçları muacceliyet kesbeder.

17. maddede sözü geçen beyannameyi, haklı bir sebebe dayanmaksızın, zamanında vermeyenler 3 aya kadar hafif hapis veya 30 liradan 600 liraya kadar hafif para cezasıyla cezalandırılırlar.” Hükümünü düzenlemiştir.

Gecekondulaşmanın, kentleri, plansız,düzensiz,estetikten yoksun, sağlıksız yerler haline getirdiği göz önüne alındığında Gecekondulaşma Kanununda belirtilen ve ceza hükmü içeren maddedeki suçu işleyenler,aynı zamanda kente karşı da suç işlemiş olmaktadır. Gecekondulaşma yapanlar kadar, gecekondulaşmaya izin veren, göz yuman yetkililer, gecekondulara meşruiyet kazandıran gecekondulaşma aflarının çıkarılmasını sağlayan yasama organında yer alan yetkililer de kente karşı suç işlemektedir.

II.8. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

21.07.1983 tarih ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

⁹⁷ kentlerdeki kültür ve tabiat varlıklarının korunmasını sağlayarak, kentlerin tarihi dokusunun korunmasına, kent kültürünün oluşmasına katkı sağlamaktadır. Bu kanunda

⁹⁷ Kültür ve Tabiat Varlıklarını koruma Kanunu,23.07.1983 tarih ve 18113 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

yasaklanan fiilleri işlemek aynı zamanda kentin tarihini, kimliğini, kenti yok etmeye yönelik olup, kente karşı suç işlemektir. Kanununun 9, 13, 16, 32 ve 49. maddeleri yasaklanan fiilleri düzenlemiş, 65, 66, 67, 68, 74 ve 75. maddelerde maddelerde ceza ve cezaların artırılmasına ilişkin hükümler yer almıştır. Kente koruma sağlayan bu madde hükümlerine aşağıda yer verilmiştir.

“İzinsiz müdahale ve kullanma yasağı” başlıklı 9. maddeye göre;

“Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları çerçevesinde koruma bölge kurullarınca alınan kararlara aykırı olarak, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve koruma alanları ile sit alanlarında inşaat ve fizikî müdahalede bulunulamaz, bunlar yeniden kullanıma açılmaz veya kullanımları değiştirilemez. Esaslı onarım, inşaat, tesisat, sondaj, kısmen veya tamamen yıkma, yakma, kazı veya benzeri işler inşaat ve fizikî müdahale sayılır.”

“Devir yasağı” başlıklı 13. maddesine göre;

“Hazineye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarına ait olup, usulüne göre tescil ve ilan olunan, her çeşit korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlığı ile bunlara ait korunma sınırları dahilindeki taşınmazlar, Kültür ve Turizm Bakanlığının izni olmadan, gerçek ve tüzelkişilere satılamaz, hibe edilemez.”

“Ruhsatsız yapı yasağı” başlıklı 16. maddeye göre;

“Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile bunların korunma alanlarında ruhsatsız olarak inşaat yapmak yasaktır. Buralarda ruhsatsız olarak yapılacak inşaatlar ile koruma amaçlı imar planlarında, plana; sitlerde, sit şartlarına aykırı olarak inşa edilen yapılar hakkında imar mevzuatına göre işlem yapılır.”

“Yurt dışına çıkarma yasağı” başlıklı 32. maddeye göre;

“Yurt içinde korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları yurt dışına çıkarılamaz. Ancak, milli çıkarlarımız dikkate alınarak, bunların her türlü hasar, zarar, tehdit veya tecavüz ihtimaline karşı, gideceği ülke makamlarından teminat almak ve sigortalanmak şartı ile, yurt dışında geçici olarak sergilendikten sonra geri getirilmelerine; Kültür ve Turizm Bakanlığınca teşkil edilecek yükseköğretim kurumlarının Arkeoloji ve Sanat Tarihi bilim dallarının başkanlarından oluşan bilim kurulunun kararı ve Kültür ve Turizm Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca karar verilir.

Türkiye'deki kordiplomatik mensupları, Türkiye'ye girişlerinde beyan ederek beraberlerinde getirdikleri yabancı kökenli kültür varlıklarını, çıkışlarında beraberlerinde götürebilirler.

Yurt dışına geçici olarak sergilenmek üzere kültür ve tabiat varlıkları gönderilmesi esasları ile Türkiye'deki kordiplomatik mensuplarına beraberlerinde getirdikleri bu tür varlıkların giriş ve çıkışlarında yapılacak işlemler, istenecek belgeler ve ilgili diğer hususlar Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığının birlikte düzenleyecekleri yönetmelikte belirtilir.”

“Araştırma, kazı ve sondaj izin yasağı” başlıklı 49. maddeye göre;

“Türkiye'deki elçilik ve konsolosluklar mensuplarına, araştırma, kazı ve sondaj izni verilmez.”

65. maddesinde “Bu Kanunun 9 uncu maddesine aykırı hareket edenler:

a) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının yıkılmasına, bozulmasına, tahribine, yok olmasına veya her ne suretle olursa olsun zarara uğramalarına kasten sebebiyet verenler iki yıldan beş yıla kadar ağır hapis ve beş milyar liradan on milyar liraya ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.(1)

Bu fiiller korunması gerekli kültür ve tabiat varlığını yurt dışına kaçırmak maksadıyla işlenmiş ise yukarıda belirtilen cezalar bir kat artırılır.

b) (Değişik:14/7/2004 – 5226/14 md.) Sit alanlarında geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartlarına, koruma amaçlı imar plânlarına ve koruma bölge kurullarınca belirlenen koruma alanlarında öngörülen şartlara aykırı izinsiz inşâ ve fizikî müdahale yapanlar veya yaptıranlar, iki yıldan beş yıla kadar ağır hapis ve beş milyar liradan on milyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

c) Bu Kanunda belirli usuller dışında usulsüz yıkma veya imar izni verenler iki yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezası, ayrıca beş milyar liradan on milyar liraya ağır para cezası ile cezalandırılırlar. (1)

d) (Ek:14/7/2004 – 5226/14 md.) Bünyesinde koruma, uygulama ve denetim büroları kurulmuş idarelerden bu Kanunun 57. maddesinin altıncı ve yedinci fıkraları uyarınca izin almaksızın veya izne aykırı olarak tamirat ve tadilat yapanlar ile izinsiz inşâ ve fizikî müdahale yapanlar veya yaptıranlar bir yıldan üç yıla kadar ağır hapis ve üç milyar liradan altı milyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.”

“Usulsüz belge verenler, ilan ve tebligat yapanlar” başlıklı 66.maddesinde “Bu Kanunun 16. maddesinde yer alan yasaklara aykırı olarak belge verenler, suç diğer kanunlarda daha ağır bir cezayı gerektirmediği hallerde, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve yirmi beş bin liradan yüz bin liraya kadar ağır para cezası ile bu Kanunun 7. maddesinde yer alan ilan veya tebligatı bilerek, süresinde usulüne uygun yapmayanlar ise, üç aydan bir yıla kadar hapis, beş bin liradan otuz bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.”

“Yurt dışına çıkarma yasağına aykırı hareket edenler” başlıklı 68. maddesinde “Bu Kanunun 32. maddesinin birinci fıkrasına aykırı davrananlara, beş yıldan on yıla kadar ağır hapis, yüz bin liradan üç yüz bin liraya kadar ağır para cezası hükmolunur.

Ayrıca kültür ve tabiat varlığına el konularak müzeye teslim edilir.

Bu fiillerin işlenmesi sırasında kullanılan her türlü eşya ve araçlara el konulur. Kamu kuruluşlarına ait eşya ve araçlar bu hükmün dışındadır.”

“İzinsiz araştırma, kazı ve sondaj yapanlar:” başlıklı 74. maddesinde “Ruhsatsız sondaj ve kazı yapanlara, iki yıldan beş yıla kadar ağır hapis ve elli bin liradan iki yüz bin liraya kadar ağır para cezası; izinsiz define araştıranlara da bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis ve yirmi beş bin liradan yüz bin liraya kadar ağır para cezası; izinsiz araştırma yapanlara elli bin liradan iki yüz bin liraya kadar ağır para cezası verilir. Bu fiilleri yurt dışına kültür varlıklarını kaçırma amacıyla yaptıkları anlaşılmal ve bu fiili işleyenler kültür varlıklarının korunmasında görevli kişiler ise bu maddede yazılı cezanın iki katı verilir. Bu kişilerin ellerinde bulunan kültür varlıkları, bedel ödemeksizin alınıp, ilgili müzelere teslim edilir.

“Cezaların artırılması” başlıklı 75. maddesinde “Türk Ceza Kanununun ikinci kitap, onuncu babının 1. ve 2. fasıllarında yazılı suçların konusu bu Kanunun kapsamına giren kültür varlıkları ise, muayyen olan ceza üçte birinden az olmamak üzere, iki katına kadar artırılarak hükmolunur.

(Ek fıkra:14/7/2004 – 5226/15 md.) Türk Ceza Kanununun ikinci kitap, onuncu babının yedinci faslında yazılı suçların konusu, bu Kanun kapsamına giren taşınır kültür varlıkları ise, muayyen olan ceza üçte birinden az olmamak üzere iki katına kadar artırılarak hükmolunur.” denilmektedir.

II.9. Milli Parklar Kanunu

09.08.1983 tarih, 2873 sayılı Milli Parklar Kanununun⁹⁸ amacı, yurdumuzdaki milli ve milletlerarası düzeyde değerlere sahip milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanlarının seçilip belirlenmesine, özellik ve karakterleri bozulmadan korunmasına, geliştirilmesine ve yönetilmesine ilişkin esasları düzenlemektir.

Kanunun 14 ve 15. maddelerinde yasaklanan faaliyetler düzenlenmiş, 20. ve 21. maddelerinde bu kanunda yazılı yasaklamalara ve mecburiyetlere aykırı hareket edenler hakkında uygulanacak cezalara yer verilmiştir.

“Yasaklanan faaliyetler” başlıklı 14. maddeye göre;

“Bu Kanun kapsamına giren yerlerde;

a) Tabii ve ekolojik denge ve tabii ekosistem değeri bozulamaz,

b) Yaban hayatı tahrip edilemez,

c) Bu sahaların özelliklerinin kaybolmasına veya değiştirilmesine sebep olan veya olabilecek her türlü müdahaleler ile toprak, su ve hava kirlenmesi ve benzeri çevre sorunları yaratacak iş ve işlemler yapılamaz,

d) Tabii dengeyi bozacak her türlü orman ürünleri üretimi, avlanma ve otlatma yapılamaz,

e) Onaylanmış planlarda belirtilen yapı ve tesisler ve Genelkurmay Başkanlığınca ihtiyaç duyulacak savunma sistemi için gerekli tesisler dışında kamu yararı açısından vazgeçilmez ve kesin bir zorunluluk bulunmadıkça her ne suretle olursa olsun hiçbir yapı ve tesis kurulamaz ve işletilemez veya bu alanlarda var olan yerleşim sahaları dışında iskan yapılamaz.”

“Tescil yasağı” başlıklı 15. maddeye göre;

⁹⁸ Milli Parklar kanunu, 11.08.1983 tarih, 18132 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

“Bu Kanun kapsamına giren yerlerdeki kamu idareleri, kamu kurum ve kuruluşları ve Hazineye ait taşınmaz mallar ile Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan yerlerdeki mevcut açıklıkların ve var olan ağaçların, bitki örtüsünün yanması, her ne sebeple olursa olsun kesilmesi, sökülmesi, boğulması, budanması sonunda oluşacak açıklıkların ve arazinin çeşitli şekillerde düzeltilmesi suretiyle elde edilecek sahaların işgali, kullanılması, bu yerlere her türlü yapı ve tesis yapılması, bu yapı ve tesislerin tapuya tescili yasaktır.

Bu gibi yapı ve tesislere hiçbir kayıt ve şart aranmadan doğrudan doğruya Tarım ve Orman Bakanlığınca el konulur.”

Milli Parklar kanununun 20. maddesinde “6831 sayılı Orman Kanunu ile 3167 sayılı Kara Avcılığı Kanunu ve 1380 sayılı Su ürünleri Kanununda yasaklanan fiillerin bu Kanunun uygulandığı yerlerde işlenmesi halinde, cezalar bir misli artırılarak hükmolunur.”

21. maddesinde ise “Bu Kanunda yazılı yasaklamalara ve mecburiyetlere aykırı hareket edenler hakkında bu Kanunda ayrıca bir ceza gösterilmediği ve bu kimsenin fiilleri daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde, sulh ceza mahkemelerince bir aydan altı aya kadar hapis ve üç bin liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezasına hükmolunur.” denilmiştir.

Kentlerde yer alan ve kentlerin estetik yapısını oluşturan, kentlinin dinlenme ve eğlenmesine olanak sağlayan, kentin bitki örtüsünü, tabiat anıtlarını, tabiat parklarını tabiatı koruma alanlarını koruyan maddeleri ihlal edilmesiyle oluşan bu yasada yer alan suçlar aynı zamanda kente karşı işlenmiş suçlardır.

II.10. Orman Kanunu

Ormanlar, kentlerin soluk almasını sağlayan, doğal varlığımızın en önemli parçasıdır. Kentte bulunan ormanlara zarar vermek, aynı zamanda kente de zarar vermek

anlamına gelmektedir. Bu açıdan ormanların korunması, onların içinde bulunduğu kentin de korunmasını sağlar. Orman suçları, aynı zamanda kente karşı işlenen suçlar olmaları dolayısıyla konumuz açısından önem taşımaktadır.

31.08.1956 tarih ve 6831 sayılı Orman kanunu, orman sayılması gereken yerleri tanımlamış, ormanların korunması ilkelerini belirlemiş, yasak fiilleri ve yaptırımları düzenlemiştir. Orman Kanununun 14, 17 ve 76. maddelerinde yasak fiiller sayılmış, 91, 93, 108 ve 110. maddelerinde ceza hükümleri gösterilmiştir.

Orman kanununda belirlenen yasak fiiller ve yaptırımları düzenleyen maddeler aşağıdaki gibidir.

MADDE 14 Devlet ormanlarında:

Yetiştirilmiş veya yetiştirilmiş fidanları kesmek, sökmek, ekim sahalarını bozmak, yaş ağaçları boğmak, yaralamak, tepelerini veya dallarını kesmek veya koparmak veya ağaçlardan yalamak, pedavra hartama çıkarmak;

Dikili yaş veya kuru ağaçları kesmek veya bunları kökünden sökmek veya bunlardan kabuk veya çıra veya katran veya sakız çıkarmak, yatık veya devrik ağaçları kesmek veya götürmek, kök sökmek, kömür yapmak;

(Değişik bent: 03/11/1988 3493/1 md) Palamut, ıhlamur çiçeği, her çeşit orman örtüsü, mazi kozalağı tıbbi ve sınai nebatları veya orman tohumlarını toplayıp götürmek;

(Ek bent: 03/11/1988 3493/1 md.) Ormanlardaki göl, gölet, baraj ve derelerde dinamit atmak veya zehir bırakmak suretiyle avlanmak;

(Ek bent: 03/11/1988 3493/1 md) Ticaret amacıyla olmaksızın kendi ihtiyacı için toprak, kum ve çakıl çıkarmak; Yasaktır.

MADDE 17 - Devlet ormanları içinde bu ormanların korunması, istihsal ve imarı ile alakalı olarak yapılacak her nevi bina ve tesisler müstesna olmak üzere; her çeşit

bina ve ağıl inşası ve hayvanların barınmasına mahsus yerler yapılması ve tarla açılması, işlenmesi, ekilmesi ve orman içinde yerleşilmesi yasaktır.

Devlet ormanlarının herhangi bir suretle yanmasından veya açıklıklarından faydalanılarak işgal, açma veya herhangi şekilde olursa olsun kesme, sökme, budama veya boğma yollarıyla elde edilecek yerlerle buralarda yapılacak her türlü yapı ve tesisler, şahıslar adına tapuya tescil olunamaz. Buralara doğrudan doğruya orman idaresince el konulur. Yanan yerlerde husule gelen enkaz hiçbir suretle eşhasa satılamaz. Bunlar resmi daire ve müesseseler ihtiyacına tahsis olunur.

(İPTAL FIKRA: Anayasa Mah. 17/12/2002 tarih ve 2000/75 E, 2002/200 K)

{*}

(İPTAL FIKRA: Anayasa Mah. 17/12/2002 tarih ve 2000/75 E, 2002/200 K)

{*}

MADDE 76 (Değişik : 4/7/1995 - 4114/1 md.)

Devlet ormanlarında; Orman İdaresince belirlenen konak yerlerinden başka yerlerde geceleme,

Ormanlarda izin verilen ve ocak yeri olarak belirlenen yerler dışında ateş yakmak veya izin verilen yerlerde yakılan ateşi söndürmeden mahalli terk etmek,

Ormanlara sönmemiş sigara veya yangına dolaylı olarak yol açabilecek madde atmak,

Ormanlara dört kilometre mesafede veya bu Kanunun 31. ve 32. maddeleri kapsamına giren köyler hudutları içinde anız veya benzeri bitki örtüsü yakmak, yasaktır.

MADDE 91 (Değişik madde: 23/09/1983 - 2896/36 md.)

14. maddenin (A) ve (B) bentleriyle yasak edilen fiillerden yapacak emval veren ağaçları kesenler iki aydan bir seneye kadar hapis ve yapacak emvalin beher metre

küpü için beş bin liradan yirmi bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır. Ancak yirmi santimetre kutrundan aşağı olanlar için bu cezalar bir misli artırılarak hükmolunur.

14. maddenin (A) ve (B) bentleriyle yasak edilen fiillerden yapacak emval veren ağaçları keserek odun veya kömür yapanlar bir aydan altı aya kadar hapis ve odunun beher kentali için bin lira, kömürün beher kentali için de beş bin lira ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu suretle verilecek para cezası üç bin liradan aşağı olamaz.

Yukarıdaki fıkralarda belirtilen ağaç kesme motorlu araç ve gereçler kullanılarak yapılmış ise asıl cezaları bir misli artırılarak hükmolunur.

14. maddenin (A) bendinde yazılı yetişmiş veya yetiştirilmiş fidanları kesmek, sökmek, ekim sahalarını bozmak, ağaçları boğmak, bunlardan yalamuk, pedavra, hartama çıkarmak fiilleri için verilecek cezalar beş misli artırılarak hükmolunur. Bu maddenin uygulanmasında fidandan maksat sekiz santimetreden daha az orta kuturlu ağaç ve ağaççıkların fidelik, çırpılık, çubukluk safhalarındaki halidir.

14. maddenin (A) ve (B) bentleriyle yasak edilen ve yukarıdaki fıkralarda yazılı bulunmayan fiilleri işleyenler bir aydan üç aya kadar hapis ve beş bin liradan otuz bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

(Değişik Fıkra: 03/11/1988 3493/2 md.)

14. maddenin (C) bendinde yazılı fiilleri işleyenlere yüz milyon lira, (D) bendinde yazılı fiilleri işleyenlere bir milyar lira para cezası verilir.

Bu Kanununun 14 üncü maddesinin (A) ve (B) bentlerine muhalif hareket edenler orman sahipleri ise yapılan zarar miktarına göre bir aydan bir seneye kadar hapis ve on bin liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Ancak kendi arazisi üzerinde tohum ekmek veya fidan dikmek suretiyle yetiştirilecek ormanların sahipleri yukarıdaki fıkra hükmüne tabi değildir.

14 üncü maddedeki suçları hayvan beslemek için işleyenler hakkında yukarıdaki cezalar bir misli artırılır.

14 üncü maddedeki suçları, suçun işlendiği orman içi köy nüfusuna kayıtlı ve fiilen bu köyde oturanlar dışındakilerin işlemesi halinde yukarıdaki cezalar iki misli artırılır.

MADDE 93 - (Değişik madde: 23/09/1983 2896/38 md.)

Bu Kanununun 17. maddesinde yasak edilen fiilleri işleyenler veya izne bağlı işleri izinsiz yapanlar, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

İşgal ve faydalanma yeniden tarla açmak suretiyle vaki olduğu veya yanmış orman sahalarına ilişkin bulunduğu veya kesinleşmiş orman kadastrosu sınırları içerisinde işlendiği takdirde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

Birinci ve ikinci fıkralarda değinilen işgal ve faydalanılan alanın ve yeniden açılan tarlanın yüzölçümünün beş dekardan fazla olması halinde, bu fıkralarda yazılı cezalar yarı oranında artırılır.

Her türlü mahsul ve tesislerin müsaderesine hükmolunur. Müsadere olunan mahsuller satılarak bedeli Orman Genel Müdürlüğüne irad kaydolunur. Müsadere olunan tesisler ise Orman Genel Müdürlüğüne ihtiyaç görüldüğü takdirde ormancılık veya diğer kamu hizmetlerinde kullanılabilir. Aksi takdirde ilgili orman idaresince, yıkılmak suretiyle karar infaz olunur. İdarenin bu husustaki talebi halinde genel zabıta kuvvetleri idareye yardım etmekle mükelleftir.

17. maddenin üçüncü fıkrasındaki yerleri amaç dışı kullananlar ve amaç dışı kullanılmasına izin verenler bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

MADDE 108 (Değişik birinci fıkra: 23/9/1983 2896/52 md.)

Orman mallarının bu Kanun hükümlerine aykırı olarak kesildiğini, taşındığını

veya toplandığını bildiği halde; taşıyanlar, biçenler, işleyenler, kabul edenler, kullananlar, atanlar, satın alanlar veya bulunduranlar bir aydan bir seneye kadar hapis ve beş bin liradan elli bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

(Değişik: 23/9/1983 2896/52 md.)

Birinci fıkrada yazılı fiillerin, ticarethane sahibi olsun olmasın her türlü orman ürünü ticareti ile uğraşanlarla, kar maksadıyla aldıkları orman mallarını işleyerek her ne şekilde olursa olsun alet ve eşya haline dönüştürdükten sonra satanlar tarafından işlenmesi halinde, bir seneden beş seneye kadar hapis ve yüz elli bin liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezası ile cezalandırılır.

Suç mevzuu kaçak orman mahsulünün kıymeti hafif ise, 2. fıkradaki cezalar yarısına indirilerek, fahiş ise bir misline çıkarılarak hükmolunur.

(Değişik dördüncü fıkra: 17/6/2004 5192/3 md.)

Orman Kanununa muhalefet suçlarına konu kaçak her türlü orman emvali ve sair ürünler ile bunların taşınmasında kullanılan canlı-cansız bütün nakil vasıtaları, suçun işlenmesinde kullanılan her nevi araç-gereç ve aletler kime ait olursa olsun idarece zaptolunarak mahkemelerce müsaderesine hükmolunur. Zaptolunan ve müsaderesine karar verilen orman emvali ve sair orman ürünleri, nakil araçları ve suçta kullanılan her türlü alet hakkında bu Kanunun 84. maddesi hükümleri uygulanır.

(Beş, altı ve yedinci fıkralar iptal: Anayasa Mahkemesinin 19/4/1966 tarih, 1966/1 Esas, 1966/21 Kararı ile)

Madde 110 (Değişik: 4/7/1995 4114/4 md.)

76. maddenin;

(a) bendinde belirtilen fiili işleyenler bir milyon lira para cezası ile

(b) ve (c) bentlerinde belirtilen fiilleri işleyenler bir yıldan aşağı olmamak

üzere hapis ve on milyon liradan elli milyon liraya kadar ağır para cezası ile,

(d) bendinde belirtilen fiili işleyenler bir yıldan aşağı olmamak üzere hapis ve elli milyon liradan üç yüz milyon liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Tedbirsizlik ve dikkatsizlik ile orman yangınına sebebiyet verenler iki yıldan beş yıla kadar hapis ve iki yüz milyon liradan beş yüz milyon liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Orman alanında yangın sonucu hasıl olan zarar fahiş ise mahkeme suça mahsus cezayı yarısına kadar artırır. Hafif ise yarısına ve eğer pek hafif ise üçte birine kadar eksiltir. Yangın, bir şahsın hayatını tehlikeye koymuş olduğu takdirde ceza dörtte bir oranında, ölüm meydana gelmiş ise ayrıca yarı nispetinde arttırılır.

Kasten orman yakanlar on yıldan on beş yıla kadar ağır hapis ve beş yüz milyon liradan bir milyar liraya kadar ağır para cezasına mahkum edilir. Bu fıkradaki suçun işlenmesi nedeniyle yanan orman alanı üç hektardan fazla olduğu takdirde verilecek ceza bir kat arttırılır ve yangın bir şahsın hayatını tehlikeye koymuş olduğu takdirde verilecek ceza ayrıca bir kat daha arttırılır. Ölüm meydana gelirse müebbet ağır hapis cezasına hükmedilir.

Terör amacı ile bir örgüte mensup kişi veya kişilerce Devlet ormanlarını yakanlar yirmi dört yıldan otuz yıla kadar ağır hapis, beş milyar liradan on milyar liraya kadar ağır para cezasına mahkum edilir. Yanan orman alanı bir hektardan fazla olduğu veya bir şahsın hayatını tehlikeye koyduğu takdirde müebbet ağır hapis cezasına hükmedilir. Yangın sebebiyle ölüm meydana gelirse fiili işleyen veya işleyenlere ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezası verilir.(1)

Terör amacı ile bu suçu işleyenler hakkındaki davalara 2845 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun gereğince

Devlet Güvenlik Mahkemelerince bakılır.

Bu maddede gösterilen cezalar için 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında kanunun 4 üncü madde hükmü uygulanmaz.

II.11. Umumi Hıfzısıhha Kanunu

24.04.1930 tarih, 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanununun⁹⁹ 242, 244, 245, 246 ve 249. maddeleri yasaklanan fiillere ilişkin olup, 247 ve 248. maddeler, belediyenin görevlerine ilişkin hükümleri düzenlemiş, 282. maddede işbu Kanunda yazılı olan yasaklara aykırı hareket edenler veya zorunluluklara uymayanlar hakkında uygulanacak yaptırımlar düzenlenmiştir.

Kanunun 242.maddesine göre; “Dere, nehir ve çayların ve çeşmelerin televvüsünü mucip tesisat yapılmasına veya eşhas tarafından bu tarzda telvisat ikına mümanaat olunur. Fabrika sularının fenni mahzurları tahakkuk eden yerlerde mazarratı izale edilmeden nehir ve derelere dökülmesi memnudur.”

244.maddesine göre; “Mahsus kanununa tevfikan belediyelerce inşa ettirilmiş ve ettirilecek lağım ve çirkef mecralarının fenni mahzuru olmadığı kabul ve tasdik edilmedikçe dere, çay, nehirlere akıtılması memnudur. Fenni usul dairesinde mecralar muhteviyatının imhası için kullanılacak sahaların meskenlerden uzak olması ve bunların istimlak edilerek başka suretle istimal edilmemesi lazımdır.”

245. maddesine göre; “Mecra inşası mümkün olmayan yerlerde yapılacak çukurların fenni vasıf ve şartları Sıhhat ve İçtimai Muavenet vekaletince tayin olunur. Bu çukurların muayyen fasılalarla temizlenmesi için belediyelerce münasip ve sıhhi mahzurlardan salim tahliye ve nakil vasıtaları tedarik olunup ücret mukabilinde halka

⁹⁹ Umumi Hıfzısıhha Kanunu, 06.05.1930 tarih,1489 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

tahsis edilir. Çukurlar muhteviyatının dökülmesi için madde 244 de yazılı olduğu tarzda bir saha tahsis edilmelidir. Beşeri mevaddı gaitanın her nevi sebze ve saire zeriyyatında gübre olarak istimali memnudur.”

246. maddesine göre; “Yirmi binden fazla nüfusu olan şehirlerde umumi caddelerde veya belediyelerce tayin edilecek mıntıklar içinde hayvan ahır bulundurulması memnudur.”

247. maddesine göre; “Şehirler ve kasabalar belediye hudutları dahilinde görülen hayvan işlerinin ortadan kaldırılması ve mazarratlarının izalesi belediyeye aittir. Köyler ve köyler civarındakiler köy ihtiyar heyetlerince gömülürler.”

248. maddesine göre; “Belediyesi olan her şehir ve kasabada sokakların yıkanmak ve süpürülmek suretiyle temiz tutulması mecburidir. Toplanan süprüntüler bunların etrafa yayılmasına ve dökülmesine mani olacak vasıtalarla nakledilerek şehir ve kasabanın vaziyetine göre en münasip olarak kabul edilen şekilde imha veya ihrak edilir. Nüfusu elli binden fazla olan şehirlerde bu süprüntüden istifade edilmek üzere lazım gelen tesisat yapılır. Sokaklarda veya evler içinde süprüntü birikip kalmaması için belediyelerce tedabir ittihaz olunur.”

249. maddesine göre; “Belediyelerce şehir ve kasaba dahilinde telvisata meydan vermemek üzere münasip mahallerde fenne muvafık şekilde aptes yerleri tesis ve mevcutları ıslah olunur. Belediye teşkilatı olmayan yerlerde bu mecburiyet köy ihtiyar heyetlerine aittir. Cadde ve sokaklarda ve meskenler kurbünde ve belediyelerce tayin edilecek hudutlar dahilinde açıktan defihacet etmek kati surette men edilir.”

282. maddesine göre; “(Değişik madde: 24/09/1983 2890/2 md.) Bu Kanunda yazılı olan yasaklara aykırı hareket edenler veya zorunluluklara uymayanlar hakkında; Kanunda ayrıca bir ceza hükmü gösterilmediği ve fiilleri Türk Ceza Kanununda daha ağır

bir cezayı gerektirmediği takdirde, üç aydan altı aya kadar hafif hapis cezası ve beş bin liradan otuz bin liraya kadar hafif para cezası verilir. Ayrıca, fiilin işleniş şekli ve niteliğine göre failin suça vasıta kıldığı meslek ve sanatın yedi günden üç aya kadar tatiline ve aynı süre kadar işyerinin kapatılmasına da hükmedilebilir.”

Bu kanunda yer alan yasaklanan fiilleri işleyenler de kentin kirlenmesine, sağlıklı dokusunun bozulmasına neden olup, kentlinin sağlıklı çevrede yaşama hakkını ihlal etmiş olmalarından fiilleri kente karşı suç olarak da değerlendirilebilecektir.

II.12. Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Kanunu

09.07.1982 tarih, 2690 sayılı Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Kanununun¹⁰⁰ amacı, barışçıl amaçlarla Türkiye`de atom enerjisinin kalkınma planlarına uygun olarak ülke yararına kullanılmasını sağlamak, temel ilke ve politikaları belirleyip önermek, bilimsel, teknik ve idari çalışmaları yapmak, düzenlemek, desteklemek, koordine etmek ve denetlemek üzere Türkiye Atom Enerjisi Kurumunun kuruluşu, işleyişi, görev, yetki ve sorumluluklarını saptamaktır.

Kanunun “Görev, Yetki ve Sorumluluklar” başlıklı 4. maddesinde Türkiye Atom Enerjisi kurumunun görev, yetki ve sorumlulukları düzenlenmiştir.

4. maddeye göre; “Türkiye Atom Enerjisi Kurumunun görev ve yetkileri şunlardır:

- a) Atom enerjisinin barışçıl amaçlarla ülke yararına kullanılmasında izlenecek ulusal politikanın esaslarını ve bu konudaki plan ve programları belirleyip Başbakan’ın onayına sunmak; ülkenin bilimsel, teknik ve ekonomik kalkınmasında atom enerjisinden yararlanılmasını mümkün kılacak her türlü

¹⁰⁰ Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Kanunu 13.07.1982 tarih, 17753 sayılı resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

araştırma, geliştirme, inceleme ve çalışmayı yapmak ve yaptırmak, bu alanda yapılacak çalışmaları koordine ve teşvik etmek.

b) Nükleer hammaddeler, özel bölünebilir maddeler ve nükleer alanda kullanılan diğer stratejik maddelerle ilgili olarak yürütülen her türlü arama, çıkarma, arıtma, işletme, üretme, dağıtım, ithal, ihraç, ticaret, taşıma, kullanma, devir ve depolama gibi hususlarda uyulacak genel esasları saptamak, tavsiyelerde bulunmak ve işbirliği yapmak.

c) Ülkenin gerek görülen yerlerinde araştırma ve eğitim merkezleri, birimler, laboratuvarlar, deneme merkezleri ve güç, üretimine dönük olmayan pilot tesisler kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettirmek; ülke sanayinin nükleer teknolojiye girebilmesi amacına yönelik çalışmalar yapmak; yakıt çevrimine yönelik işletme, arıtma ve gerekli görülen diğer tesislerin kurulması için önerilerde bulunmak,

d) Radyoizotop üretme, kalite kontrolü, ölçme ve dağıtım tesisleri kurmak ve işletmek,

Radyasyon cihazları, radyoaktif maddeler, özel bölünebilir maddeler ve benzeri iyonlaştırıcı radyasyon kaynakları kullanarak yapılan çalışmalarda iyonlaştırıcı radyasyonların zararlarına karşı korunmayı sağlayıcı ilkeleri ve önlemleri ve hukuki sorumluluk sınırlarını saptamak.

Radyoaktif maddeleri ve radyasyon cihazlarını bulunduran, kullanan, bunları ithal ve ihraç eden, taşıyan, depolayan, ticaretini yapan resmi ve özel kurum, kuruluş ve kişilere ruhsata esas olacak lisans vermek, radyasyon güvenliği bakımından bunları denetlemek; bu görevlerin yerine getirilmesi sırasında sigorta yükümlülüğü koymak; radyasyon güvenliği

mevzuatına aykırı hallerde, verilmiş olan lisansı geçici veya sürekli olarak iptal etmek; söz konusu kurum ve kuruluş hakkında, gerekirse kapatma kararı almak ve genel hukuk esasları dahilinde kanuni kovuşturmaya geçilmesini sağlamak,

Radyoizotopların kullanılması, ithali, ihracı, nakli ve sigorta yükümlülüğüne ait esasları belirleyen tüzük ve yönetmelikleri hazırlamak.

- e) Nükleer güç ve araştırma reaktörleri ve yakıt çevrimi tesislerinin yer seçimi, inşaat, işletme ve çevre güvenliğiyle ilgili her türlü onay, izin ve lisansı vermek; gerekli inceleme ve denetimi yapmak, izin ve lisansa uyulmayan hallerde işletme yetkilerini sınırlamak; verilen izin veya lisansı geçici veya sürekli olarak iptal etmek ve bu tesislerin kapatılması için Başbakan'a öneride bulunmak.

Bu amaçlarla gerekli teknik mevzuat, tüzük ve yönetmelikleri hazırlamak.

- f) Nükleer tesislerden ve radyoizotop laboratuvarlarından çıkan radyoaktif artıkların güvenli şekilde işlenmesi, taşınması, geçici veya sürekli depolanması için gereken önlemleri almak veya aldirmek.
- g) Atom enerjisi ile ilgili ulusal kurum ve kuruluşlarla ilişki kurmak; işbirliği yapmak; nükleer alandaki yabancı ve uluslararası kurum ve kuruluşların bilimsel çalışmalarına katılmak ve benzeri kuruluşlar ile temaslar kurmak ve işbirliği yapmak.

Her türlü nükleer çalışmalar için yurt içinden veya dışından sağlanacak yardımların programlarını ve dağıtımını yapmak.

- h) Nükleer alanda görev yapacak personeli yetiştirmek veya gerektiğinde bunların yetiştirilmesine yardım etmek ve bu amaçla çalışan kuruluşlar ve

yüksek öğretim kurumları ile işbirliği yapmak; nükleer konulardaki iç kaynaklı bursların dağıtımında önerilerde bulunmak; yabancı kaynaklı bursların dağıtımını yapmak; yurt içinde kurslar açmak ve açılmasına yardımcı olmak; yabancı ülkelere öğrenci ve personel göndermek, bunların yapacakları öğrenim ve çalışmalarını planlamak ve izlemek.

- ı) Atom enerjisi uygulaması ile ilgili olup gerekli görülen bilgileri ve çalışma sonuçlarını yurt içinden ve dışından toplamak, yaymak ve tanıtmak; gerekli bilgileri halka iletmek; nükleer konularda halkı aydınlatmak.
- j) Nükleer alanda ulusal ve uluslararası hukukla ilgili çalışma yapmak ve gerekli düzenlemeleri önermek.
- k) Nükleer madde ve tesislerin korunması ile ilgili esasları belirleyen tüzük ve yönetmelikleri hazırlamak, uygulamak ve bunlarla ilgili hususları denetlemek ve diğer kuruluşların konu ile ilgili olarak hazırlayacakları yönetmelikler hakkında görüş bildirmek.”

Kanunun Türkiye Atom Enerjisi Kurumuna yüklediği görev ve sorumlulukların yerine getirilmesi, çevrenin, kentlerin korunması amacıyla hizmet edecektir.

Nükleer tesislerden ve radyoizotop laboratuvarlarından çıkan radyoaktif artıkların güvenli şekilde işlenmesi, taşınması, geçici veya sürekli depolanması için gereken önlemleri almak veya aldırarak da görevli olan, radyasyon güvenliği bakımından kurumları denetleyen bu kurumun görevlerini yerine getirmemesi halinde ortaya çıkacak zararlar tüm çevre ve kentleri geriye dönülmez şekilde olumsuz etkileyebileceğinden, kentlerin sağlıklı dokusunu bozup, kentlinin sağlıklı bir kentte yaşama hakkını ihlal edecek olması dolayısıyla kente karşı işlenen suç kapsamında değerlendirilebilecektir.

II.13. Su Ürünleri Kanunu

22.03.1971 tarih, 1380 sayılı Su Ürünleri Kanununun¹⁰¹ “Yasaklar ve Zabıta Hükümleri” bölümünde “Patlayıcı ve zararlı maddeler kullanma yasağı” başlığı ile düzenlenen 19.Maddesine göre;

“Bomba, torpil, dinamit, kapsül ve benzeri patlayıcı maddeler öldürücü veya uyuşturucu maddeler, sönmemiş kireç ve Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığının müsaadesi alınmaksızın elektrik cereyanı, elektroşok ve hava tazyiki ile su ürünleri avlanması yasaktır. Tespit olunacak belli bir aydınlatma gücünü geçmemek üzere elektrik cereyanı ile aydınlatma ve münhasıran denizlerde olta ile avlanan su ürünlerinin denizden çıkarılmasında elektroşok usulünün uygulanması müsaadeye bağlı değildir. Bu maddenin uygulanmasına ait esaslar yönetmelikte gösterilir. “

“Sulara zararlı madde dökülmesi” başlıklı 20. maddesine göre;

“Su ürünleri veya bunları istihlak edenlerin veya kullananların sağlığına veyahut istihsal vasıtalarına malzeme, teçhizat, alet ve edevata zarar veren maddelerin içsulara ve denizlerdeki istihsal yerlerine veya civarlarına dökülmesi veya döküleceği şekilde tesisat yapılması yasaktır.

Hangi maddelerin dökülmesinin yasak olduğu yönetmelikte gösterilir.

“22. maddesine göre;” Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığının müsaadesi alınmadan akarsularda su ürünlerinin geçmesine veya yetişmesine engel olacak şekilde ağlar kurulması, bent, çit ve benzeri engeller yapılması yasaktır...”

24. maddesine göre;”

a) İçsular, Marmara Denizi, İstanbul ve Çanakkale boğazlarında her çeşit trol

¹⁰¹ Su Ürünleri Kanunu,04.04.1971 tarih,13799 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

ile su ürünleri istihali yasaktır.

İlmi maksatlarla yapılacak incelemelerde trol kullanılabilir.

b) Kara sularımız dahilinde dip trolü ile su ürünleri istihali şekli ayrı bir yönetmelikle düzenlenir. Bu yönetmelik hükümlerine aykırı olarak dip trolü ile su ürünleri istihali yasaktır.

c) Orta su trolü hakkında 23 üncü madde hükümleri uygulanır. Ancak orta su trolünün dip trolü olarak kullanılması yasaktır.

d) Münhasıran sünger avında kullanılan kankava trolden sayılmaz.

“Yasak su ürünlerinin satışı, nakli ve imalatta kullanılması memnuiyeti”

başlıklı 25. maddeye göre;

“Zamanlar, mevsimler, cins, nevi, çeşit, irilik, ağırlık, büyüklük itibariyle istihali yasak olan su ürünlerinin, yasağın devam ettiği müddet zarfında her ne suretle olursa olsun satışı, nakli, imalatla kullanılması yasaktır.

19 ve 24. maddeler hükümlerine aykırı olarak istihsal edilen su ürünleri zabıt ve müsadere edilerek haklarında 29. ve 34. madde hükümleri uygulanır.

II.14. Kıyı Kanunu

04.04.1990 tarih ve 3621 sayılı Kıyı Kanununun¹⁰² amacını düzenleyen 1.Maddesine göre “Bu Kanun, deniz, tabii ve suni göl ve akarsu kıyıları ile bu yerlerin etkisinde olan ve devamı niteliğinde bulunan sahil şeritlerinin doğal ve kültürel özelliklerini gözeterek koruma ve toplum yararlanmasına açık, kamu yararına kullanma esaslarını tespit etmek amacıyla düzenlenmiştir.” Kıyı Kanunu, Anayasanın 43.maddesinde yer alan kurala uygun olarak, kıyıların devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunduğunu ve

¹⁰² Kıyı Kanunu,17.04.1990 tarih ve 20495 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

kıyıların herkesin eşit ve özgürce yararlanmasına açık olduğunu belirtmiş,kıyı ve kıyı kuşaklarından yararlanmada öncelikle kamu yararının gözetileceği ifade edilmiştir.¹⁰³

Bu kanunda kentin ve kentlinin korunmasını sağlamaya elverişli düzenlemeler mevcut olup, kıyılardaki estetikten yoksun, düzensiz yapılaşmanın ve duvar,çit,hendek,gibi engeller oluşturulmasının önlenmesine yönelik düzenleme yapılmış,kıyılara kirletici etkisi olan atık ve artıkların dökülmesi yasaklanmıştır.

“Kıyının Korunması, Yapı Yasağı ve Kıyıda Yapılacak Yapılar” başlıklı 6. maddeye göre;

“Kıyı, herkesin eşitlik ve serbestlikle yararlanmasına açık olup, buralarda hiçbir yapı yapılamaz; duvar, çit, parmaklık, tel örgü, hendek, kazık ve benzeri engeller oluşturulamaz.

Kıyılarda, kıyıyı değiştirecek boyutta kazı yapılamaz; kum, çakıl vesaire alınamaz veya çekilemez.

Kıyılara moloz, toprak, cüruf, çöp gibi kirletici etkisi olan atık ve artıklar dökülemez.

Kıyıda, uygulama imar planı kararı ile;

- a) İskele, liman, barınak, yanaşma yeri, rıhtım, dalgakıran, köprü, menfez, istinat duvarı, fener, çekek yeri, kayıkthane, tuzla, dalyan, tasfiye ve pompaj istasyonları gibi, kıyının kamu yararına kullanımı ve kıyıyı korumak amacıyla yönelik alt yapı ve tesisler,
- b) Faaliyetlerinin özellikleri gereği kıyıdan başka yerde yapılmaları mümkün olmayan tersane, gemi söküm yeri ve su ürünlerini üretim ve yetiştirme tesisleri gibi, özelliği olan yapı ve tesisler,

¹⁰³ Ruşen Keleş,Can Hamamcı, (1997), Çevrebilim, İmge Kitabevi ,s.278

c) (Ek: 3/7/2005 5398/13 md.) Organize turlar ile seyahat eden kişilerin taşındığı yolcu gemilerinin (krvaziyer gemilerin) bağlandığı, günün teknolojisine uygun yolcu gemisine hizmet vermek amacıyla liman hizmetlerinin (elektrik, jeneratör, su, telefon, internet ve benzeri teknik bağlantı noktaları ve hatlarının) sağlandığı, yolcularla ilgili gümrüklü alan hizmetlerinin görüldüğü, ülke tanıtımı ve imajını üst seviyeye çıkaracak turizm amaçlı (yeme - içme tesisleri, alışveriş merkezleri, haberleşme ve ulaştırmaya yönelik üniteler, danışma, enformasyon ve banka hizmetleri, konaklama üniteleri, ofis binalar) fonksiyonlara sahip olup, krvaziyer gemilerin yanaşmasına ve yolcuları indirmeye müsait deniz yapıları ve yan tesislerinin yer aldığı krvaziyer ve yat limanları yapılabilir.

(Ek fıkra: 3/7/2005 5398/13 md.) Özelleştirme kapsam ve programına alınan ve sahil şeridi belirlenen veya belirlenecek olan alanlar ile kıyı ve dolgu alanlarında yapılacak yat ve krvaziyer limanlarının ihtiyacı olan yönetim birimleri, destek birimleri, bakım ve onarım birimleri, teknik ve sosyal altyapı ve konaklama birimleri ile ilgili kullanım kararları ve yapılanma şartları imar plânı ile belirlenir.

Bu yapı ve tesisler yapım amaçları dışında kullanılamazlar.”

“Sahil Şeridinde Yapılabilecek Yapılar” başlıklı 8. maddeye göre;

“Uygulama imar planı bulunmayan alanlardaki sahil şeritlerinde, 4 üncü maddede belirtilen mesafeler içinde hiç bir yapı ve tesis yapılamaz.

Uygulama imar planı bulunan yerlerde duvar, çit, parmaklık, tel örgü, hendek, kazık ve benzeri engeller oluşturulamaz. Moloz, toprak, cüruf, çöp gibi kirletici ve çevreyi bozucu etkisi olan atık ve artıklar dökülemez, kazı yapılamaz.

Ancak bu alanlarda; uygulama imar planı kararıyla altı ve yedinci maddede

belirtilen yapı ve tesislerle birlikte toplum yararına açık olmak şartıyla konaklama hariç günü birlik turizm yapı ve tesisleri yapılabilir.”

Kıyı Kanununa aykırı davranış Kanununun 14. ve 15. maddelerinde düzenlenmiş, 14. maddede, Kıyı Kanunu kapsamında kalan alanlardaki ruhsatsız yapılar ile ruhsat ve eklerine aykırı yapılar hakkında 3194 sayılı İmar Kanununun ilgili hükümleri uygulanacağı belirtilmiş, 15. maddede bu kanunda yasaklanan fiillerde bulunanlara uygulanacak idari para cezaları gösterilmiştir. Kıyı kanununda yer alan ve yasaklanan fiilleri işleyenler, kente karşı da suç işlemiş olmalarına rağmen, yasadaki idari para cezalarının yetersiz olması caydırıcı olmaması nedeniyle kente tam bir koruma sağlanamamakta, kıyı kentlerine karşı işlenen suçlar devam etmektedir.

II.15. Limanlar Kanunu

14.04.1342 tarih, 618 sayılı Limanlar Kanununun¹⁰⁴ 1. maddesinde “Limanların idare ve temizlenme ve derinlenme, genişlenme, taranmasına, şamandıraların konma ve iyi halde tutulmasına ve bu hususlara müteferri bütün liman işlerinin yapılmasına Hükümet mecburdur.” hükmü düzenlenmiştir.

Kanunun 2. maddesinde “Türkiye limanlarına girip çıkan bütün gemiler işbu kanun ahkamıyla beraber her limanın icabına ve tahakkuk edecek fenni lüzuma göre demir mevkillerini, rıhtımlara yanaşma, ticaret eşyasının boşanma ve yükleme usullerini ve mevaddı müştailenin çıkarılacağı ve yükletileceği yerleri ve zamanları ve gemilerin limanlarda kalabilecekleri müddetleri velhasıl limanlarda umumi emniyet ve inzibatın teminine ait tedbirleri havi Hükümetçe tanzim ve neşredilecek nizamnameler ahkamına

¹⁰⁴ Limanlar Kanunu, 20.04.1341 tarih ve 95 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir

tebaiyete mecburdur.” Hükümü düzenlenmiş, Türk limanlarına girip çıkan tüm gemilerin uyması gereken kuralları göstermiştir.

Kanunun 4. maddesinde “Liman reisliğinden resmi izin alınmadıkça deniz kıyılarında, iskele, rıhtım, kızak, kayıkane, tamirhane, fabrika, gazino, depo, mağaza ve umumi deniz hamamları yapılamaz liman reisliğinin yasak ettiği yerlere pasekül, moloz, safra ve süprüntü ve emsali gibi şeyler atılamaz.”

5. maddesinde ise “Limanlar içinde Hükümetin tayin ve tahdit ettiği yerlerde deniz kıyısına kazık çakmak, doldurmak suretiyle denize tecavüz etmek ve limanların içinde ve deniz üzerinde kahvehane, yemekhane, yatakhane misillü mahaller tesis eylemek veyahut herhangi bir suretle limanların genişliğine hanel vermek memnudur.” denilmek suretiyle yasak fiiller belirlenmiştir.

11. maddede yasak fiilleri işleyenlere, mevzuata aykırı davrananlara, verilecek idari para cezası düzenlenmiş, 16. maddede bu fiillerin Ceza Kanununa göre daha ağır bir cezayı gerektirmesi halinde suç duyurusunda bulunulması hususu düzenlenmiştir.

Limanların, deniz ve kıyıların korunmasına ilişkin bu kanunda yer alan yasaklara uymayanlar, kentin kirlenmesine de neden olarak aynı zamanda kente karşı suç işlemiş olmaktadır.

III. BÖLÜM: KENTE KARŞI İŞLENEN SUÇLAR VE YÖNETMELİKLER

III.1. Çevre Denetimi Yönetmeliği

Çevre Denetimi Yönetmeliği¹⁰⁵ 2872 sayılı Çevre Kanununun 12, 15, 16 ve 30. maddeleri ile 443 sayılı Çevre Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 2, 9 ve 42. maddelerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Bu yönetmeliğin amacı, 1. maddesinde“tesislerin kurulması, faaliyete geçmesi ve üretimin her aşamasından atıkların nihai bertarafına kadar çevrenin korunması için çevre denetiminin usul ve esaslarını düzenlemektir.” şeklinde düzenlenmiştir.

Yönetmelik, çevre denetimiyle ilgili iş ve işlemleri, çevre denetçilerinin niteliklerini, faaliyet sahiplerinin yükümlülükleri ile denetim mercilerinin görev ve yetkilerini belirlemiş; yönetmeliğin 6. Maddesinde, denetime tabi kuruluş ve işletmelerin yükümlülükleri,17. maddesinde yaptırım hükümleri düzenlenmiştir.

Yönetmeliğin 6. maddesine göre; “Denetime tabi kuruluş ve işletmeler;

a) Faaliyet-Tesis Bilgi Formunu, bu Yönetmeliğin 9. maddesinde belirtilen esaslara göre düzenleyerek Bakanlığa göndermekle,

b) Tesis içi yıllık çevre denetim programları düzenlemekle ve tesisin faaliyet alanına uygun niteliklere sahip bir tesis denetim görevlisi veya tesis denetim birimi aracılığı ile tesis içi çevre denetiminin sürekli yapılmasını sağlamak, sonuçlarını dosyalamak ve muhafaza etmekle,

c) Tesis içi denetim için gerekli ölçüm ve analizleri 27.10.1999 tarihli ve 4457 sayılı Türkiye Akreditasyon Kurumu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun hükümlerine göre akredite edilmiş laboratuvarlara sahip olan özel ve kamu kurum ve kuruluşlarına

¹⁰⁵ Yönetmelik,05.01.2002 tarih,24631 sayılı resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

yaptırmakla,

d) Bakanlık denetim görevlisinin tesise girmesini, güvenliğini ve denetim için gerek görülen personel, taşıt ve her türlü ekipmanı sağlamakla,

e) Bakanlık denetim görevlisince gerekli görülen hallerde ve/veya itiraz durumunda ölçüm ve analizlerin giderlerini karşılamakla,

f) Denetim için istenilen bilgi ve belgeleri öngörülen sürede ve eksiksiz olarak vermekle yükümlüdür.”

17. maddesine göre; “Yapılan denetim sırasında, Çevre Kanununda belirtilen yasaklara uyulmadığının veya yükümlülüklerin yerine getirilmediğinin saptanması durumunda mahallin en büyük mülki amirince kurum, kuruluş, işletmelere yasaklara aykırı faaliyetin düzeltilmesi ve kanunda belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmesi için;

a) Çevre Kanununun 8. maddesi ile 9. maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen yasağa uymayanlara otuz gün,

b) Çevre Kanununun 11. maddesinin birinci fıkrasında belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmesine yönelik iş termin planının hazırlanması için otuz gün,

c) Çevre Kanununun 11. maddesinin üçüncü fıkrasında belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmesi için on gün,

d) Çevre Kanununun 12. maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmesi için on gün,

e) Çevre Kanununun 13. maddesi uyarınca yönetmelikle belirlenen yükümlülüklerin yerine getirilmesi için otuz gün,

f) Çevre Kanununun 14 üncü maddesinde belirtilen yasaklara uymayan ve önlemleri almayanlara otuz gün, süre verilir.

Çevre Kanununun 10. maddesinde belirtilen yükümlülükleri yerine getirmeyen kuruluş ve işletmelerin faaliyetlerinin durdurulması, 23.06.1997 tarihli ve 23028 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinin 28. maddesi hükümlerine tabidir.

Bu süreler sonunda yasalara uymayan veya yükümlülüğünü yerine getirmeyen kurum, kuruluş veya işletmelerin faaliyeti, yasağın veya yerine getirilmeyen yükümlülüğün çeşit ve niteliğine göre kısmen veya tamamen süreli veya süresiz olarak durdurulur.

Çevre kirliliğinin toplum sağlığı yönünden tehlike yarattığı hallerde faaliyet, süre verilmeksizin kısmen veya tamamen durdurulur.”

Tesislerinin kuruluş, faaliyet ve üretim aşamasında çevrenin korunması için çevre denetiminin usul ve esaslarına uymayıp, bu yönetmeliğe aykırı davrananlar, çevre kanununun ilgili maddelerini ihlal etmek suretiyle bu kanunda belirlenen suçları işlemiş olacakları gibi, çevrenin ve kentin kirlenmesine, sağlıklı dokusunun bozulmasına neden olacakları için aynı zamanda kente karşı da suç işlemiş olacaklardır. Ayrıca, görev ve yetkileri yönetmelikte düzenlenmiş olan kamu görevlileri, yönetmeliğe aykırı davranmaları halinde TCK kapsamında “görevi kötüye kullanmak”, “görevi ihmal” gibi suçları işlemiş olmalarının yanı sıra kente karşı da suç işlemiş olacaklardır.

III.2. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği

Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği¹⁰⁶, 2872 sayılı Çevre Kanununun 10. maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Bu yönetmeliğin amacı,1. maddesinde, “Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecinde uyulacak idari ve teknik usul ve esasları düzenlemektir” şeklinde gösterilmiştir.

¹⁰⁶ Bu Yönetmelik, 16 Aralık 2003 tarih ve 25318 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanmıştır.

Yönetmelikte, Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), “gerçekleştirilmesi planlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu ya da olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmalar” olarak tanımlanmıştır.

Yönetmeliğin 6. maddesinde gerçek ve tüzel kişilere yönetmelik kapsamındaki projeler için getirilen yükümlülüğe ilişkin hüküm, 19. maddesinde, yönetmeliğe aykırı uygulamaların durdurulmasına ilişkin yaptırım hükmü düzenlenmiştir.

Yönetmeliğin 6. maddesine göre; “Bu Yönetmelik kapsamındaki bir projeyi gerçekleştirmeyi planlayan gerçek ve tüzel kişiler; Çevresel Etki Değerlendirmesine tabi projeler için Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu, Ek-II’ye tabi projeler için proje tanıtım dosyası hazırlamak, ilgili makamlara sunmak ve projelerini verilen karara göre gerçekleştirmekle yükümlüdürler.

Kamu kurum ve kuruluşları, bu Yönetmelik hükümlerinin yerine getirilmesi sürecinde proje sahiplerinin isteyeceği her türlü bilgi, doküman ve görüşü vermekle yükümlüdürler.

(değişik: 16.12.2004 25672 RG) Bu Yönetmeliğe tabi projeler için “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu” kararı veya “Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir” kararı alınmadıkça bu projelere hiç bir teşvik, onay, izin, yapı ve kullanım ruhsatı verilemez, proje için yatırıma başlanamaz.”

Yönetmeliğin 19. maddesine göre; “Bu Yönetmelik kapsamındaki projelerde;

- a) “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu” ya da “Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir” kararı alınmadan yatırıma başlandığının

tespit edilmesi durumunda, valilik tarafından yatırım durdurulur. “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu” ya da “Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir” kararı alınmadıkça durdurma kararı kaldırılmaz.

- b) “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu” kararı ya da “Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir” kararı verildikten sonra, proje sahibi tarafından Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu veya proje tanıtım dosyasında taahhüt edilen hususlara uyulmadığının tespit edilmesi durumunda söz konusu taahhütlere uyulması için bakanlıkça da uygun görülmesi halinde valilikçe bir defaya mahsus olmak üzere süre verilebilir. Bu süre sonunda taahhüt edilen hususlara uyulmaz ise yatırım durdurulur. Yükümlülükler yerine getirilmedikçe durdurma kararı kaldırılmaz.”

Bu Yönetmelik kapsamındaki bir projeyi gerçekleştirmeyi planlayan gerçek ve tüzel kişiler; Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecine uymadan, yönetmeliğe aykırı şekilde faaliyette bulunmaları halinde çevre kanununun ilgili maddelerini ihlal etmek suretiyle bu kanunda belirlenen suçları işlemiş olacakları gibi, faaliyetlerinde çevreye zararlı olabilecek olumlu ya da olumsuz etkilerinin belirlenmesi, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin değerlendirilmesine engel olmak suretiyle, kentin kirlenmesine, sağlıklı dokusunun bozulmasına neden olabilecekleri için aynı zamanda kente karşı da tehlike suçu işlemiş olacaklardır. Bu bağlamda, aynı zamanda Çevresel Etki Değerlendirilmesine ilişkin karar alınmadan başlatılan projelere teşvik, onay, izin, yapı ve kullanım ruhsatı verilmesi halinde de yönetmeliğe aykırı davranan kamu görevlileri TCK kapsamında “görevi kötüye kullanmak”, “görevi ihmal” gibi suçları işlemiş olmalarının yanı sıra kente karşı da suç işlemiş olacaklardır.

III.3. Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği

Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği¹⁰⁷, 01.05.2003 tarih ve 4856 sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun'un 9. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi ile 09.08.1983 tarih ve 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 14. maddesine dayanılarak, 25.06.2002 tarihli 2002/49/EC Çevresel Gürültünün Yönetimi ve Değerlendirilmesi Direktifine paralel olarak hazırlanmıştır.

Bu yönetmeliğin amacı,1. maddesinde “kişilerin beden ve ruh sağlığını, huzur ve sükununu gürültü ile bozmayacak bir çevrenin geliştirilmesi için, çevresel gürültüye maruz kalmanın etkileriyle mücadele etmeye yönelik esas ve kriterleri belirlemek ve bu kriterlerin gürültü kaynakları bazında uygulanması için;

- a) Değerlendirme yöntemleri kullanılarak hazırlanan gürültü haritaları ve akustik raporlar ile çevresel gürültüye maruz kalma düzeylerinin belirlenmesi,
- b) Çevresel gürültü ve etkileri hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesi,
- c) Gürültü haritaları ve akustik rapor sonuçları esas alınarak; özellikle çevresel gürültüye maruz kalma düzeylerinin insan sağlığı üzerinde zararlı etkilere yol açmasının mümkün olduğu ve çevresel gürültü kalitesini korumanın gerekli olduğu yerlerde, gürültüyü önleme ve azaltmaya yönelik eylem planlarının hazırlanması ve bu planların uygulanması,
- d) Gürültü haritası ve akustik rapor hazırlanması zorunlu olmayan diğer gürültü kaynaklarından yayılan çevresel gürültüyü azaltmaya yönelik kontrol tedbirlerinin alınması” olarak belirtilmiştir.

¹⁰⁷ Bu Yönetmelik, 1 Temmuz 2005 tarih ve 25862 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanmıştır.

Yönetmelikte, Bakanlığın görev, yetki ve sorumlulukları düzenlenmiş, mülki amirlerce ve mahalli idarelerce alınacak tedbirler gösterilmiş, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının, faaliyet sahiplerinin yükümlülükleri belirlenmiş, karayolu, demiryolu, su yolu ulaşım araçlarında uyulması gereken şartlar saptanmış, açık alanda kullanılan ev aletlerinde, sanayi tesislerinde kullanılan alet, ekipman ve makinelerde uyulması gereken şartlar gösterilmiş, çevresel gürültü ve çevresel titreşim esas ve kriterleri belirlenmiştir.

Yönetmeliğin 5. maddesinde çevresel gürültünün kontrolüne ilişkin ilkeler ve yasaklara ilişkin hüküm, 56. maddesinde yaptırım hükmü düzenlenmiştir.

Yönetmeliğin 5. maddesine göre; “Çevresel gürültünün kontrolüne ilişkin genel ilkeler aşağıda belirtilmiştir:

- a) Hiç kimse susturucu veya ses giderici diğer parçaları olmadan bir motorlu kara taşıtını çalıştıramaz veya çalışmasına sebep olamaz, bakım onarım veya diğer değiştirme amacı dışında bir motorlu araç veya motosiklet üzerindeki susturucu veya ses giderici parça çıkarılmaz, çalışamaz hale getirilmez.
- b) Bir motorlu araç üzerinde veya içinde; korna veya ses çıkaran başka bir cihazın zorunlu haller dışında gürültü rahatsızlığına neden olacak şekilde çalınması yasaktır.
- c) Radyo, televizyon, müzik seti ve her türlü müzik aletlerini, kamuya açık alanlar ile kamunun geçit hakkı olan kara ve denizde toplu taşıma araçlarında rahatsızlık verecek şekilde çalmak yasaktır.
- d) Bu Yönetmeliğin 31. maddesine ekli Tablo 12’de yer alan gürültüye duyarlı yapıların bulunduğu alanlarda; yüksek sesle konuşmak, bağırarak, ses yükselticisi gibi (anons sistemleri) araçlar kullanılarak ve darbeli düzenli

veya düzensiz sesler çıkararak propaganda, reklam, duyuru, tanıtım ve satış yapmak yasaktır.

- e) Oturma alanları ve yakın çevresi ile gürültüye duyarlı alanlarda deniz motoru, motosiklet veya herhangi bir motorlu araçta deneme çalışmaları yapmak yasaktır.
- f) Model deniz motorları, model uçaklar gibi model araçları; oturma alanları ve yakın çevresi ile gürültüye duyarlı ve kamuya açık alanlarda 20.00 - 06.00 saatleri arasında çalıştırmak ve çalıştırılmasına izin vermek yasaktır.
- g) Bina içi ve dışı dahil olmak üzere konut alanlarında ve diğer gürültüye duyarlı alanlarda mekanik veya motorlu dikiş makinesi, matkap, testere, öğütücü, çim biçme makinesi, koşu bandı veya benzeri araçların 19.00 - 07.00 saatleri arasında çalıştırılması veya çalıştırılmasına izin verilmesi yasaktır.
- h) Patlayıcı, maytap ve benzeri şeyleri kullanmak, ateşlemek gibi benzeri faaliyetlerin kamuya açık alanlarda, yollarda ve oturma alanlarında yapılması yasaktır.
- ı) Yangın, hava saldırısı, soygun gibi olağanüstü durumlar ve mecburi denemeler dışında, herhangi bir yangın alarmı, soygun alarmı veya sivil savunma alarmı, siren, düdük veya benzeri olağanüstü durum sinyal aletlerinin kasten çalıştırılmaları veya çalıştırılmasına izin verilmesi yasaktır. Olağanüstü durum sinyallerinin denenmesi saat 10.00'dan önce 20.00'den sonra olmamak şartıyla her zaman günün aynı saatinde uygulanır. Bu deneme günde bir defadan fazla yapılamaz. Bu alarm denemesi lojmanı olan tesislerde aynı zamanda yapılabilir, ancak otuz saniyelik süreyi

geçemez. Acil durum tatbikatlarının günün herhangi bir zamanında yapılması durumunda, yetkili makamlara bildirimde bulunularak ilgili alarm/sinyalleri çalıştırılır. Bina dışında kullanılan soygun veya yangın alarmı ile motorlu araç soygun alarmları bir dakika için otomatik olarak ayarlanmadığı takdirde bunlara izin verilmez.

j) Yerleşim alanı içerisinde, bu Yönetmeliğin 31. maddesine ekli Tablo 12 de verilen gürültüye duyarlı faaliyet alanlarının yakınında, bitişiğinde alt ve üstündeki alanlarda açık hava aktivitelerinin (konser, gösteri, miting, tören festival, düğün ve benzeri) gerçekleştirilmesi yasaktır.

k) 26/9/1995 tarihli ve 22416 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Gayri Sıhhi Müesseseler Yönetmeliğinde yer almayan ve gürültü rahatsızlığına neden olan poligonlar ve benzeri yerlerin, bu Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren konut alanında kurulması yasaktır.”

56. Maddesine göre; “Bu Yönetmelik hükümlerine aykırı davrananlar hakkında; 2872 sayılı Çevre Kanunu’nda öngörülen cezai hükümler ile idari yaptırımlar uygulanır.”

Bu yönetmeliğe aykırı fiillerde bulunanlar, çevre kanununun ilgili maddelerini ihlal etmek suretiyle bu kanunda belirlenen suçları işlemiş olacakları gibi, kişilerin beden ve ruh sağlığını, huzur ve sükununu gürültü ile bozmak suretiyle, kişilerin gürültü ile de kirlenmemiş sağlıklı bir kentte yaşama hakkını ihlal ederek kente karşı da suç işlemiş olacaklardır.

III.4. Ozon Tabakasını İncelten Maddelerin Azaltılmasına Dair Yönetmelik

Bu Yönetmelik, Ozon Tabakasının Korunmasına Dair Viyana Sözleşmesi hükümleri ile Ozon Tabakasını İncelten Maddelere Dair Montreal Protokolü hükümlerine, 443 sayılı Çevre Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 2. maddesinin (a) bendine ve 2872 sayılı Çevre Kanununun 13. maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Yönetmeliğin ¹⁰⁸ amacını düzenleyen 1. maddeye göre; “Bu Yönetmeliğin amacı, ülkemizin taraf olduğu Ozon Tabakasını İncelten Maddelere Dair Montreal Protokolü ve değişiklikleri ile kontrol altına alınan maddelerin kullanılmasına ve bazılarının tüketiminin bir takvim çerçevesinde azaltılarak kullanımdan kaldırılmasına ilişkin usul ve esasları belirlemektir.”

Yönetmeliğin azaltma takvimini düzenleyen 5. maddesinde üretimi, tüketimi ve ticareti kontrol altına alınan maddelerden tüketiminin sıfırlanması gereken maddeler düzenlenmiş, 6, 12, 13, 15 ve 20. maddelerinde yasaklamalar 26. maddesinde yaptırım hükümleri düzenlenmiştir.

Yönetmeliğin 5. maddesine göre; “Montreal Protokolü ve değişiklikleri uyarınca üretimi, tüketimi ve ticareti kontrol altına alınan Triklorflormetan (CFC-11), Diklordiflormetan (CFC-12), Triklortrifloretan (CFC-113), Diklortetrafloretan (CFC-114) ve Klorpentafloretan (CFC-115), 1,1,1-Trikloretan ve Karbontetraklorür maddelerinin tüketiminin 1 Ocak 2000 tarihine kadar sıfırlanması zorunludur...”

6. maddeye göre; “Montreal Protokolü ile kontrol altına alınan Bromklordiflormetan (Halon-1211), Bromtriflormetan (Halon-1301) ve

¹⁰⁸ Bu yönetmelik, 25.07.1999 tarih ve 23776 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir

Dibromtetrafloretan (Halon-2402) maddelerinin 5. madde uyarınca yayımlanacak tebliğ ile belirlenen zorunlu kullanım alanlarının dışında yeni kurulacak sabit yangın söndürme sistemleri ve elde taşınabilen yangın söndürücülerde kullanılması yasaktır...”

12. maddeye göre; “Bu Yönetmeliğin yayımı tarihinden itibaren 5. maddede yer alan ozon tabakasını incelten maddelerin "inhaler"ler dışında herhangi bir aerosol ürününde kullanılması yasaktır.”

13. Maddeye göre; “6. maddede yer alan ozon tabakasını incelten maddelerin elde taşınabilen yangın söndürücü veya sabit yangın söndürme sistemlerinin test edilmesi ve personel eğitimi için kullanılması yasaktır.

Bu yasağa uyulmadığı takdirde, bunların gerçekleştirildiği tesisler için herhangi bir ozon tabakasını incelten madde tahsisatı yapılmaz.

15. maddeye göre; “Bu Yönetmeliğin yürürlüğe girmesinden itibaren ozon tabakasını incelten kontrol altındaki maddeleri üretmek amacıyla tesis kurulamaz.

Yeni kurulacak tesislerde 5. madde kapsamındaki ozon tabakasını incelten maddelerin doğrudan veya hammadde olarak kullanılması yasaktır.”

20. Maddeye göre; “1 Ocak 2000 tarihinden itibaren 5. ve 6. maddeler kapsamındaki ozon tabakasını incelten maddelerin Türkiye sınırları içinde kullanımı yasaktır.”

26. maddesine göre; “ Bu Yönetmeliğe aykırı davrananlar hakkında 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun 20. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi hükmü uygulanır.

Ayrıca Çevrenin Korunması Yönünden Kontrol Altında Tutulan Madde ve Atıklara İlişkin Dış Ticarete Standardizasyon Tebliği çerçevesinde Bakanlığın kontrolüne tabi olan ozon tabakasını incelten maddelerin ithalatçılarının kontrol belgesi ile ilgili hükümlere uymaması durumunda, bu firmalara yeni bir kontrol belgesi düzenlenmez ve

bunlar hakkında Dış Ticarete Teknik düzenlemeler ve Standardizasyon Rejimi Kararı çerçevesinde gerekli cezai müeyyideler uygulanır.

Bu Yönetmeliğin 18. ve 19. maddelerine aykırı davranan ithalatçılara bir daha kontrol belgesi düzenlenmez. Bu hükümlere aykırı davranan ithalatçı ve dağıtıcılar, ihlalin tespit edilmesini müteakip 18. madde çerçevesinde yayımlanacak listeden çıkartılır. Bu karar Resmi Gazete’de ilan edilir”

Bu yönetmelikte belirlenen yasakları ihlal edenler, çevreye zarar verdikleri gibi, geniş anlamda kentin sağlıklı dokusuna zarar verdikleri için aynı zamanda kente karşı da suç işlemiş olacaklardır.

III.5. Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği

Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği¹⁰⁹, 2872 Sayılı, Çevre Kanununun 1 ve 3. maddelerinde öngörülen amaç ve ilkeler doğrultusunda, 8., 9., 10., 11., 12. ve 13. maddelerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Yönetmeliğin amacı, 2. Maddesinde “Bu yönetmeliğin amacı, her türlü faaliyet sonucu atmosfere yayılan is, duman, toz, gaz, buhar ve aerosol halindeki emisyonları kontrol altına almak; insanı ve çevresini hava alıcı ortamındaki kirlenmelerden doğacak tehlikelerden korumak; hava kirlenmeleri sebebiyle çevrede ortaya çıkan umuma ve komşuluk münasebetlerine önemli zararlar veren olumsuz etkileri gidermek ve bu etkilerin ortaya çıkmamasını sağlamaktır.” şeklinde belirtilmiştir.

9. maddesinde hava kirliliği sınırını aşma yasağı düzenlenmiş, 25 ve 32. maddelerde yaptırım hükümleri yer almış, 62. maddede ise yönetmeliği ihlal sayılacak fiiller gösterilmiştir.

¹⁰⁹ Yönetmelik,02.11.1986 tarih,19269 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yönetmeliğin 9. maddesine göre; “Hava kirliliği açısından kirletici vasfı yüksek olan tesislerin emisyonları Ek 7’de verilen sınırları aşamaz.”

25. maddesine göre; “1) İzne tabi tesisin işleticisi sınırlama ve ek düzenlemelere uymazsa, yetkili makam bunlara uyuluncaya kadar tesisi kısmen veya tamamen işletmeden alıkoyabilir.

2) Gerekli izin alınmadan kurulan, işletilen veya değişikliğe uğratılan tesisler, yetkili makam tarafından kapatılabilir veya kaldırılabilir.

3) Yetkili makam bir tesisi çalıştırmakla sorumlu operatör veya kişinin çevrenin korunması için uyulması gerekli şartlara uymadıkları hakkında bilgi edinirse, tesisin bu kişi veya operatör tarafından işletilmesini men edebilir. Tesisin işleten kuruluş, tesisin güvenilir bir kişi tarafından işletilmesi için yeniden izin başvurusunda bulunabilir. Bu başvuru üzerine verilebilecek izin şarta bağlı olabilir.”

32. maddesine göre; “1) Madde 31’e göre getirilen bir düzenlemeye bir tesisin işleticisi uymazsa, tesis, yetkili makam tarafından getirilen düzenlemeye uyuluncaya kadar kısmen veya tamamen işletmeden alıkonabilir.

2) Bir tesisin çevre üzerinde yarattığı zararlı etkiler insan hayatı, sağlığı ve mal varlığı üzerinde tehlike yaratıyorsa ve kamu menfaati başka metotlarla yeterince korunamıyorsa, yetkili makam, tesisin kurulması ve işletilmesini kısmen veya tamamen yasaklayabilir.”

62. maddesine göre; “Her kim kasten veya ihmal ile,

Madde 10’a göre izin almaksızın bir tesis kurar ise,

İzne tabi tesislerin işletilmesi sırasında Madde 18’deki şartların yerine getirilmesi için yetkili mercinin bu yönetmelik sınırları içinde taleplerine uymazsa,

Madde 18’e göre koyulan bir şartı, icra edilebildiği halde zamanında yerine

getirmezse,

İzne tabi bir tesisin işletilmesi veya yapısı ile ilgili olarak Madde 21’de öngörülen şartları yerine getirmeden değişiklik yaparsa,

Madde 23, 31, 34, 37, 38 ile getirilen icrası mümkün şartları ve talepleri zamanında yerine getirmezse

Madde 32’ye göre getirilen icrası mümkün bir yasaklama kararına rağmen bir tesisi işletirse,

Madde 30, 32, 33, 45, 46, 47’ye göre getirilen şartlara ve taleplere icrası mümkün olduğu halde uymazsa, yönetmeliği ihlal eder.

Her kim kasten veya ihmal ile,

Madde 22’de öngörülen bilgileri zamanında vermezse,

Madde 36’ya göre verilmesi gereken emisyon raporunu eksiksiz veya zamanında vermezse,

Madde 40’a göre sonuçlarını bildirmez veya ölçüm aleti grafiklerini ve ölçüm kayıtlarını muhafaza etmezse,

Madde 56 ya göre görevlilerin meskun yerlere veya taşınmazlara girmelerine veya test ve incelemeler yapmalarına izin vermezse,

Madde 56 ile ilgili olarak,

Doğru ve tam bilgileri ve kayıtları zamanında ibraz etmezse,

Hava Kalitesi Denetleme Görevlisini talebe rağmen denetleme sırasında emre hazır bulundurmazsa,

İşgücü veya yardımcı malzemeleri hazır tutmazsa,

Örnek almaya izin vermezse, yönetmeliği ihlal etmiş olur.”

Bu yönetmelik hükümlerine aykırı davranmak suretiyle hava kirlenmesine

neden olanlar, çevre kanununa da aykırı davranmak suretiyle bu yasada yer alan suçları işlemiş olacakları gibi, insanların ve tüm çevrenin ve kentin hava alıcı ortamını kirleterek kente karşı da suç işlemiş olacaklardır.

III.6. Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği

Isınmadan Kaynaklanan hava Kirliliğinin kontrolü Yönetmeliği¹¹⁰, 2872 sayılı Çevre Kanunu ile 8/5/2003 tarihli ve 4856 sayılı Çevre ve Orman Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanununun 1., 2. ve 9.. maddelerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Bu yönetmeliğin amacı,1. maddesinde “konut, toplu konut, kooperatif, site, okul, üniversite, hastane, resmi daireler, işyerleri, sosyal dinlenme tesisleri, sanayide ve benzeri yerlerde ısınma amaçlı kullanılan yakma tesislerinden kaynaklanan is, duman, toz, gaz, buhar ve aerosol halinde dış havaya atılan kirleticilerin hava kalitesi üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak ve denetlemektir.”şeklinde belirtilmiştir.

Yönetmelikte, ısınmada kullanılacak yakma tesislerinin özellikleri ve işletilme esasları, yakma tesislerinde kullanılacak katı, sıvı ve gaz yakıtların kalite kriterleri ve uyulması gerekli emisyon sınırları gösterilmiştir.5. maddesinde kullanılması yasak maddeler sayılmış, 32. maddesinde denetim ve yükümlülükler 33. maddesinde yaptırım hükmü düzenlenmiştir.

Yönetmeliğin 5. maddesine göre;

Bu Yönetmelik kapsamında, yakma tesislerinde kullanılması gerekli yakıtlar ve kullanılması yasak maddeler aşağıda belirtilmiştir.

Kullanılması gerekli yakıtlar:

a) Kömür

¹¹⁰ Bu Yönetmelik 13 Ocak 2005 tarih ve 25699 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanmıştır.

- 1) Taşkömürü, taşkömürü briketleri, taşkömürü koku,
- 2) Linyit kömürü, linyit kömürü briketi,
- 3) Turb briketi, turba,
- 4) Antrasit,
- 5) Asfaltit.

Yukarıda belirtilen yerli ve ithal kömürlerin 22. ve 23. maddede belirtilen Tablo 10., 11. ve 12.'de verilen özelliklere sahip olması gerekmektedir. Briket kömürler ise 24. maddede belirtilen özelliklere sahip olmalıdır.

Kükürt içeriği yüksek olan kömürden elde edilen briket kömürlerin kullanıldığı yakma tesislerinde, yakıtta yapılan özel önlemler sonucu bacadan atılan kükürt dioksit (SO_2) konsantrasyonu, toplam kükürt içeriği kuru bazda ağırlıkça maksimum %1,0 olan briket kömürün yanması sonucu bacadan atılan kükürt dioksit (SO_2) konsantrasyonuna eşdeğer ise bu briket kömürler ısınmada kullanılabilir. Briket kömürlerin kullanıldığı soba ve kazanlara ait deneyler akredite olmuş veya Bakanlıkça uygun görülen laboratuvarlarda yapılır ve belgelendirilir.

b) Odun, Odun Türevi ve Diğer Biokütle Yakıtları

- 1) Mangal-odun kömürü, mangal-odun kömürü briketi,
- 2) Kabuğu dahil minimum altı ay doğal halde bırakılmış parça odun, yarılmış odun, kıyılmış odun ile çalı çırpı ve takoz şeklindeki odun,
- 3) Doğal halde minimum altı ay bırakılmış parçalı olmayan odun, örneğin testere unu, talaş, zımpara tozu veya kabuk şeklinde,
- 4) Odun briketi şeklinde doğal halde minimum altı ay bırakılmış odundan elde edilen preslenmiş odun veya eşdeğer odun peleti (topağı) veya eşdeğer kalitede doğal halde bırakılmış odundan elde

edilmiş diğ er preslenmiş odun,

- 5) Odun koruyucu madde sürülmemiş veya odun koruyucu madde içermeyen boyalı, cilalı, kaplamalı odun ile bundan kalan artıklar ve halojen-organik bağlayıcı madde içermeyen kaplamalar,
- 6) Odun koruyucu madde sürülmemiş veya odun koruyucu madde içermeyen kontrplâk, talaşlı plaka, elyafı plaka ile bunlardan kalan artıklar ve halojen-organik bileşikler içermeyen kaplamalar,
- 7) Saman, prina, mısır koçanları, pamuk, patlıcan, biber, kabak, domates sapları, ayçiçek kabukları ve sapları, fındık kabukları ve pirinç kabukları gibi maddelerden elde edilmiş briketler,

(4) numaralı alt bende uygun preslenmiş odun veya nişasta, bitkisel parafin, melas (pancar küspesi) gibi bağlayıcı maddeler kullanılarak (5), (6) ve (7) numaralı alt bentlerde belirtilen odun ve odun ürünlerinden elde edilen briketler kullanılabilir. Ayrıca, elle yüklemeli yakma tesislerinde, (2), (3), (4), (5), (6) ve (7) numaralı alt bentlerde belirtilen odun ve odun ürünleri gibi bitkisel maddeler minimum altı ay doğal veya hava ile kurutulmuş halde kullanılır.

c) Sıvı Yakıtlar

Kükürt içeriği maksimum %1,0 olan ithal fuel-oil ile kükürt içeriği maksimum %1,5 olan yerli fuel-oil ve 1/1/2007 tarihinden itibaren ise kükürt içeriği maksimum % 1,0 olan yerli fuel-oil, ayrıca, motorin, gaz yağı, kerosen ve etanol gibi sıvı yakıtlardır.

d) Gaz Yakıtlar

Hava gazı, doğalgaz, sıvılaştırılmış petrol gazı (LPG), hidrojen, biyogaz, arıtma gazı, kok fırını gazı, grizu, yüksek fırın gazı, rafineri gazı ve sentetik gazlardır. Gaz yakıtların içindeki kükürdün hacimsel oranı %0.1'i geçemez.

Kullanılması Yasak Maddeler:

Bu maddenin (a), (b), (c) ve (d) bentlerinde belirtilen yakıtların dışındaki petrol koku, kullanılmış mineral yağ, araba plastiği parçaları, lastik, tezek, katı atıklar ve tekstil artıkları, kablolar, ıslak odun, boyalı odun, plastikler, gazete hariç olmak üzere ev eşyaları ve yemek atıkları gibi evsel atıklar, özel atıklar, tıbbi atıklar, asfalt ve asfalt ürünleri, boya ve boya ürünleri ile fuel-oil kaplarının ısınma amacıyla yakılması yasaktır.”

32. maddesine göre; “Bakanlığın denetim yetkisi saklı kalmak kaydıyla, Belediye mücavir alanları içinde belediyeler, mücavir alanlar dışında ise valilikler bu Yönetmelikte belirlenen kurallara uygun olmayan yakıtları üretenler, satışa sunanlar ile ısıtma tesisleri üretenler ve işletenleri denetlemek ve hakkında yasal işlem yapmakla yükümlüdür.”

33. maddesine göre; “Bu Yönetmeliğe aykırı faaliyetlerin tespiti halinde 11/8/1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre Kanununun ilgili maddelerine göre cezai işlem uygulanır.”

Bu yönetmelik hükümlerine aykırı davranmak suretiyle hava kirlenmesine neden olanlar, çevre kanununa da aykırı davranmak suretiyle bu yasada yer alan suçları işlemiş olacakları gibi, insanların, tüm çevrenin ve kentin hava alıcı ortamını kirleterek kentlilerin havası kirletilmemiş sağlıklı kentte yaşama haklarını ihlal edecek, kente karşı da suç işlemiş olacaklardır. Bu bağlamda, aynı zamanda bu yönetmelikte belirlenen kurallara uygun olmayan yakıtları üretenler, satışa sunanlar ile ısıtma tesisleri üretenler ve işletenleri denetlemeyip, haklarında yasal işlem yapmayan ve yönetmeliğe aykırı davranan kamu görevlileri de TCK kapsamında “görevi kötüye kullanmak”, “görevi ihmal” gibi suçları işlemiş olmalarının yanı sıra kente karşı da suç işlemiş olacaklardır.

III.7. Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği

Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği¹¹¹, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 1. ve 3. maddelerinde öngörülen amaç ve ilkeler doğrultusunda adı geçen Kanunun 8., 9., 10., 11. ve 31. maddeleri ile 389 sayılı Çevre Müsteşarlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname¹¹² gereğince hazırlanmıştır.

Yönetmeliğin amacı 2. Maddesinde, “bu yönetmeliğin amacı; hertürlü atık ve artığın çevreye zarar verecek şekilde, doğrudan veya dolaylı bir biçimde alıcı ortama verilmesi, depolanması, taşınması, uzaklaştırılması ve benzeri faaliyetlerin yasaklanması, çevreyi olumsuz yönde etkileyebilecek olan tüketim maddelerinin idaresini belli bir disiplin altına alarak, havada, suda ve toprakta kalıcı etki gösteren kirleticilerin hayvan ve bitki nesillerini, doğal zenginlikleri ve ekolojik dengeyi bozmasının önlenmesi ile buna yönelik prensip, politika ve programların belirlenmesi, uygulanması ve geliştirilmesidir.” şeklinde belirtilmiştir.

Yönetmeliğin 4. maddesi katı atık üreten kişi ve kuruluşların yükümlülüklerini, 5. maddesi, belediyelerin ve yetkilerini devrettikleri kuruluşların yükümlülüklerini, 8., 18., 20., 22., 24., ve 40. maddeleri yasaklanan faaliyetleri, 46. maddesi, yönetmeliğe aykırı hareket edenlere uygulanacak yaptırımları düzenlemiştir.

Yönetmeliğin 4. maddesine göre; “Katı atık üreten kişi ve kuruluşlar, en az katı atık üreten teknolojiyi seçmekle, mevcut üretimdeki katı atık miktarını azaltmakla, katı atık içinde zararlı madde bulundurmamakla, katı atıkların değerlendirilmesi ve maddesel geri kazanma konusunda yapılan çalışmalara katılmakla yükümlüdür...”

5. maddesine göre; “Bu Yönetmelik kapsamına giren katı atıkların bertarafı sırasında belediyeler ve yetkilerini devrettiği kişi ve kuruluşlar işlettikleri katı atık

¹¹¹ Yönetmelik, 14.03.1991 tarih ve 20814 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

¹¹² 389 s. KHK, KHK/443 ile yürürlükten kaldırılmıştır.

tesislerinin faaliyetlerinin planlanmasında ve işletilmesinde; insanların ruh ve beden sağlığına, hayvan sağlığına, doğal bitki örtüsüne, yeşil alanlara ve binalara, toplumun düzeni ve emniyetine, yeraltı ve yüzeysel su alanları ile su rezerv sahalarına zarar vermeyecek, hava ve gürültü yönünden çevre kirlenmesini önleyecek uygun tedbirleri almak zorundadırlar.”

8. maddesine göre; “ (Değişik: R.G.: 15.09.1998/23464’te Yayımlanan Yönetmelik, M.3) Ayrı bertaraf edilmesi gereken atıkları üreten;

a) Hastanelerin, kliniklerin, laboratuvarların ve benzeri yerlerin hastalık bulaştırıcı enfekte, kimyasal ve radyolojik atıkları ile tehlikeli atıklarını,

b) (Değişik bent: R.G.: 25.04.2002/24736’da yayımlanan Yönetmelik, m.2) Tüketicilerin, kullanılmış akü, pil ve ilaç atıkları ile, kullanılmış araç lastiklerini,

c) (Ek bent: R.G.: 25.04.2002/24736’da yayımlanan Yönetmelik, m.2) Tüketicilerin, ambalaj atıkları dahil değerlendirilebilir katı atıklarını,

d) (Ek bent: R.G.: 25.04.2002/24736’da yayımlanan Yönetmelik, m.2) Tüketicilerin, metal variller, buzdolabı, çamaşır makinesi, elektronik aletler, mobilya gibi büyük hacimli katı atıklarını, evsel atıklar ile birlikte atmaları yasaktır.

Belediye ve mücavir alan sınırları içinde belediyeler, bu alanlar dışında ise mahallin en büyük mülki amiri, yukarıda belirtilen ve ihtiva ettikleri zararlı maddeler dolayısıyla toplanması, değerlendirilmesi veya bertarafı özel işlemler gerektiren atıkları, 27.08.1995 tarihli ve 22387 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği ve 20.05.1993 tarihli ve 21586 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliğine göre bertaraf eder veya ettirir.”

18. maddesine göre; “Katı atıkların, üretici veya taşıyanları tarafından

denizlere, göllere ve benzeri alıcı ortamlara, caddelere, ormanlara ve çevrenin olumsuz yönde etkilenmesine sebep olacak yerlere dökülmesi yasaktır...”

20. maddesine göre; “Toplanan evsel ve evsel nitelikli endüstriyel katı atıkların, görünüş, koku, kot, sızdırma ve benzeri faktörler yönünden çevreyi kirletmeyecek şekilde kapalı özel araçlarda taşınması zorunludur...”

22. maddesine göre; “2. maddede belirtilen atıklar, hafriyat toprağı hariç olmak kaydıyla evsel katı atık depo alanına depolanır.

Evsel ve evsel nitelikli endüstriyel katı atıkların öncelikle geri kazanılması esastır. Geri kazanmanın ekonomik ve teknik olarak mümkün olmaması halinde, atıklar çevrenin sağlığının korunması, katı atık hacminin azaltılması, kısmen enerji veya kompost elde edilmesi maksadıyla termik veya biyolojik işlemlere tabi tutulur. Ancak termik veya biyolojik işlemlere elverişli olmayan veya bu işlemler sonucu yan ürün olarak ortaya çıkan atıkların depolanması zorunludur. Bu amaçla belediyeler 1580 sayılı Belediye Kanunu gereğince katı atıklar için yapılan depolarda aşağıdaki hususları gözönünde bulundururlar.

Evsel atıkları düzenli depolamak maksadıyla inşa edilen depolara, insan ve çevre sağlığını korumak amacıyla;

- 1) Sıvıların ve sıvı atıkların,
- 2) Akıcılığı kayboluncaya kadar suyu alınmamış arıtma çamurlarının,
- 3) Patlayıcı maddelerin,
- 4) Hastane ve klinik atıklarının,
- 5) Hayvan kadavralarının,
- 6) Depolama esnasında aşırı toz, gürültü, kirlenme ve kokuya sebep olabilecek atıkların,
- 7) Radyoaktif madde ve atıkların,

8) Tehlikeli atık sınıfına giren katı atıkların,

9) (Ek altbent: R.G.: 05.04.2005/25777'de yayımlanan Yönetmelik, m.3)

Ambalaj atıklarının, depolanması yasaktır.”

24. maddesinde; “Evsel ve evsel nitelikli endüstriyel katı atıkları ve arıtma çamurlarını düzenli olarak depolamak amacıyla inşa edilen depo tesisleri, Müsteşarlık veya ilgili belediyeler tarafından içme suyu temin edilen ve edilecek olan yüzeysel su kaynaklarının korunması ile ilgili olarak, çıkarılan yönetmeliklerde, çöp dökülemeyeceği ve depolanamayacağı belirtilen koruma alanlarında kurulamaz.

Depo tesisleri, en yakın yerleşim bölgesine uzaklığı 1000 metreden az olan yerlerde inşa edilemez. Ancak, depo tesislerinin çevresinde tepe, yığın ve ağaçlandırma gibi tabii engeller varsa mahalli çevre kurullarının kararı ve gerektiğinde Müsteşarlığın uygun görüşü ile, bu mesafeden daha az olan yerlerde de ilgili belediye ve mahallin en büyük mülki amirliğince depo kurulmasına müsaade edilebilir.

Taşkın riskinin yüksek olduğu yerlerde, heyelan, çığ ve erozyon bölgelerinde, içme, kullanma ve sulama suyu temin edilen yeraltı suları koruma bölgelerine katı atık depo tesislerinin yapılmasına müsaade edilemez.

Bu alanlar işletmeye açıldıktan sonra iskâna açılmayacak şekilde planlanır; etraflarına bina yapılmasına müsaade edilmez.”

40. maddesine göre; “Evsel katı atık, evsel arıtma çamuru ve evsel katı atık benzeri endüstriyel atıkları yakmak maksadı ile inşa edilen yakma tesislerinde, ağırlık olarak katı atık toplam miktarının % 1'ini geçen organik bağlı klor veya 1 kg atıkta 50 mg'dan fazla halojenli organik madde ihtiva eden tehlikeli atıkların yakılması yasaktır.”

46. maddesine göre; “...Bu Yönetmelik hükümlerine aykırı hareket edenler hakkında Kanunun 15. ve 16. maddelerinde belirtilen merciler tarafından gerekli işlemler

yapılır ve 26. maddedeki yaptırım uygulanır. Kanunun 24. maddesindeki merciler tarafından 20, 21 ve 23 üncü maddelerinde belirtilen idare nitelikteki cezalar verilir.”

Bu yönetmeliğe aykırı davranıp, atık ve artıkları çevreye zarar verecek şekilde, doğrudan veya dolaylı olarak alıcı ortama vererek havada, suda ve toprakta kirlenmeye neden olanlar, çevre kanununun ilgili maddelerini ihlal etmek suretiyle bu kanunda belirlenen suçları işlemiş olacakları gibi, kenti kirletip, kentteki hayvanlara ve kentin sağlık ve estetik dengesini sağlayan bitki nesillerine, doğal zenginliklere zarar verip, ekolojik dengenin bozulmasına neden olacakları için aynı zamanda kente karşı da suç işlemiş olacaklardır.

III.8. Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği

Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği¹¹³ 2872 sayılı Çevre Kanununun 8. ve 11. maddeleri ile 1/5/2003 tarihli ve 4856 sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun 9. maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Yönetmeliğin amacı, “Ülkenin yeraltı ve yerüstü su kaynakları potansiyelinin korunması ve en iyi bir biçimde kullanımının sağlanması için, su kirlenmesinin önlenmesini sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu bir şekilde gerçekleştirmek üzere gerekli olan hukuki ve teknik esasları belirlemek” olarak ifade edilmiştir.

Yönetmelik su ortamlarının kalite sınıflandırmaları ve kullanım amaçlarını, su kalitesinin korunmasına ilişkin planlama esasları ve yasaklarını, atıksuların boşaltım ilkelerini ve boşaltım izni esaslarını, atıksu altyapı tesisleri ile ilgili esasları ve su kirliliğinin önlenmesi amacıyla yapılacak izleme ve denetleme usul ve esaslarını düzenlemiştir.

¹¹³ Bu Yönetmelik, 31 Aralık 2004 tarih ve 25687 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanmıştır.

Yönetmeliğin 50. maddesi, Atıksu Altyapı Tesisleri Kullanımı Çerçevesinde Yönetmeliğin İhlali Kapsamına Giren Davranışları, 55. maddesi yaptırım hükmünü düzenlemiştir.

Yönetmeliğin 50. maddesine göre; “Atıksu altyapı tesisleri kullanımı çerçevesinde, Yönetmeliğin ihlali kapsamına giren davranışlar aşağıda belirtilmiştir;

- a) Taşınmaz mal sahibi, atıksu altyapı tesislerinden yararlanma şartlarına ilişkin 43. maddedeki yükümlülüklerle rağmen, verilen süre içinde şehir atıksu sistemine bağlantı yapmıyorsa,
- b) Bağlantı ile ilgili kısıtlamalar ve bununla ilgili yasaklara ilişkin 44, 45. ve 46. maddelerdeki hükümlerin aksine, bağlantısı yasaklanan atıksular veya maddeler atıksu sistemine boşaltılıyorsa veya atıksu bağlantı kalite kontrol izin belgesinde öngörülen sınır değerler aşıyorsa,
- c) Atıksular, bağlantı sınırlamaları ile ilgili 47. ve 48. maddelerin aksine, ön arıtmasız olarak atıksu altyapı sistemine veriliyorsa,
- d) Yeraltı suyu veya arıtılmasına gerek ve mecburiyet olmayan sular, bağlantı ile ilgili kısıtlamaları belirleyen 45. maddenin (d) bendinin aksine, onay alınmadan atıksu altyapı tesisine veriliyorsa,
- e) Kontrol ve belgeleme yükümlülüğüne ilişkin 49. maddenin aksine, atıksu miktarları ve özelliklerini ölçebilmek amacıyla gerekli ölçüm düzenekleri ve kontrol bacaları tesis çıkışında kurulmamışsa, uygun yere konulmamışsa veya çalıştırılmıyorsa, bakımı yapılmıyorsa, uygun ve sorumlu bir personel tayin edilmemişse veya kayıt defteri üç yıl boyunca saklanmamışsa ya da resmen denetimle görevli kişinin talebine rağmen ibraz edilmemişse,
- f) Kontrol düzeni ile ilgili 49. maddenin aksine, parsel atıksu sisteminin veya

atıksuyun incelenmesine müsaade edilmemişse, yukarıdaki davranışların görülmesi halinde gerçek ve tüzel kişiler hakkında, ilgili atıksu altyapı tesisleri yönetimi tarafından tanzim edilecek tutanağa göre 2872 sayılı Kanunun 20, 21, 22 ve 23 üncü maddeleri uyarınca cezai işlem uygulanır.”

55. maddesine göre; “Bu Yönetmelikteki yasaklara aykırı hareket edenler ve belirtilen yükümlülükleri yerine getirmeyenlere; ek süre verilmesi ve bu süre sonunda da yerine getirmediği takdirde faaliyetlerinin kısmen veya tamamen durdurulması 2872 sayılı Kanunun 15. ve 16. maddelerinde belirtilen makamlar tarafından, aynı Kanunun 20., 21., 22. ve 23. maddelerinde belirtilen idari nitelikteki cezalar ise yine aynı Kanunun 24 üncü maddesinde belirtilen yetkili makamlar tarafından verilir.”

Bu yönetmeliğe aykırı davranış, çevre kanununun ilgili maddelerini ihlal etmek suretiyle bu kanunda belirlenen suç oluşturacağı gibi, kentin kirletilmesi nedeniyle de aynı zamanda kente karşı da suç oluşturacaktır.

III.9. Toprak Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği

Toprak Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği¹¹⁴, 2872 sayılı Çevre Kanununun 8. maddesi ve 4856 sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun’un 2. ve 9. maddesi gereğince hazırlanmıştır.

Bu yönetmeliğin amacı, 1. maddesinde “Alıcı ortam olarak toprak kirlenmesinin önlenmesi, kirliliğin giderilmesi, arıtma çamurlarının ve kompostun toprakta kullanımında gerekli tedbirlerin alınması esaslarını sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu bir şekilde ortaya koymaktır.” şeklinde gösterilmiştir.

Yönetmeliğin kapsamı 2. maddesinde “Toprak kirliliğine neden olan faaliyetler

¹¹⁴ Bu Yönetmelik, 31 Mayıs 2005 tarih ve 25831 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

ile tehlikeli maddeler ve atıkların toprağa deşarjına, atılmasına, sızmasına ve evsel ve kentsel atıksuların arıtılması sonucu ortaya çıkan arıtma çamurlarının ve kompostun; toprağa, bitkiye, hayvana ve insana zarar vermeyecek şekilde, toprakta kontrollü kullanımına ilişkin teknik, idari esasları ve cezai yaptırımları kapsar.” olarak gösterilmiştir.

Yönetmeliğin 5. maddesinde genel yükümlülükler gösterilmiş, 7. maddesinde toprak kirliliğinin önlenmesi ve giderilmesine ilişkin yükümlülükler düzenlenmiş, 17. maddede yaptırımlar düzenlenmiştir.

5. madde hükmüne göre; “Toprak kirliliğinin önlenmesi açısından bu Yönetmelikle belirlenen sınır değerlere ve getirilen yükümlülüklerle uyulması zorunludur.

Bakanlık, kirlenme riski olan alanları saptar alınacak tedbirleri belirler ve uygulatır.

Valilikler; kirlenmiş alanları saptar, alınacak tedbirleri belirler/belirletir ve uygulatır.

Kirlenme riskinin bulunduğu alanlarda kirletenler kirlenmeyi önlemekle, kirlenmiş alanlarda kirleten kirlenmeyi durdurmak, kirlenme boyutunu tespit etmek, kirlenmenin etkilerini gidermek için gerekli çalışmaları yapmak ve tedbirleri almakla yükümlüdür...

Belirlenen tedbirler valilikler tarafından uygulanır.”

7. maddeye göre; “Toprak kirliliğinin önlenmesine ilişkin yükümlülükler aşağıda belirtilmiştir;

a) Her türlü atık ve artığın, toprağa zarar verecek şekilde, Çevre Kanunu ve Yönetmeliklerinde belirlenen standartlara ve yöntemlere aykırı olarak doğrudan ve dolaylı biçimde alıcı ortama vermek, depolamak ve benzeri faaliyetlerde bulunmak yasaktır.

b) Her türlü faaliyet veya kaza sonucu kirletilmiş toprakları, bu kirliliğe neden

olan faaliyet sahipleri temizlemekle yükümlüdür. Toprağın temizlenmesini müteakip, EK I-A da verilen parametrelerden Bakanlıkça talep edilenlerin analizleri yapılarak, toprağın bu Yönetmelikteki sınır değerleri sağladığını raporla belgelenir.

c) Kirlenmiş toprakların tespiti ve temizlenmesine ilişkin usul ve esaslar Bakanlıkça belirlenir.

d) Bu Yönetmelikte geçen toprak, stabilize arıtma çamuru ve kompostun EK I-A (b), EK II-A, EK II-B de verilen parametrelerin örnekleme ve analizlerinin akredite olmuş laboratuvarlarda, EK-IV de belirtilen esaslar çerçevesinde yapılması zorunludur.

e) Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nca ruhsatlandırılmamış gübre ve ruhsatlandırılmış gübre üretiminin bant çıkışı her parti için ayrı ayrı uygun analiz raporu alınmamış olanların, tarım ilaçları ve kanserojen maddelerin toprağa verilmesi ve kullanılması yasaktır.

f) Tarımsal girdileri üreten, ithal eden, pazarlayan ve hammadde olarak toprakları kullananlar toprak kirliliğine sebep olmayacak teknoloji ve prosesleri seçmekle yükümlüdür...”

17. maddeye göre; “Bu Yönetmelikte yer alan yasaklara uymayan ve yükümlülükleri yerine getirmeyenler hakkında Kanunun 20, 21., 23. ve 26. maddesi uygulanır.”

Bu yönetmeliğe aykırı davranış, çevre kanununun ilgili maddelerini ihlal etmek suretiyle bu kanunda belirlenen suç oluşturacağı gibi, kentin kirlenmesi nedeniyle de aynı zamanda kente karşı da suç oluşturacaktır.

III.10. Milli Parklar Yönetmeliği

Milli Parklar Yönetmeliği,¹¹⁵ 2873 sayılı Milli Parklar Kanununun 22. maddesi ile 2896 sayılı Kanunla 6831 sayılı Orman Kanuna eklenen EK 5. maddesine göre hazırlanmıştır.

Yönetmeliğin amacı, “2873 sayılı Milli Parklar Kanunu ile 6831 sayılı Orman Kanununun 25. maddesinin uygulanmasını düzenlemektir.” şeklinde belirtilmiştir.

Bu Yönetmelikte Milli Parkların, Tabiat Parklarının, Tabiat Anıtlarının, Tabiatı Koruma Sahalarının ve Orman İçi Dinlenme Yerlerinin ayrılması planlanması, geliştirilmesi, korunması, yönetilmesi ve tanıtılmasına ilişkin iş ve işlemler düzenlenmiştir. 5. maddesinde temel ilkeler ve yönetmeliğin uygulandığı yerlerdeki yasak faaliyetler gösterilmiş, 24. maddede suçların takibi usulü, 25. maddede yaptırım hükmü düzenlenmiştir.

Yönetmeliğin 5. maddesine göre; “Bu Yönetmeliğin uygulandığı yerlerde;

A) Genel olarak,

1. Kanunun 14 üncü maddesi ile yasaklanan faaliyetler yapılamaz.
2. Kaynak değerleri ile koruma ve kullanma esaslarının belirlenmesinde, ilmi ve teknik araştırmalara en geniş ölçüde yer verilir.
3. Kaynakların tabii karakterinin mutlak korunması ve devamlılığı sağlanır.
4. Tabii kaynakların işletilmesi yasaktır.
5. Tabii denge ve manzara bütünlüğünü bozacak ve tabii çevrenin bakir karakteri ile bağdaşmayacak hiçbir faaliyete izin verilmez.
6. Bu yerler sadece koruma, yönetim, araştırma, ziyaretçi, tanıtım tesis

¹¹⁵ Bu Yönetmelik, 12 Aralık 1986 tarih ve 19309 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

ve hizmetleri ile donatılır, bu tesisler ile kaynak amenajman ve restorasyon esasları planlarında belirtilir.

7. Kullanma ve yararlanma şartları ve seviyesi idarece belirlenir ve “taşıma kapasitesi” nin dışına çıkılmaz.
8. Tabii ve kültürel kaynaklara, kaynak değerini bozmayacak, ancak tamamlayıcı ve restorasyon amaçlı müdahalelerde bulunulabilir.
9. Tabiatı mutlak koruma zonlarında, tabii kaynaklar insan etkisi olmaksızın tabii haline bırakılır.
10. Devlet mülkiyeti ve yönetimi ile kaynak, manzara, mülkiyet ve yönetim bütünlüğü esastır. Ancak milli parklarda devlet mülkiyeti aranmayabilir.
11. Kamulaştırma ve Tahsisler kanununun 5. ve 6. maddelerine göre yapılır.
12. Planların gerektirdiği her türlü yapı, tesis, hizmet ve faaliyetlerin yapılması, yönetilmesi ve işletilmesi Kanunun 12. maddesine göre düzenlenir.

B) Özel hallerde;

1. Düzenli tarım ve mevcut iskan alanları ile bunları çevreleyen kırsal manzara dokusu, kültürel ve tabii kaynakların korunması ve değerlendirilmesinde tezat teşkil etmemesi halinde bu arazi kullanımlarının devamlılıklarını temin etmek üzere planlarında gerekli hükümler getirilir ve bu hükümlere göre özel mülkiyet tasarruflarına izin verilebilir.
2. Milli Park ve tabiat parklarında gerçek ve tüzel kişiler lehine verilecek

izinlere dair esaslar, bu Yönetmeliğin 22. maddesinde belirtilmiştir.

3. Üretim, otlatma ve avlanma faaliyetlerine ve kaynaklarının korunması geliştirilmesi ve devamlılığını sağlayacak teknik faaliyetlere, Kanunun 13 üncü maddesinde belirtilen esaslar dahilinde ve mutlak koruma zonları dışında izin verilebilir.
4. Kamu yararı açısından vazgeçilmez ve kesin bir mecburiyet doğması halinde, planda yer almayan herhangi bir yatırım projesinin uygulanmasına, projenin çevreye yapacağı tesir etüt edilerek çevre ve kaynak koruma politikalarıyla kabul edilemez bir tezat teşkil etmeyeceğinin tesbit edilmesi halinde, planda gerekli değişiklikler yapıldıktan sonra Bakanlıkça izin verilebilir.”

24. maddesine göre; “Kanunda belirlenen yasaklar ve bu Yönetmelikteki açıklamalar ile 6831 sayılı Orman, 3167 sayılı Kara Avcılığı, 1380 sayılı Su Ürünleri, 6785 ve 1605 sayılı İmar, 2872 sayılı Çevre 2634 sayılı Turizmi Teşvik ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu gibi Kanunlar ile bu Kanunların ek ve değişiklikleri ve bunlara dayalı mevzuatın getirdiği yasaklara uyulmamış ve suç sayılan fiillerin işlenmesi Kanun ve bu Yönetmelik hükümlerinin uygulandığı yerlerde görevli orman muhafaza memurları tarafından bu memurların görevlerine ilişkin mevzuat çerçevesinde önlenir veya suç işlenmesi halinde gerekli kanuni işlem yapılır.”

25. maddesine göre; “6831 sayılı Orman Kanunu, 3167 sayılı Kara Avcılığı Kanunu ve 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu ile bu Kanunların ek ve değişikliklerinde yasaklanan fiillerin, Kanunun uygulandığı yerlerde işlenmesi halinde Kanunun 2. ve 21. maddeleri uygulanır.”

Bu yönetmeliğe aykırı davranışlar, Milli Parklar kanunu ve Orman kanununun

ilgili maddelerini ihlal etmek suretiyle bu kanunlarda belirlenen suçları işlemiş olacakları gibi, çevrenin ve kentin doğal zenginlik ve kaynaklarının kirlenmesine, sağlıklı dokusunun bozulmasına neden olacakları için aynı zamanda kente karşı da suç işlemiş olacaklardır. Ayrıca, görev ve yetkileri yönetmelikte düzenlenmiş olan kamu görevlilerinin yönetmeliğe aykırı davranışları halinde de TCK kapsamında “görevi kötüye kullanmak”, “görevi ihmal” gibi suçları işlemiş olmalarının yanı sıra kente karşı da suç işlemiş olacaklardır.

III.11. Radyoaktif Madde ve Kullanımından Oluşan Atıklara İlişkin Yönetmelik

Bu Yönetmeliğin amacı, 1 maddesinde, radyoaktif madde kullanımından oluşan atıkların halka, çalışanlara ve çevreye zararı olmayacak şekilde çevreye verilebilme şartlarını belirlemek olarak gösterilmiştir.

Radyoaktif Madde Kullanımından Oluşan Atıklara İlişkin Yönetmelik¹¹⁶, 2690 sayılı Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Kanunu ile Radyasyon Güvenliği Tüzüğü hükümlerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Bu yönetmeliğin amacı, “radyoaktif madde kullanımından oluşan atıkların halka, çalışanlara ve çevreye zararı olmayacak şekilde çevreye verilebilme şartlarını belirlemektir.” Şeklinde düzenlenmiştir.

Yönetmelikte, radyoaktif maddelerin tıp, endüstri ve araştırma gibi alanlarda kullanılmaları sonucu meydana gelen atıkların kullanıcı tarafından gerektiğinde biriktirilip, bekletilmesinden sonra çevreye verilmesi ile ilgili sınırlar ve şartlar düzenlenmiştir. 5. maddesinde yükümlülük hükmü, 7. maddesinde sınırlamalar, 18. maddesinde yaptırım maddesi düzenlenmiştir.

¹¹⁶ Bu Yönetmelik, 2 Eylül 2004 tarih ve 25571 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yönetmeliğin 5. maddesine göre; “Bu Yönetmelik kapsamındaki radyoaktif maddeleri bulunduran ve kullanan kuruluşun lisans sahibi ile aktivite seviyeleri Radyasyon Güvenliği Yönetmeliğinde verilen muafiyet sınırlarının altında kalan uygulamalar sonucu atık oluşturan resmi veya özel kişi, kurum ve kuruluşlar bu Yönetmeliğin hükümlerine uymakla yükümlüdür.”

7. maddesine göre; “Bu Yönetmelik hükümleri kapsamına giren atıklara aşağıdaki sınırlamalar uygulanır.

a) Bu Yönetmeliğin Üçüncü Bölümünde belirtilen sınırların üzerinde radyoaktivite içeren katı, sıvı ve gaz atıklar hiçbir şekilde çevreye verilemez. Lisans sahibi, bu tür atıklara uygulanacak işlemler ile ilgili olarak Kuruma başvuru yapmak zorundadır.

b) Bu Yönetmelikte belirtilen atıklar tekrar kullanılamaz veya tekrar kullanılmak üzere işleme tabi tutulamaz.

c) Kullanılmış radyoizotop jeneratörleri, Kuruma veya jeneratörleri toplamak üzere Kurum tarafından yetkilendirilmiş kuruluşlara teslim edilir.”

18. maddesine göre; “Lisans sahibi tarafından bu Yönetmelikte belirtilen hükümlere uyulmadığının tespiti halinde "Radyasyon Güvenliği Tüzüğü" ve "Radyasyon Güvenliği Yönetmeliği" hükümleri uygulanır.”

Bu yönetmelik hükümlerine aykırı davranmak suretiyle, radyoaktif madde kullanımından oluşan atıkların halka, çalışanlara ve çevreye zarar vermesine neden olanlar, fiilleri ile ilgili yasalarda belirlenen suçları işlemiş olacakları gibi, tüm çevrenin ve kentin kirlenmesi sonucu kentlilerin kirlenmemiş sağlıklı kentte yaşama haklarını ihlal edecek, kente karşı da suç işlemiş olacaklardır.

IV. BÖLÜM: KENTE KARŞI İŞLENEN SUÇLAR VE ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER

Hava kirliliğinin sınır tanımaması ya da su kirliliğinin, yer altı kaynakları ve nehirler aracılığıyla başka ülkelere taşınması nedeniyle, çevrenin sınır tanımaz niteliği ortaya çıkmış ve ülkeler kendi aralarında uluslar arası sözleşmeler ya da antlaşmalar imzalayarak anlaşmazlıklarını çözme yollarına gitmişlerdir.¹¹⁷

IV.1. Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme

14 Nisan 1982 tarih ve 2658 sayılı Kanunla katılmamız uygun bulunan bu Sözleşme, 23 Mayıs 1982 tarih ve 8/4788 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanarak, 14 Şubat 1983 tarih ve 17959 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Genel Konferansının 17 Ekim - 21 Kasım 1972 tarihleri arasında Paris'te toplanan on yedinci oturumunda kültürel ve doğal mirasın herhangi bir parçasının bozulmasının veya yok olmasının, bütün dünya milletlerinin mirası için zararlı bir yoksullaşma teşkil ettiği göz önünde bulundurulmuş; bu mirasın ulusal düzeyde korunmasının, korumanın gerekli kıldığı kaynakların genişliği ve kültürel varlığın toprakları üstünde bulunduğu ülkenin ekonomik, bilimsel ve teknik kaynaklarının yetersizliği nedeniyle çoğu kez sağlanamadığı değerlendirilmiş; kolektif yardımda bulunarak, istisnaî evrensel değerdeki kültürel ve doğal mirasın korunmasına katılımın bütün milletlerarası camianın ödevi olduğu belirtilerek, istisnaî değerdeki kültürel ve doğal mirasın kolektif korunmasının uluslararası bir sözleşme konusu yapılmasına karar verilmiştir.

¹¹⁷ Mehmet. C. Marın, Uğur Yıldırım, (2004), Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar, Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetimsel Perspektifler, Batan Yayım, İstanbul, s. 378

Bu sözleşmede kültürel ve doğal mirasın tanımları yapılmıştır. Sözleşmenin 1. madde hükmüne göre; “Bu sözleşmenin amaçları bakımından aşağıdakiler “kültürel miras” sayılacaktır:

Anıtlar: Tarih, sanat veya bilim açısından istisnaî evrensel değerdeki mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şaheserler, arkeolojik nitelikte eleman veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleri.

Yapı toplulukları: Mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından istisnaî evrensel değere sahip ayrı veya birleşik yapı toplulukları.

Sitler: Tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnaî evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik siteleri kapsayan alanlar.”

2. maddesine göre; “Bu sözleşmeye göre aşağıdaki eserler “doğal miras” sayılacaktır:

Estetik veya bilimsel açıdan istisnaî evrensel değeri olan, fiziksel ve biyolojik oluşumlardan veya bu tür oluşum topluluklarından müteşekkil doğal anıtlar.

Bilim veya muhafaza açısından istisnaî evrensel değeri olan jeolojik ve fizyografik oluşumlar ve tükenme tehdidi altındaki hayvan ve bitki türlerinin yetiştiği kesinlikle belirlenmiş alanlar.

Bilim, muhafaza veya doğal güzellik açısından istisnaî evrensel değeri olan doğal sitler veya kesinlikle belirlenmiş doğal alanlar.”

Taraf devletlerin sorumluluğunu düzenleyen 3. maddeye göre; “Yukarıda 1. ve 2. maddelerde belirtilen ve kendi toprakları üzerinde bulunan çeşitli varlıkları saptayıp belirlemek bu sözleşmeye taraf olan her devlete ait bir sorumluluktur.”

Sözleşmeye taraf devletlerin topraklarında bulunan kültürel ve doğal mirasları korumasına ilişkin görevleri ve yükümlülükleri 4., 5., 27. ve 28. maddelerde düzenlenmiştir.

4. maddeye göre; “Bu sözleşmeye taraf olan devletlerden her biri 1. ve 2. maddelerde sözü edilen ve topraklarında bulunan kültürel ve doğal mirasın saptanması, korunması, muhafazası, teşhiri ve gelecek kuşaklara iletilmesinin sağlanması görevinin öncelikle kendisine ait olduğunu kabul eder. Bunun için kaynaklarını sonuna kadar kullanarak ve uygun olduğunda özellikle mali, sanatsal, bilimsel ve teknik alanlarda her türlü uluslararası yardım ve işbirliği sağlayarak elinden geleni yapacaktır.”

5. maddeye göre; “Bu sözleşmeye taraf olan her Devlet topraklarındaki kültürel ve doğal mirasın korunması, muhafazası ve teşhiri amacıyla etkili ve faal önlemlerin alınmasını sağlamak için, mümkün olduğunca her ülkenin kendi koşullarına uygun biçimde şu çabaları gösterecektir:

- a) Kültürel ve doğal mirasa, toplumun yaşamında bir işlev vermeyi ve bu mirasın korunmasını kapsamlı planlama programlarına dahil etmeyi amaçlayan genel bir politika benimsemek;
- b) Kültürel ve doğal mirasın korunması, muhafazası ve teşhiri için, halen mevcut değilse, topraklarında bir veya daha fazla hizmet kurumunu, işlevlerini ifaya yeterli olacak görevli ve araçlarla kurmak;
- c) Bilimsel ve teknik çalışma ve araştırmaları geliştirmek ve Devletin kültürel ve doğal mirasını tehdit eden tehlikelere karşı harekete geçmesine olanak sağlayacak müdahale yöntemlerini mükemmelleştirmek;
- d) Bu mirasın saptanması, korunması, muhafazası, teşhiri, yenileştirilmesi için gerekli olan uygun yasal, bilimsel, teknik, idarî ve malî önlemleri almak; ve

e) Kültürel ve doğal mirasın korunması, muhafazası ve teşhiri konularında eğitim yapan ulusal veya bölgesel merkezlerin kurulmasını veya geliştirilmesini desteklemek ve bu alandaki bilimsel araştırmaları teşvik etmek”

27. maddeye göre;

“1.Bu sözleşmeye taraf devletler, kendi halklarının sözleşmenin 1. ve 2. maddelerinde tanımlanan kültürel ve doğal mirasa karşı bağlılık ve saygı hislerini güçlendirmek için, bütün uygun araçlarla ve özellikle eğitim ve tanıtma programlarıyla çaba göstereceklerdir.

2. Taraf devletler, kamuoyunu, kültür mirasını tehdit eden tehlikelerden ve sözleşmenin uygulanması için yürütülen etkinliklerden geniş biçimde haberdar etmeyi taahhüt ederler.”

28. maddeye göre; “Sözleşme çerçevesinde uluslararası yardım alan bu sözleşmeye taraf devletler, kendisi için yardım alınan kültürel varlığın önemini ve bu yardımın oynadığı rolün bilinmesi için uygun önlemleri alacaklardır.”

Sözleşmenin tarafı olunması dolayısıyla sözleşmeden kaynaklanan yükümlülükleri yerine getirmemek, kültürel ve doğal mirasların korunması için alınması gereken önlemleri almamak, sözleşmenin ihlali sonucunu doğuracağı gibi, kentlerdeki kültürel ve doğal mirasların zarar görmesi halinde kente karşı da suç işlenmesi anlamına gelebilecektir.

IV.2. Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi

Avrupa konseyi üye devletleri, mimari mirasın, Avrupa kültür mirasının zenginliği ve çeşitlerin eşsiz bir ifadesi, geçmişimizin değer biçilmez bir tanığı olduğunu

ve bütün Avrupalıların ortak mirasını oluşturduğunu belirterek, kentsel ve kırsal çevreleri geliştirme, böylece devletlerin ve bölgelerin ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan kalkınmasına katkıda bulunma yoluyla, gelecek nesillere bir kültürel kaynaklar sistemi devredilmesini önemine vurgulayıp, mimari mirasın korunması ve bu korunmanın yaygınlaştırılması hususunda ortak bir politikanın ana ilkeleri bakımından bir anlaşmaya varılmasının gerektiği düşüncesiyle sözleşmeyi imzalamışlardır.

Sözleşmenin 1. maddesinde mimari miras tanımlanmıştır. Buna göre: “Bu sözleşmede geçen mimari miras deyimi aşağıda belirtilen kalıcı varlıkları kapsayacaktır.

Anıtlar: tarihsel, arkeoloji, sanatsal, bilimsel, sosyal ve teknik bakımdan önemleri nedeniyle dikkate değer binalar ile diğer yapılar ve bunların müstemilatı ile tanımlayıcı kısımları;

Bina grupları: topoğrafi olarak tanımlana bilecek birimleri oluşturmaya yeterince uygun olan ve tarihsel arkeoloji, sanatsal, bilimsel, sosyal ve teknik bakımlardan önemleri nedeniyle dikkate değer kentlerde veya kırsal bölgelerdeki mütecanis bina grupları:

Ören yerlileri(siteler): topoğrafik olarak tanıklanabilecek derecede yeterince belirgin ve mütecanis özelliklere sahip, aynı zamanda, tarihsel, arkeolojik, sanatsal bilimsel, sosyal ve teknik bakımlardan dikkate değer, kısmen inşa edilmiş, insan emeğiyle doğal değerlerin birleştiği alanlar”

Sözleşmenin 3., 4., 5., 6., 7., 8. ve 9. maddeleri taraf devletlerin taahhütlerin düzenlenmiş, 10., 11., 12., 13., 14., 15., 16. ve 17. maddeleri koruma politikaları kapsamında yükümlülüklerini düzenlenmiştir.

Sözleşmenin 3. maddesine göre; her bir taraf:

“Mimari mirasın korunması için yasal önlemler almayı;

Bu önlemler çevresinde ve her ülkeye ve bölgeye has yöntemlere göre anıtların, bina gruplarının ve ören yerlerinin korunmasını taahhüt eder.”

4. maddesine göre; her bir taraf:

“Söz konusu varlıkların yasal korunması için gerekli denetim ve yetki işlemlerini uygulamayı;

Tüm korunan varlıkların bozulmasını, hasar görmesini veya yılmasını önlemeyi, taahhüt eder. Bu amaçla;

Her bir taraf,

Aşağıdaki durumları kapsayan yasalar mevcut değilse, bu yasaların çıkarılmasını taahhüt eder:

a) Korunmakta olan veya korunma işlemine konu olan anıtların yıkım veya tadil projelerinin veyahut bunların çevrelerini etkileyen bir projenin yetkili bir makama sunulmasını sağlamak;

b) Tarihsel binalar grubunu veya bunların bir kısmını veyahut bir ören yerini etkileyen binaların yıkımını, yeni binaların yapımını, binaların veya ören yerlerinin özelliklerini bozacak önemli tadilat çalışmaları ile ilgili projelerin yetkili bir makama sunulmasını,

c) Kamu makamlarının korunmaya alınan bir varlıkta gerekli çalışmaların yürütülmesini o varlık sahibinden istemeye veya varlık sahibi istenilen çalışmayı yapmazsa bizzat kamu makamlarının gerekli çalışmaları yapmasına izin vermeyi,

d) Korunmaya alınan bir varlığın istimlakine izin vermeyi”

5. maddesine göre; “Her bir taraf:

Maddi koşulların tehlikeye düşürdüğü ve başka bir yere taşınmanın zorunlu olduğu durumlar dışında, korunmaya alınan bir anıtın tümünün ya da bir bölümünün

taşınmasını yasaklamayı taahhüt eder. Bu gibi durumlarda, yetkili makamın, anıtın sökülmesi, nakli ve uygun bir yerde yeniden eski şekline getirilmesi için gerekli önlemleri alacaktır.”

6. maddesine göre; “Her bir taraf, aşağıdaki hususları taahhüt etmeyi kabul eder .

1. Mimari mirasın buldukları yerlerde, bunların bakımı ve restorasyonları için kamu kuruluşlarınca, ulusal, bölgesel ve yerel yetkiler ve mevcut bütçe olanakları içinde, mali destek sağlamak,
2. Gerekirse, bu varlıkların korunmasını kolaylaştırmak için, parasal önlemlere başvurmak,
3. Mimari mirasın bakım ve restorasyonu konusunda özel girişimleri teşvik etmek.”

7. maddesine göre; “Her bir taraf, anıtların çevresinde, bina gruplarının ve ören yerlerinin içinde, çevre düzenini geliştirmeyi amaçlayan önlemler almayı taahhüt eder.”

8. maddesine göre; “Her bir taraf, mimari mirasın fiziksel açıdan bozulma tehlikesini sınırlamak amacıyla;

1. Çevre kirliliğini ve bunun zararlı etkilerini saptayıp analizler yapmayı ve bu zararlı etkileri azaltmaya veya yok etmeye yönelik yolları tayin etmek için bilimsel araştırmaları desteklemeyi;
2. Mimari mirasın korunması sırasında, çevre kirliliğine karşı alınacak önlemlerden doğabilecek özel nitelikli sorunları göz önünde bulundurma sorumluluğunu taahhüt eder.”

9. maddesine göre; “Her bir taraf, mimari mirasın korunmasını sağlayan mevzuata aykırı hareket edildiğinde, sahip oldukları yetkiler çerçevesinde, yetkili makam tarafından bu hususla ilgili ve yeterli bir tepkinin gösterilmesinin teminini taahhüt eder. Bu tepki, uygun durumlarda, zorunlu olan hususlara uymayacak bir biçimde yeni bir bina yapan kişinin bu binayı yıktırmasını gerektireceği gibi, korunan bir mimari mirasın eski durumuna gelmesi için restore edilmesini de icap ettirir.”

10. maddesine göre; “Her bir taraf, aşağıda belirtilen entegre koruma politikalarını uygulamayı yükümlenir .

1. Mimari mirasın korunmasını kırsal yörelerle şehirlerin düzenlenmesinde başlıca hedefler arasına dahil etmek ve bu gereksinimin hem düzenleme planlarının hazırlanması ve hem de söz konusu planların uygulamaya konulması aşamalarında dikkate alınmasını sağlamak;
2. Mimari mirasın restorasyonu ve bakımı ile ilgili programları teşvik etmek;
3. Mimari mirasın korunması, bunun teşviki ve yaygınlaştırılmasını kültürel ve çevresel planlama politikalarının başlıca unsuru olarak kabul etmek;
4. Kırsal yöreler ve kent planlamasında koruma önlemlerinin mümkün olan her durumda alınmasını kolaylaştırmak ve bu sözleşmenin 3. maddesi, 1. fıkrasının anlamı uyarınca korunmayı gerektirmediği halde, konumu bakımından bir değer taşıyan binaların da kentsel ve kırsal çevre ve yaşam tarzı çerçevesinde korunmasını ve kullanılmasını sağlamak;
5. Mimari mirasın geleceğine esas teşkil etmek üzere, geleneksel becerilerin uygulanmasını ve kullanılan malzemenin geliştirilmesini teşvik etmek;”

11. maddesine göre; “Her bir taraf, kültür mirasının mimari ve tarihsel özelliklerini koruma açısından,

Korunan varlıkların, çağdaş hayatın gereksinimleri göz önüne alınacak şekilde kullanımını,

Uygun olan durumlarda, eski binaların yeni kullanımlara intibaklarını teşvik etmeyi taahhüt eder.”

12. maddesine göre; “Her bir taraf, korunan varlıkların halk tarafından ziyaret edilmesine müsaade olunmasının değerini kabul ederken, bu müsaadenin sonuçlarının özellikle yapısal gelişmelere ve bu varlıkların ve çevrelerinin mimari ve tarihsel özelliklerine zarar vermemesini taahhüt eder.”

13. maddesine göre; “Bu politikaların uygulanmasını kolaylaştırmak amacıyla, her bir taraf, kendi siyasal, yönetsel yapılarına göre koruma, kültürel ve çevresel planlama faaliyetinden sorumlu makamların çeşitli kademeleri arasında etkin bir işbirliğinin geliştirilmesini taahhüt eder.”

14. maddesine göre; “Her bir taraf, mimari mirasın tespiti, korunması, restorasyonu, bakımı, yönetimi ve sayılarının artırılması açılarından resmi makamların çalışmalarına yardımcı olmak amacıyla

1. Karar alma süreçlerinin çeşitli aşamalarında devlet, mahalli idareler, kültürel kurumlar ile kuruluşlar ve halk arasında, bilgi sağlama, danışmanlık ve işbirliğini geliştirmeyi;
2. Su konuda çalışacak, parasal ve emek açılarından yardım edecek ve kazanç gayesi gütmeyen kuruluşların oluşturulup geliştirilmesini teşvik etmeyi taahhüt eder.”

15. maddesine göre; “Her bir taraf;

1. Mimari mirasın korunmasının bir kültürel kişilik unsuru olduğu kadar, bugünün ve geleceğin nesilleri için de bir ilham ve yaratıcılık kaynağı olarak değerlendirilmesi için halkın bilinçlendirilmesini geliştirmeyi;
2. Bu amaçla, modern iletişim ve tanıtma tekniklerinin yardımıyla, özellikle aşağıdaki hedeflere ulaşmak üzere gerekli bilgiyi yayma ve uyandırılan ilgiyi arttırmak için politikaları teşvik etmek üzere,
 - a. Mimari mirasın korunması, insan tarafından düzenlenip yapılmış çevrenin ve binaların niteliklerine karşı halkın ilgisinin uyandırılması ve artırılması için daha okul çağlarından başlayıp bu konulara yönelik çalışmaların uygulanmasını;
 - b. Avrupa düzeyinde veya ulusal veyahut bölgesel çapta kültürel varlıklar ile mimarlık sanat, halk sanatları ve hayat tarzları arasında var olan birliği ortaya çıkararak, üzerinde durmayı taahhüt eder.”

16. maddesine göre; “Her bir taraf, mimari mirasın korunmasıyla ilgili olarak çeşitli mesleklerde ve çeşitli el sanatları kuruluşlarındaki eğitimini teşvik etmeyi taahhüt eder.”

17. maddesine göre; “Taraflar, aşağıdaki konularda, koruma politikaları ile ilgili bilgi teati etmeyi taahhüt ederler.

1. Mimari mirasın, tarihsel gelişmesi ve sayılarındaki artış göz önüne alınarak, söz konusu varlıkların incelenmesi, korunması ve muhafazası alanlarında kabul edilen metotlar;
2. Mimari miras varlıklarının korunması zorunluluğunu bugünün ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetiyle en iyi şekilde bağdaştıracak önlemler;

3. Mimari mirasın tespit ve kayıt edilmesi ve malzemelerin bozulması ile mücadelede olduğu kadar, bilimsel araştırma, restorasyon çalışmaları alanlarında mirasın yönetim ve teşvik yöntemleri ile de ilgili olarak yeni teknolojinin sunduğu imkanlar;
4. Mimari yaratıcılığın, çağımızın Avrupa mirasına katkıda bulunmasını sağlayacak şekilde geliştirmek için alınacak önlemler.

Taraflar, gerektiğinde, mimari mirasın korunması konusunda tecrübe ve uzman teatisi şeklinde karşılıklı teknik yardımlaşmada bulunmayı taahhüt ederler.”

Sözleşmenin tarafı olunması dolayısıyla sözleşmeden kaynaklanan yükümlülükleri yerine getirmemek, korunması ve gelecek nesillere aktarılmasını gereken, kentin ayrılmaz parçası olan, mimari mirasın, korunması için alınması gereken önlemleri almamak, sözleşmenin ihlali sonucunu doğuracağı gibi, kentin kimliğine, anılarına, kültürüne de zarar vereceğinden kente karşı da suç işlenmesi anlamına gelecektir.

IV.3. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi

Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, 10.06.2003 tarih ve 4881 sayılı yasa ile onaylanması uygun bulunmuş, 17.06.2003 tarih, 25141 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

İmza sahibi Avrupa Konseyi üye devletleri Avrupa Peyzaj Sözleşmesini imzalarken, sürdürülebilir kalkınmanın başarılmasının sosyal ihtiyaçlar, ekonomik faaliyetler ve çevre arasındaki ilişkinin dengesine ve uyumuna dayandığını saptamış, peyzajın; kültürel, ekolojik, çevresel ve sosyal ihtiyaç alanlarında, halk ilgisinin oluşumunda önemli role sahip olduğunu, ekonomik faaliyetler için uygun kaynak oluşturduğunu ve korunmasının, yönetiminin ve planlamasının iş imkanı yaratılmasına

katkı sağlayabileceğini değerlendirmişlerdir.

Peyzajın yerel kültürlerin oluşumuna önemli bir katkısı olduğu ve bunun da Avrupa kültürel ve doğal mirasının en önemli parçası olduğu ve Avrupalı kimliğinin sağlamlaştırılmasına katkıda bulunduğu belirtilmiş, peyzajın; her yerdeki insan için, kırsal ve kentsel alanlar, yüksek kaliteli olduğu kadar bozulmuş olan alanlar, günlük alanlar olduğu kadar sıra dışı güzellik olarak tanımlanmış alanların da yaşam kalitesini oluşturan önemli bir bölüm olduğu kabul edilmiştir.

Tarımda, ormancılıkta, endüstride, maden üretim tekniklerinde, bölgesel planlamada, şehir planlamasında, taşımacılıkta, alt yapı çalışmalarında, turizm ve rekreasyonda ve daha genel bir seviyede dünya ekonomisindeki değişimlerin bir çok durumda peyzajların değişimini hızlandırdığı bildirilmiş, peyzajın kişisel ve sosyal refahın en önemli ögesinden birisi olduğu bunun korunmasının, yönetilmesinin ve planlanmasının toplumdaki her bireyin hak ve sorumluluğu olduğu ifade edilmiştir.

Avrupa peyzajlarının kalitesinin ve çeşitliliğinin ortak bir kaynak oluşturduğu ve bunun da korunmasında, yönetilmesinde ve planlanmasında işbirliğinin önemli olduğunu kabul ederek, Avrupa peyzajlarının korunması, yönetilmesi ve planlanması için kullanılacak yeni bir yasal belgenin sağlanması amacıyla sözleşmeyi imzalamışlardır.

Sözleşmenin tanımlara yer veren 1. maddesine göre aşağıdaki tanımlar yapılmıştır.

- a) Peyzaj, insanlar tarafından algılandığı şekliyle; özellikleri, insan ve/veya doğal faktörlerin etkileşimi ve faaliyeti sonucunda oluşan alandır;
- b) “Peyzaj Politikası” yeterli bilgi birikimine sahip olan kamu yetkilileri tarafından peyzajların korunması, yönetilmesi ve planlanması hususunda özel önlemler almayı amaçlayan genel prensipler, stratejiler ve rehber

kurallar bütünüdür;

- c) “Peyzaj Kalite Hedefi” özel peyzajlar için yeterli bilgi birikimine sahip olan kamu yetkilileri tarafından, toplumun genel arzusu göz önünde tutularak kendi çevrelerinin peyzaj özellikleri de dikkate alınarak biçimlendirilmelidir;
- d) “Peyzaj Korunması” Peyzajların önemli ve karakteristik özelliklerinin korunması ve devamı için yapılan işlemlerdir ve bunlar da peyzajın doğal biçimi ve/veya insan faaliyetlerinden kaynaklanan miras değeri ile kararlaştırılır;
- e) “Peyzaj Yönetimi” sürdürülebilir kalkınma açısından yapılan faaliyetlerdir, Bu faaliyetler, peyzajın düzenli bakımını yaparak sosyal, ekonomik ve çevresel süreçler sonucunda meydana gelen değişikliklere kılavuzluk eder ve uyumlaştırır;
- f) “Peyzaj Planlaması” peyzajın geliştirilmesi, korunması ve muhafaza edilmesi veya oluşturulması için yapılan ileriye dönük, etkili faaliyetlerdir.

“ Kapsam” başlıklı 2. maddesine göre; “Madde 15’te yer alan hükümlere tabi olarak bu sözleşme taraf ülkelerin tüm bölge ve alanlarına uygulanır ve doğal, kırsal, kentsel ve yarı-kentsel alanları kapsar. Bu kapsama; kara parçası, iç sular ve deniz alanları da girmektedir. Bu iyi durumdaki peyzajlar kadar bozulmuş ve her gün kullanımda olan peyzajları da ilgilendirmektedir.”

“Sorumlulukların Dağılımı” başlıklı 4. maddesine göre; “Her bir taraf, bu sözleşmeyi yürürlüğe koyacaktır. Taraf olan ülke, bu sözleşmeyi, özellikle Madde 5’i ve Madde 6’yı, yetki dağılımını, anayasal prensiplere ve idari düzenlemelere uygun ve devlet yardımı ilkesine saygılı, Avrupa Yerel Hükümet Şartı’nı dikkate alarak uygular. Bu

sözleşmenin hükümlerine aykırı davranmadan, her bir taraf kendi politikasına ve idaresine uygun olarak bu sözleşmeyi yürürlüğe koyacaktır.”

Sözleşmenin 5., 6., 7., 8. ve 9. maddeleri taraf devletlerin yükümlülüklerini düzenlemiştir.

5. maddeye göre; “ Her bir taraf aşağıdaki hususları taahhüt eder:

- a) Peyzajları, yasa çerçevesinde, insanların çevrelerinde gerekli olan bir unsur olarak tanımak ve ortak olarak paylaşılan kültürel ve doğal mirasın çeşitliliğinin bir ifadesi ve insanların kimliklerinin bir esası olarak kabul etmek;
- b) Madde 6’da açıklanan özel tedbirlerin benimsenmesi yolu ile, peyzajın korunması, yönetilmesi ve planlanması amacıyla peyzaj politikaları oluşturmak ve uygulamak;
- c) Kamuoyunun, yerel ve bölgesel yönetimlerinin ve diğer tarafların katılımıyla yukarıdaki paragraf b’ de bahsedilen peyzaj politikalarının tanımlanması ve uygulanması ile ilgili olarak prosedürlerin oluşturulması;
- d) Peyzajı, bölgesel ve şehir planlama politikalarına ve kültürel, çevresel, tarımsal, sosyal ve ekonomik politikalarına aynı zamanda peyzaj üzerinde olası doğrudan veya dolaylı etkisi olabilecek diğer politikalarla bütünleştirmek.”

IV.4. Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi

16 Ocak 1992 tarihinde Valetta’da (Malta) imzalanan Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa sözleşmesi, 05.08.1999 tarih, 4434 sayılı yasa ile onaylanması

uygun bulunarak, 13.10.1999 tarih, 23845 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Avrupa Konseyi üyesi devletler ile Avrupa Kültür Sözleşmesine taraf diğer devletler, arkeolojik mirasın, uygarlıkların geçmişinin tanınması için temel bir öge olduğunu belirlemiş, Avrupa arkeolojik mirasının, büyük yapılanma çalışmalarındaki artıştan olduğu kadar doğal tehlikelerden, yasadışı veya bilimsel nitelikten yoksun kazılardan veya halkın yeterli bilgilendirilmemesinden dolayı ciddi bir şekilde tahrip tehdidi altında olduğunu kabul etmişlerdir.

Halen mevcut olmayan zorunlu idarî ve bilimsel denetim usullerinin yapılanması ve arkeolojik mirası koruma endişesinin kentsel ve kırsal yapılanmalar ile kültürel kalkınma politikalarıyla bütünleşmesi gereğini vurgulayarak, arkeolojik mirası koruma sorumluluğunun yalnızca doğrudan ilgili devlete ait olmadığını, bozulma tehlikesinin azaltılması ve uzman ve deneyim değişimi suretiyle korumanın gerçekleştirilmesi bakımından sorumluluğun Avrupa ülkelerinin tümüne ait bulunduğunu belirterek sözleşmeyi imzalamışlardır.

Sözleşmenin 1.Maddesine göre sözleşmenin amacı, “Avrupa’nın ortak anı kaynağı olduğu kadar, bilimsel ve tarihî araştırma gereci olarak da arkeolojik mirası korumaktır.”

Sözleşmenin 2,3,4,5,6,7,8,9 ve 10.maddeleri taraf devletlerin yükümlülüklerini düzenlemiştir.

Sözleşmenin 2. maddesine göre; “Taraflardan her biri, kendine özgü usullere göre, arkeolojik mirasın korunması için aşağıdaki hususları öngören bir yasal rejimi uygulamaya koymayı taahhüt eder:

i) Arkeolojik mirasının bir envanterinin yapılması ve anıtların veya korunan bölgelerin sınıflandırılması,

ii) Maddî izlerin gelecek kuşaklar tarafından incelenmek üzere korunması için, toprak üstünde ya da su altında görünür bir kalıntı olmasa bile, arkeolojik rezerv alanları oluşturulması,

iii) Arkeolojik miras niteliğindeki eserleri tesadüfen bulan kimsenin bunları yetkili makamlara bildirme ve incelemeye amade tutma zorunluluğu.”

3. Maddeye göre; “Arkeolojik mirası korumak amacıyla ve arkeolojik araştırma faaliyetlerini bilimsel güvence altına almak üzere taraflardan her biri aşağıdaki hususları yerine getirmeyi taahhüt eder :

i) Arkeolojik kazı vesair faaliyetlerle ilgili izin ve denetim usullerini, aşağıdaki amaçları gerçekleştirecek şekilde, uygulamaya koymak :

a) Arkeolojik miras öğelerinin yasadışı çıkartılması ve yer değiştirmesini önlemek;

b) Arkeolojik kazı ve aramaların bilimsel şekilde ve şu koşullara bağlı olarak yapılmasını sağlamak:

— Tahrip edici olmayan araştırma yöntemlerinin olduğunca sık kullanılması;

— Arkeolojik miras öğelerinin korunması, saklanması ve sınıflandırılması için uygun önlemler alınmadan bunların kazı yerinden çıkartılmaması, kazı sırasında ve sonrasında korumasız bırakılmaması;

ii) Kazıların ve tahribata neden olabilecek tekniklerin yalnızca nitelikli ve bu amaçla yetiştirilmiş kişiler tarafından yürütülmesine dikkat etmek;

iii) Arkeolojik arama amaçlı metal dedektörlerin ve diğer arama gereçlerinin kullanımını, devletin iç mevzuatında öngörülen hallerde, bilimsel nitelikli ön izne tabi tutmak.”

4. maddeye göre; “Taraflardan her biri, duruma göre aşağıdaki hususları da öngörecektir biçimde, arkeolojik mirasın fizikî koruma önlemlerini yürürlüğe koymayı taahhüt eder:

1. Arkeolojik rezerv bölgeleri teşkiline ayrılmış alanların kamu makamlarınca iktisabı veya diğer uygun yollarla korunması;

2. Arkeolojik mirasın tercihan bulunduğu yerde korunması ve bakımı;

3. Bulunduğu yerden kaldırılmış arkeolojik buluntular için uygun depolar yapılması.”

5. Maddeye göre; “Taraflardan her biri aşağıdaki hususları sağlamayı taahhüt ederler:

1. Arkeologların :

i) Arkeolojik değeri olan sitelerin korunması, saklanması ve değerlendirilmesi için dengeli stratejiler saptamaya yönelik planlama politikalarına ve

ii) Yapılanma programlarının çeşitli uygulama safhalarına katılmalarını sağlamak suretiyle, arkeolojinin ve yapılanmanın ihtiyaçlarını bağdaştırmaya ve belirlemeye çalışmak;

2. Arkeologlar, şehirciler ve inşaatçılar arasında sistemli bir danışma mekanizması oluşturmak suretiyle:

i) Arkeolojik mirası tahrip etmesi muhtemel olan yapılanma planlarının değiştirilmesini;

ii) Siten bilimsel incelemesinin yapılabilmesi ve sonuçların yayınlanabilmesi için yeterli zamanın ve olanakların verilmesini sağlamak;

3. Çevreye etki üzerindeki incelemelerin ve bunlardan kaynaklanan kararların, arkeolojik sitler ve çevrelerini gözönünde bulundurmasına dikkat etmek;

4. Yapılanma çalışmaları vesilesiyle bulunan arkeolojik miras öğelerinin, mümkün olan hallerde, yerinde korunması için önlem almak;

5. Arkeolojik sitlerin halka açılmasının, özellikle çok sayıda ziyaretçi girişi için yapılacak yapılanma çalışmalarının, bu sitlerin ve çevrelerinin arkeolojik ve bilimsel niteliğine zarar vermemesini sağlamak.”

6. Maddeye göre; “Taraflardan her biri :

1. Arkeolojik araştırmaya, sorumlulukları ölçüsünde ulusal, bölgesel veya yerel kamu makamlarının malî desteğini öngörmeyi;

2. Koruyucu arkeoloji için gerekli maddî donanımı arttırmayı ve bu amaçla,

i) Büyük çaplı kamu veya özel bayındırlık çalışmalarında, bu çalışmalara bağlı olarak ortaya çıkacak arkeolojik her çeşit faaliyetin maliyetinin tamamının uygun kamu ve özel sektör fonlarından karşılanmasını sağlayacak önlemler almayı;

ii) Bu çalışmaların bütçesinde, çevre ve yapılanma endişelerinin zorunlu kıldığı etki incelemelerinde olduğu gibi, arkeolojik ön inceleme ve aramaların, bilimsel sentez belgelerinin ve bulguların duyuru ve yayınlarının da yerelmesini sağlamayı taahhüt eder.”

7. maddeye göre; “Arkeolojik bulguların incelenmesini ve yayımını kolaylaştırmak için Taraflardan her biri:

Yetkisi altındaki alanlarda arkeolojik sitlerin anketlerini, envanterlerini ve haritalarını yapmayı veya güncelleştirmeyi,

Arkeolojik faaliyetler sonrasında, uzmanların ayrıntılı incelemelerinin ilanından önce, yayınlanabilir bir sentez belgesi hazırlanabilmesi için tüm pratik önlemleri almayı taahhüt eder.”

8. maddeye göre; “Taraflardan her biri :

Arkeolojik miras öğelerinin ulusal veya uluslararası planda bilimsel amaçlı değişimini kolaylaştırmayı, ancak değişimin bunların kültürel ve bilimsel değerlerine hiç bir şekilde zarar vermemesi için gerekli önlemleri almayı;

Arkeolojik araştırma ve devam eden kazılarla ilgili bilgi değişimini teşvik etmeyi ve uluslararası araştırma programları düzenlenmesine katkıda bulunmayı taahhüt eder.”

9.Maddeye göre; “Taraflardan her biri :

1. Geçmişin ve arkeolojik mirası tehdit eden tehlikelerin tanınması için bu mirasın değeri konusunda kamuoyu vicdanının uyandırılması ve geliştirilmesi amacıyla eğitici çalışmalar yapmayı,

2. Arkeolojik mirasının önemli öğelerinin ve özellikle sitlerin halka açılmasını sağlamayı, seçilmiş arkeolojik varlıkların sergilenmesini teşvik etmeyi taahhüt eder.”

10. maddeye göre; “Taraflardan her biri aşağıdaki hususları yerine getirmeyi taahhüt eder:

1. Tespit edilen yasadışı kazılar hakkında yetkili kamu makamları ile bilimsel kuruluşlar arasında bilgi değişimini düzenlemek;

2. Yasadışı kazılardan kaynaklandığından veya yasal kazılardan çalındığından şüphelenilen her türlü eseri ve bunlara ilişkin bütün ayrıntıları, işbu Sözleşmeye (gözden geçirilmiş) taraf köken ülkesinin yetkili makamlarına bildirmek;

3. Alış politikası devlet denetimine tabi müzeler ve diğer benzeri kuruluşların denetimsiz buluntulardan, yasadışı kazılardan geldiğinden veya resmî kazılardan çalındığından şüphe duyulan arkeolojik miras öğelerini satın almamalarını teminen gerekli önlemleri almak;

4. Alış politikası devlet denetimine tabi olmayan, Taraf ülkelerin müze ve benzeri kuruluşları için :

i) İşbu Sözleşmenin (gözden geçirilmiş) metnini onlara ulaştırmak,

ii) Yukarıda 3. paragrafta kayıtlı ilkelere sözkonusu müze ve kuruluşlarca uyulmasını sağlamak üzere çaba sarfetmek.

5. Denetimsiz buluntulardan, yasadışı kazılardan kaynaklanan yahut resmî kazılardan çalınan arkeolojik miras öğelerinin dolaşımını eğitim, bilgilendirme, uyarma ve işbirliği suretiyle mümkün olduğunca sınırlandırmak.”

Sözleşmenin tarafı olunması dolayısıyla sözleşmeden kaynaklanan yükümlülükleri yerine getirmemek, gereken önlemleri almamak, sözleşmenin ihlali sonucunu doğuracağı gibi, kentin geçmişinin, kimliğinin, anılarının yok edilmesi nedeniyle kente karşı da suç işlenmesi anlamına gelebilecektir.

IV.5. Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi

Sözleşme, 09.01.1984 tarih 84/7601 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla onaylanarak 22.08.2002 tarih ve 24854 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Avrupa Konseyine üye devletler ve bu sözleşmeyi imzalayan diğer devletler, yabani flora ve faunanın, korunması ve gelecek nesillere aktarılmasını gerekli, estetik, bilimsel, kültürel, ekonomik ve özgün değerlerde doğal miras oluşturduğunu belirterek,

yabani flora ve faunanın birçok türlerinin ciddi biçimde tükenmekte olduğunu ve bazılarının yok olma tehlikesine maruz bulunduğunu saptamış ve yabani flora ve faunanın muhafazasının, hükümetlerin ulusal amaçları ve programlarında dikkate alınması ve özellikle göçmen türlerin korunmasında uluslararası işbirliğinin gerekliliğini vurgulayarak, sözleşmeyi imzalamışlardır.

Sözleşmenin 1. maddesinde amacı; “yabani flora ve faunayı ve bunların yaşama ortamlarını muhafaza etmek, özellikle birden fazla devletin işbirliğini gerektirenlerin muhafazasını sağlamak ve bu işbirliğini geliştirmektir.” şeklinde belirtilmiştir.

Sözleşmenin 2., 3. ve 4. maddelerinde yükümlülükler belirtilmiş, 5., 6. ve 8. maddelerinde yasaklamalar düzenlenmiştir.

Sözleşmenin 2. maddesine göre; “Akit taraflar, ekonomik ve rekreasyonel gereksinimleri ve yerel olarak risk altında bulunan alt türler, varyeteler veya formların isteklerini dikkate alırken, yabani flora ve faunanın, özellikle ekolojik, bilimsel ve kültürel gereksinimlerini de karşılayacak düzeyde popülasyonlarının devamı veya bu düzeye ulaştırılması için gerekli önlemleri alacaktır.”

4. maddesine göre;

1. Her akit taraf, yabani flora ve fauna türlerinin yaşama ortamlarının, özellikle I ve II No’lu ek listelerde belirtilenlerin ve yok olma tehlikesi altında bulunan doğal yaşama ortamlarının muhafazasını güvence altına almak üzere, uygun ve gerekli yasal ve idari önlemleri alacaktır.
2. Akit taraflar, planlama ve kalkınma politikalarını saptarken, önceki fıkra uyarınca korunan alanların muhafaza gereksinimlerine, bu gibi yerlerin her türlü tahribattan uzak ve tahribatın mümkün olan en alt düzeyde tutulmasına

özen göstereceklerdir.

3. Akit taraflar, II ve III No'lu ek listelerde belirtilen göçmen türleri için önem taşıyan ve kışlama, toplanma, beslenme, üreme veya tüy değiştirme yönünden göç yollarına uygun ilişki konumunda bulunan sahaların korunmasına özel dikkat göstermeyi kabul ederler.

4. Akit taraflar, bu Maddede değinilen doğal yaşama ortamlarının korunması için bunların sınır bölgelerinde bulunması halinde, çabalarını uyumlu kılmak yönünden eşgüdüm sağlamayı taahhüt ederler.”

5. maddesine göre; “Her akit taraf, I No.'lu Ek Listede belirtilen yabancı flora türlerinin özel olarak korunmasını güvence altına alacak uygun ve gerekli yasal ve idari önlemleri alacaktır. Bu bitkilerin kasıtlı olarak koparılması, toplanması, kesilmesi veya köklenmesi yasaklanacaktır. Her akit taraf uygun hallerde, bu türlerin elde bulundurulmasını veya alım satımını yasaklayacaktır.”

6. maddesine göre; “Her akit taraf, II No.'lu Ek Listede belirtilen yabancı fauna türlerinin özel olarak korunmasını güvence altına alacak uygun ve gerekli yasal ve idari önlemleri alacaktır. Bu türler için özellikle aşağıdaki hususlar yasaklanacaktır.

- a) Her türlü kasıtlı yakalama ve alıkoyma, kasıtlı öldürme şekilleri;
- b) Üreme veya dinlenme yerlerine kasıtlı olarak zarar vermek veya bunları tahrip etmek;
- c) Yabancı faunayı, bu sözleşmenin amacına ters düşecek şekilde, özellikle üreme, geliştirme ve kış uykusu dönemlerinde kasıtlı olarak rahatsız etmek;
- d) Yabancı çevreden yumurta toplamak veya kasten tahrip etmek veya boş dahi olsa bu yumurtaları alıkoymak;
- e) Bu madde hükümlerinin etkinliğine katkı sağlayacak hallerde, tahdit edilmiş

hayvanlar ve hayvanlardan elde edilmiş kolayca tanınabilir herhangi bir kısım veya bunun kullanıldığı malzeme dahil, bu hayvanların canlı veya cansız olarak elde bulundurulması ve ticareti.”

8. maddesine göre; “III No.’lu ek listede belirlenen ve II No.’lu ek listede belirlenmiş olup, 9. madde uyarınca istisnalar uygulanması söz konusu olan yabani fauna türlerinin yakalanması ve öldürülmesi konusunda ise, akit taraflar, bu türlerin popülasyonlarının yerel olarak yok olmasına veya ciddi şekilde tedirgin edilmesine neden olacak her türlü ve özellikle IV No.’lu ek listede belirlenen yakalama ve öldürme yollarının ve araçlarının kullanılmasını yasaklayacaklardır.”

Sözleşmenin tarafı olunması dolayısıyla sözleşmeden kaynaklanan yükümlülükleri yerine getirmemek, korunması ve gelecek nesillere aktarılmasını gereken, kültürel ve doğal miras kabul edilen yabani flora ve faunanın korunması için alınması gereken önlemleri almamak, sözleşmenin ihlali sonucunu doğuracağı gibi, kentin kültürel ve doğal mirasına da zarar verileceğinden kente karşı da suç işlenmesi anlamına gelecektir.

IV.6. Akdeniz’in Deniz Ortamı ve Kıyı Bölgelerinin Korunması Sözleşmesi

Bu sözleşme, Türkiye’nin taraf olduğu deniz kirliliğiyle ilgili en önemli sözleşmelerden biri olan, 16 Şubat 1976 tarihinde Barselona’da imzalanan, 12 Haziran 1981 tarih ve 17368 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Akdeniz’in Kirlenmeye Karşı Korunmasına Ait Sözleşme ile İki Protokol ve Eklerinin gözden geçirilerek güncelleştirilmesi sonucu yeniden imzaya açılmasıyla imzalanmış, 22.07.2002 tarih, 2002/4545 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile onaylanarak 22.08.2002 tarih ve 24854 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Sözleşmede “Kirlilik”, dolaylı veya dolaysız olarak, insan eliyle, haliçler de

dahil olmak üzere deniz ortamına, canlı kaynaklara ve deniz yaşamına zarar vermek, insan sağlığına zarar vermek, balıkçılık ve denizin diğer meşru kullanımları gibi deniz etkinliklerine engel olmak, deniz suyunun kullanım kalitesini bozmak ve kullanım imkanlarını azaltmak gibi zararlı sonuçları olan veya olabilecek maddeler veya enerji sokulması anlamına gelir.” şeklinde tanımlanmıştır

Sözleşmenin 4. maddesinde taraf devletlerin genel yükümlülüklerine ilişkin hükümler düzenlenmiş, 5., 6., 7., 8., 10. ve 11. maddelerinde taraf devletlerin almak zorunda oldukları önlemler düzenlenmiş, 9. maddesi ile kirliliğin önlenmesi ve kontrolü için işbirliği yapmanın tarafların sorumluluğu olduğu öngörülmüştür.

Sözleşmenin 5. maddesine göre; “Akit Taraflar Akdeniz Alanı'nın gemilerden ve uçaklardan boşaltım veya denizde yakmadan kaynaklanan kirliliğini önlemek, azaltmak ve mümkün olan en üst düzeyde ortadan kaldırmak için tüm uygun önlemleri alacaklardır.”

6. maddesine göre; “Akit Taraflar, Akdeniz Alanı'nın gemi atıklarından kaynaklanan kirliliğini önlemek, bu kirlilikle mücadele etmek ve bu kirliliği mümkün olan en üst düzeyde ortadan kaldırmak için ve bu tür kirliliğin kontrolüyle ilgili olarak uluslararası düzeyde genel olarak kabul edilen kuralların bu alanda etkin biçimde uygulanmasını güvence altına almak için, uluslararası hukuka uygun olan tüm önlemleri alacaklardır.”

7. maddesine göre “Akit Taraflar Akdeniz Alanı'nın gemilerden ve uçaklardan boşaltım veya denizde yakmadan kaynaklanan kirliliğini önlemek, azaltmak ve mümkün olan en üst düzeyde ortadan kaldırmak için tüm uygun önlemleri alacaklardır.”

8. maddesine göre; “Akit Taraflar, Akdeniz Alanı'nın kirliliğinin önlenmesi, azaltılması, bu kirlilikle mücadele edilmesi ve mümkün olan en üst düzeyde ortadan kaldırılması için ve kara kökenli kaynaklardan gelen toksik, kalıcı ve biyoakümülyasyona

eğilimli maddelerin azaltılması ve aşamalı olarak etkisiz kılınması için planlar hazırlanması ve bu planların uygulanması amacıyla tüm uygun önlemleri alacaklardır.

Bu önlemler;

- a) Tarafların ülkeleri içindeki kara kökenli kaynakların yol açtığı ve Denizin içine boşalan kanallarla doğrudan veya kıyıdan atma yoluyla yapılan, ırmaklar, kanallar veya yer altı su yolları dahil diğer su yolları veya su kaçakları yoluyla dolaylı olarak denize ulaşan kirliliğe;
- b) Atmosfer tarafından taşınan kara kökenli kaynakların yol açtığı kirliliğe uygulanacaktır.”

9. maddesine göre;

“1. Akit Taraflar, nedenleri ne olursa olsun Akdeniz Alanı'nda kirlilikle ilgili acil durumlara müdahale etmek ve bu durumlardan kaynaklanan zararı azaltmak veya ortadan kaldırmak için gerekli önlemlerin alınmasında işbirliği yapacaklardır.

2. Akdeniz Alanı'nda kirlilikle ilgili herhangi bir acil durumun farkına varan Akit Taraf vakit geçirmeden Örgüt'e ve Örgüt kanalıyla veya doğrudan, bu ivedi durumdan etkilenme olasılığı bulunan diğer Akit Taraflara bilgi verecektir.

Akit Taraflar Akdeniz Alanı'nın gemilerden ve uçaklardan boşaltım veya denizde yakmadan kaynaklanan kirliliğini önlemek, azaltmak ve mümkün olan en üst düzeyde ortadan kaldırmak için tüm uygun önlemleri alacaklardır.

10. maddesine göre; “Akit Taraflar, tek başlarına veya ortaklaşa, bu Sözleşme'nin coğrafi kapsamına giren alandaki biyolojik çeşitliliği, ender rastlanan veya hassas ekosistemleri ve aynı zamanda ender rastlanan, tükenen, tehdit altındaki ya da

tehlikeye düşmüş yabancı bitki ve hayvan türlerini ve bunların yaşama ortamlarını korumak ve saklamak amacıyla tüm uygun önlemleri alacaklardır.”

11. maddesine göre; “Akit Taraflar çevrenin tehlikeli atıkların sınır ötesi hareketleri ve bertaraf edilmesinden kaynaklanabilecek kirliliğini önlemek, azaltmak ve mümkün olan en üst düzeyde ortadan kaldırmak ve bu tür sınır ötesi hareketleri asgari düzeye indirmek ve mümkünse ortadan kaldırmak için tüm uygun önlemleri alacaklardır.”

Sözleşmenin tarafı olunması dolayısıyla sözleşmeden kaynaklanan yükümlülükleri yerine getirmemek, sözleşmenin ihlali sonucunu doğuracağı gibi, kentlerin zarar görmesi halinde kente karşı da suç işlenmesi anlamına gelebilecektir.

V. BÖLÜM: KENTE KARŞI İŞLENEN SUÇLAR VE YARGI KARARLARI

Yasal mevzuatta açıkça kente karşı işlenen suçları düzenleyen hükümler olmadığından, yargı organlarının doğrudan kenti korumak amacıyla vermiş oldukları kararlar bulunmamakta; ancak çevre ile ilgili sorunların kenti de ilgilendirdiği alanlarında kentin de korunması sağlanmakta olduğundan, çevreyi dolayısıyla da kenti ilgilendiren hükümlerin uygulanması sonucunda yargı organlarının dolaylı da olsa kente karşı işlenen suçlar karşısındaki yaklaşımlarını anlamak mümkün olabilmektedir. Bu nedenle; kanunların, K.H.K.'lerin, TBMM içtüzüğünün, Anayasaya uygunluğunu denetleyen Anayasa mahkemesinin kararları ve adli yargı ilk derece mahkemelerince ceza hukuku ve özel hukuk alanına ilişkin verilen kararlarının son incelenme yeri olan Yargıtayın kararlarını incelemek gerekmektedir.

V.1. Anayasa Mahkemesi Kararları

Anayasa Mahkemesinin kente karşı işlenen suçlara bakışını anlamak için, çevre ile ilgili kararlarına bakmak gerekir.

1982 Anayasa'nın 56. maddesi ile çevre hukukumuzda ilk kez anayasal düzeyde koruma altına alınmıştır.

1982 Anayasasının “sağlık hizmetleri ve çevre korunması” kenar başlıklı 56. maddesine göre; “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir şekilde yaşama hakkına sahiptir.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.

Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, iş birliğini gerçekleştirmek amacıyla

sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

Devlet bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından da yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir.”

Mahkemenin Anayasanın 56. maddesini uyguladığı kararlarından; 12.11.1986 tarih, 1985/11 Esas, 1986/29 Karar sayılı kararında, 3194 Sayılı İmar Yasasının bazı maddelerinin Anayasanın 56. maddesine aykırı olduğu gerekçesiyle iptal etmiştir. Anayasanın 56. maddesinin uygulandığı bu kararda Anayasa Mahkemesi, “Sağlıklı ve dengeli bir çevre kavramına, doğal güzelliklerin korunduğu, kentleşme ve sanayileşmenin getirdiği hava ve su kirlenmesinin önlendiği çevre kadar, belli bir plan ve programa göre düzenlenmiş çevrenin de gireceği kuşkusuzdur.” ifadesi ile sağlıklı ve dengeli çevre kavramını açıklamıştır. Bu açıklamasında sağlıklı ve dengeli çevrenin unsurlarını; doğal güzelliklerin korunması, kentleşme ve sanayileşmenin getirdiği hava ve su kirlenmesinin önlenmesi, belli bir plan ve programa göre çevre düzenlemesinin yapılması olarak belirlemesinin sınırlı bir belirleme olduğu, düşünülebilir. Ancak, Anayasa Mahkemesinin çevre unsurlarını belirleyen ifadesine, çevre unsurlarını sınırladığı şeklinde değil de, çevrenin unsurları arasına belli bir plan ve programa göre çevrenin düzenlenmesi gerektiği unsurunun da girdiğini ifade etmek açısından diğer unsurların örnek niteliğinde söylendiği şeklinde anlamak gerekir. Mahkemenin vurgulamak istediği çevrenin plan ve program çerçevesinde düzenlenmesi gerektiğidir. Kararın başka bir bölümündeki, “...Devletin Anayasanın 56. ve 57. maddelerinde öngörülen görevlerini yerine getirebilmesi, ancak, belli bir plan ve program çerçevesinde sürekli gözetim ve denetim ile gerçekleşebilir. Çünkü gerek sağlıklı ve dengeli çevre yaratılması ve gerek konut ihtiyacının bir plan

çerçevesinde karşılanabilmesi; öncelikle yapılacak yapıların plana uygunluğunun denetlenmesini gerektirir. Bu denetimin etkin araçlarından biri kuşkusuz ruhsattır”. ifadesinden de bunu anlıyoruz.

Anayasa Mahkemesi 3194 Sayılı İmar Yasasının 47. maddesini incelerken, Boğaziçi alanında yapılacak bir uygulamada Anayasanın 56. maddesinin ve kamu yararı ölçütünün dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir. 3194 Sayılı yasanın 47. maddesi (g) fıkrasının getirdiği değişiklik ile; önceden ancak toplumun yararlanmasına açık yapılar yapılmasına izin verilen Boğaziçi öngörünüm bölgesi, belli koşullar ile de olsa sonuç olarak, yeşil alanları da kapsar biçiminde konut inşaatına açılmış bulunmaktadır. Bu sonuç, yasa koyucunun amacının Boğaziçi öngörünüm bölgesine kamu yararını göz önünde tutarak korumak değil, buna yeşil alanları da dahil etmek suretiyle özel yapılanmaya açmak olduğunu göstermektedir.

Ayrıca anayasanın 56. maddesinin 1., fıkrasında “herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir” denilmektedir. 2960 Sayılı Yasanın 3. maddesinin değişiklikten önceki (g) fıkrası ile kamu yararı gözetilerek, herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevreden yararlanmasını sağlamak amacıyla Boğaziçi öngörünüm bölgesinde konut inşaatını yasakladığı anlaşılmaktadır.

“Açıklanan nedenlerle 3194 Sayılı Kanunun 47. maddesinin, 2960 Sayılı Boğaziçi Kanununun 3. maddesinin (g) fıkrasını değiştiren hükümlerinin, anayasanın 2. ve 56. maddelerine aykırı olduğu sonucuna varılmıştır.”

Bu kararında Anayasa Mahkemesinin “çevre hakkı” ile birlikte “kamu yararı” ölçütünü de kullandığını görüyoruz. Mahkeme “çevre hakkı” kavramını kararında kullanarak onu bir kamu hakkı olarak kabul etmiştir.

Anayasa Mahkemesi 19.04.1988 tarih, 1987/16 Esas 1998/8 Karar sayılı

kararında, 56. madde ile ilgili şu ifadeye yer vermiştir; “ Bu maddenin birinci fıkrası, herkese ve dengeli bir çevrede yaşamayı bir hak olarak tanıırken, Devlete de böylesi yaşamayı sağlamak ödevini yüklemiştir”

Anayasa Mahkemesinin 28.06.1989 tarih, 1988/61 Esas, 1998/28 karar sayılı kararı, İstanbul Boğaziçi sahil şeridi ve öngörünüm bölgelerinde yapılan kaçak yapıların gecekondular sayılarak affını öngören 2981 Sayılı Yasanın 14. maddesinin (f) bendinde yer alan bazı ibarelerinin anayasanın 42. ve 43. maddelerine aykırılığı nedeniyle iptali istemiyle itirazda bulunulması üzerine verilmiştir. Anayasa Mahkemesi, bu konuda vermiş olduğu kararda, Anayasanın 43. maddesinde kıyı kuşaklarında “ancak kamuya açık özel yapılanmalara izin verilebileceğini” belirterek, yasa koyucuya sınırsız bir düzenleme yetkisi verilmediğini, verilen yetkinin kıyı ve sahil şeridinden yararlanmada kamu önceliğini ortadan kaldıracak biçimde kullanılmayacağını ifade etmiştir.

“...Kamuya açık olmayan özel yapılanmaları yasaklayan Anayasanın sahil şeridinde mevzuata aykırı eylemlerle durumlara af yasaları ile geçerlilik kazandırılmasına olur vermesi olanaksızdır. Anayasanın çizdiği sınır yasalarla aşılamaz ve yasakladığı oluşumlar gerçekleştirilemez. Bu nedenle, Boğaziçi sahil şeridi yönünden itiraz konusu imar affına ilişkin ibare Anayasanın 43. maddesinin ikinci fıkrasına aykırıdır”

biçimindeki açıklaması ile de, Anayasa aykırılık gerekçesini belirtmiştir.

Mahkeme, değişikliği anayasanın 2. maddesindeki “yasaların kamu yararına dayanması” ilkesine de aykırı bulmuştur.

İtiraz yoluna başvuran mahkemenin kararında, 2981 Sayılı Yasanın 14. maddesinin (f) bendinin bazı ibarelerin iptalini, anayasanın 2. ve 43. maddelerine aykırı olduğu gerekçesiyle istenmiş, Anayasanın 56. maddesi ile ilgili bir talep öne sürülmemiştir. Ancak Anayasa Mahkemesi, esasa ilişkin incelemesinde 56. madde yönünden de inceleme yapmış, şu ifadelerle aykırılığı gerekçelendirmiştir;

“... Anayasa Mahkemesinin Boğaziçi öngörünüm bölgesinin özel yapılanmaya açılmasını Anayasaya aykırı bulan 11.12.1986 günlü kararında açıklandığı gibi yasa koyucu 2960 Sayılı Yasanın 3. maddesinin ilk biçimi ile kamu yararı gözetilerek, herkesin ve dengeli bir çevreden yararlanmasını sağlamak amacıyla Boğaziçi öngörünüm bölgesinde konut yapımını yasaklamıştır.

İtiraz konusu ibare ise, kaçak yapılara yasallık kazandırmaya yönelik olup Boğaziçi'nin yapılanmasını olumsuz biçimde etkileyerek kişilerin sağlıklı ve dengeli bir biçimde yaşama hakkını zedelediği, Devleti de bu konuda yükümlülüklerini yerine getirmemeye zorladığı için Anayasanın 56. maddesine aykırıdır.”

Bu gerekçesinden de anlaşılacağı üzere, Anayasa Mahkemesi gecekondulaşmayı örtülü olarak kente karşı işlenen suç olarak görüp, bunu önleyici nitelikte karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi, Anayasanın 56. maddesi hükmünü kararlarında 56. maddeyi uygulayarak “çevre hakkı”nı “herkes” in ileri sürebileceği bir hak olarak kabul etmiştir. Yüksek Mahkeme, çevre hakkı ile ilgili 56. maddeyi uyguladığı kararlarında çağdaş yorumlar yapmıştır. Anayasa Mahkemesinin çevre hakkı kavramını daraltmayan yorumları, çağdaş yaklaşımını yansıtan bu kararları, kente karşı işlenen suçları önleyici ve sınırlayıcı olması açısından büyük önem taşımaktadır.

V.2. Yargıtay Kararları

11.08.1983 yılında çıkarılan Çevre Kanununa kadar, kenti de ilgilendiren çevre ile ilgili sorunlarda yargı organları diğer yasalardaki hükümlerden yararlanmak yolu ile karar vermişlerdir. Yargıtay, Çevre Yasası çıkarılmadan önceki içtihatlarını büyük ölçüde medeni kanunun komşuluk hukuku ile ilgili maddelerine göre oluşturmuştur.

Hem Medeni Kanunda, hem Borçlar Kanununda, kenti de ilgilendiren, çevre yüzünden çıkan anlamazlıklara uygulanabilecek hükümler vardır. Bu konuda, uygulanan

önemli hükümler, 743 sayılı Medeni kanununun 661, 662, 663 ve 656. maddeleri ile, 743 sayılı Medeni kanunu yürürlükten kaldırıp yürürlüğe giren 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun¹¹⁸ 730, 737, 738, 739. maddelerine ilişkindir.

Yargıtay'ın, kenti de ilgilendiren çevre sorunlarında çevre ile ilgili hükümleri nasıl yorumlanıp uygulandığına geçmeden önce, 4721 sayılı Medeni Kanundan önce yürürlükte bulunan 743 sayılı Medeni Kanunun ilgili maddelerini ve 4721 sayılı Medeni kanunun bu maddeleri karşılayan yeni hükümlerini kanundaki ifadeleri ile aynen aktarmak yararlı olacaktır.

743 sayılı Medeni Kanununun 661. maddesine göre; “Bir kimse, mülkünü kullanırken hele sınaî işler yaparken komşusuna zarar verecek her türlü taşkınlıklardan çekinmeye mecburdur. Hususiyle mazarrat veren ve gayri menkulün mevki ve mahiyetine ve mahalli örfü göre komşu arasında hoş görülebilecek dereceyi geçen gürültüler ve sarsıntılar yapmak ve duman ve kurum ve rahatsızlık veren sair toz, buğu, koku çıkartmak memnudur.”

Bu hüküm 4721 sayılı Medeni Kanununun 737. maddesinde yer almış, yeni bir fıkra eklenmiştir. Buna göre; “ Herkes, taşınmaz mülkiyetinden doğan yetkileri kullanırken ve özellikle işletme faaliyetini sürdürürken, komşularını olumsuz şekilde etkileyecek taşkınlıktan kaçınmakla yükümlüdür.

Özellikle, taşınmazın durumuna, niteliğine ve yerel âdete göre komşular arasında hoş görülebilecek dereceyi aşan duman, buğu, kurum, toz, koku çıkartarak, gürültü veya sarsıntı yaparak rahatsızlık vermek yasaktır. Yerel âdete uygun ve kaçınılmaz taşkınlıklardan doğan denkleştirmeye ilişkin haklar saklıdır.”

743 sayılı Medeni Kanununun 662. maddesine göre; “Bir mülk sahibi, hafriyat ve

¹¹⁸ Türk Medeni Kanunu, 22.11.2001 tarihinde kabul edilmiş, 08.12.2001 tarih, 24607 sayılı R.G.'de yayımlanmış, 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

inşaatta bulunurken komşusunu arsasına zarar vererek veya zarara maruz bırakarak veya üzerlerindeki mebaniyi tehlikeye koyarak, ızzar edemez. Komşuluk kaidelerine muhalif olarak yapılan inşaatta başkasının arazisine tecavüz halindeki hükümler tatbik olunur.”

Bu hüküm 4721 sayılı kanunun 738.maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; “Malik, kazı ve yapı yaparken komşu taşınmazlara, onların topraklarını sarsmak veya tehlikeye düşürmek ya da üzerlerindeki tesisleri etkilemek suretiyle zarar vermekten kaçınmak zorundadır.

Komşuluk hukuku kurallarına aykırı yapılar hakkında taşkın yapılara ilişkin hükümler uygulanır.

743 sayılı Medeni Kanunun 663. maddesine göre; “Hafriyat ve inşaatın ebadı: Yapılacak hafriyat ve inşaatın ebadında gayrimenkul sahiplerinin riayete mecbur oldukları hükümler, hususi kanunlar ile muayyendir.”

4721 sayılı kanunun 739.maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; “Kazı ve yapılarda uyulması gerekli kurallar özel kanunlarla belirlenir.”

743 sayılı Medeni Kanunun 656. maddesine göre; “Bir malikin hakkını tecavüz etmesinden dolayı bir zarara uğrayan veya uğramak tehlikesinde bulunan kimse eski halin iadesini veya tehlikenin izalesi için lazım gelen tedbirlerin yapılmasını talep edebilir ve uğradığı zarar ve ziyanı ayrıca tazmin ettirebilir.”

Bu madde, 4721 sayılı yeni Türk Medeni Kanununun 730.maddesinde yeniden düzenlenmiş ve maddeye yeni bir fıkra eklenmiştir. Yeniden düzenlenen bu maddeye göre;

“Bir taşınmaz malikinin mülkiyet hakkını bu hakkın yasal kısıtlamalarına aykırı kullanması sonucunda zarar gören veya zarar tehlikesi ile karşılaşan kimse, durumun eski hâline getirilmesini, tehlikenin ve uğradığı zararın giderilmesini dava edebilir.

Hâkim, yerel âdete uygun ve kaçınılmaz taşkınlıklardan doğan zararların uygun

bir bedelle denkleştirilmesine karar verebilir.”

Yargıtay’ın 4721 sayılı Medeni Kanun yürürlüğe girmeden önce, 743 sayılı Medeni kanun hükümleri çerçevesinde verdiği kararlar önemli özellikler göstermekte, Yargıtay’ın çevre ihlallerine dolayısıyla da kente karşı işlenen suçlara bakışını yansıtmaktadır.

Yargıtay’ın bu maddeleri yorumlayıp, uyguladığı kararlarından olan 4. Hukuk Dairesinin 29.11.1979 tarih, 1979/9355 Esas, 1979/13322 Karar sayılı kararında “Medeni Kanunun 661. maddesi hükmü, komşuluktan doğan zorunlu çıkan çatışmaları düzenleyen, dengelen bir temel hukuk kuralıdır” denilmiştir.

Bu maddenin 1. fıkrasında taşkınlık yasaklanmış, 2. fıkrasında taşkınlık sayılabilecek müdahalelere örnek verilmiş ve taşkınlık belirlemesi yapılırken hakimin göz önünde bulunduracağı ölçüler getirilmiştir. Sözü edilen kararda; Davacı, maliki bulunduğu tarlasına ekmiş olduğu buğday mahsulünün davalı şirkete ait soda fabrikasından çıkan soda tozlarından zarar gördüğünü ileri sürerek 17.287.TL’nin tahsiline karar verilmesini talep etmiştir. Yerel mahkeme, davalının tarlasındaki zararın, davalı şirkete ait işletme faaliyetinden doğduğunun gerçekleşmediğinden bahisle davanın reddine karar vermiştir. Yargıtay, eksik inceleme yapılması gerekçesiyle kararı bozmuştur. Yargıtay kararının hukuksal dayanakla ilgili yorumu şöyledir;

“...Medeni Kanunun 661. maddesine göre yasak eylemler, taşkınlık sayılabilecek eylemlerdir. Anılan kanun hükmüne göre, kural olarak komşuya, komşu taşınmazın işletilmesinden ileri gelen eylemlere katlanma borcu yüklenmiştir. Ne var ki, komşu arasında hoş görülebilecek dereceyi geçen taşkınlıklar yasaklanmıştır. Hiç kimse, maliki olduğu taşınmazı, tahsis ettiği amaca uygun olarak kullanmaktan alıkonamaz. Sosyal yaşamda herkesin uğraşısı ötekini az çok rahatsız eder. Bu rahatsızlık tüm olarak önlemek mümkün değildir, bununla birlikte, her rahatsızlığın bir sınırı vardır. Hiç kimsenin, taşınmazında yaptığı tesisatla komşusunun taşınmazını kullanmasına engel olmak ya da bunu değerden düşürmek hakkı

verilemez. Kanun ve hâkim, anlaşmazlık durumunda, karşılıklı çıkarları ılımlı yol ile tartarak, komşunun hoşgörü ile karşılanması gereken eylemlerle ötekiler arasındaki sınırı tespit etmek ile yükümlüdür. Hangi davranışların taşkınlık sayılacağı yönünden kanun bir kural öngörmüş değildir. Yurdun her köşesinde sosyal ve ekonomik ihtiyaçlar, örf ve teamüller bir birine benzemediği için, hâkim, taşınmazın durumuna, vasıf ve mahiyetine, yerel adete ve komşusu ile kendisi arasındaki özel ilişkiye, çevrenin özelliklerine göre hangi hareketlerin taşkınlık teşkil edebileceğini (takdir yetkisine dayanarak) belirlemek durumundadır.

Bilindiği gibi, Medeni Kanunun 656. ve 661. maddeleri uyarınca malikin sorumlu olabilmesi için, hakkını (az yukarıda da belirtildiği gibi) taşkınlık yaparak kullanması gerekir. Bu sorumluluk yönünden kusurun varlığı aranmaz. Ne var ki davacı da ‘zarar ya da tehlike ile mülkiyet hakkının aşırı kullanılması arasında illiyet bağı ve mülkiyet hakkının kullanılmasında taşkınlık olduğunu’ ispat etmekle yükümlüdür”

Yargıtay, bu kararı ile 661. maddede sayılan çevre etkilerinin sınırlı olmadığını kabul etmiştir, bu etkiler örnek niteliğinde sayılmıştır. Maddede sayılmayan ama çevre sorunu yaratan bir eylem taşkınlık sınırına ulaştığında madde kapsamına girecek ve Medeni Kanunun 656. maddesindeki yaptırım uygulanabilecektir. Sözü edilen Yargıtay kararında bahsedilen taşkınlık sayılan eylemlerin belirlenmesinde yargıçlara takdir yetkisi verildiği ve takdir yetkisi kullanırken nelere dikkat edilmesi gerektiği de belirtilmiştir.

Medeni Kanunun 656, 661 ve 662. maddelerinin uygulanmasının özelliklerini açıklayan Yargıtay 4. Hukuk Dairesinin 28.02.1980 tarih, 1979/8805 Esas, 1980/2578 Karar sayılı kararındaki ifadeler şöyledir:

“Taşınmaz mal malikinin hakkını tecavüz etmesinden doğan sorumluluğu Medeni Kanunun 656. maddesinde düzenlenmiştir. Medeni Kanunun 661. ve 662. maddelerinde ise, mülkiyet hakkının muhtevasının komşuluk hukuku nedeniyle sınırlandırılması söz konusudur. Malik, mülkiyet hakkını kullanırken Medeni Kanunun 661. ve 662. maddelerinde getirilen sınırlandırmalara riayet etmek zorundadır. Aksi halde doğan zarardan Medeni Kanunun 656. maddesine göre sorumludur. Medeni Kanunun 661. ve 662. maddelerinin yaptırımları 656.

maddede gösterilmiştir. Medeni Kanunun 661. maddesi, (komşu taşınmazın maliklerinin taşkın davranış ve müdahalelerini) genel nitelikte bir hüküm olarak yasaklamaktadır. Medeni Kanunun 662. maddesinin 1. fıkrası ise özel nitelikte bir hüküm ile (malike, kendi taşınmazından yapacağı kazı ve inşaat sırasında komşu taşınmaza verilecek zararlı eylemleri) yasaklamakla Medeni Kanunun 661. maddesini tamamlamaktadır. O halde sorumluluğun zarar gören mallar yönünden sınırını Medeni Kanunun 662. maddesine göre değil, Medeni Kanunun 656. maddesinde belirtilen kurallara göre çizmek gerekir. 656. maddede, zarar gören malların taşınır/taşınmaz olmaları şeklinde bir ayırım yapılmaksızın (...uğradığı zarar ziyanın tazmin ettirileceği...) açıkça belirtilmiştir. Genellikle öğretide ve uygulamada kabul edildiği gibi; eşyaya ilişkin zararda, mutlaka taşınmazın özünün hasar görüp zarara uğraması şart değildir. Eşyadan yararlanmanın azalması veya tamamının yok olması, ya da komşu taşınmazındaki taşınır malın veya şahısların zarar görmesi veya tehlike altında bulunması da Medeni Kanunun 656. maddesinin sorumluluğu sınırı içindedir”.

Bu yorumlardan da anlaşılacağı üzere, Yargıtay maddelerin yorumlarının geniş yapılması ve mağdurlara daha fazla korunma sağlanması yönünde bir tutum izlemiştir.

Yargıtay 4. Hukuk Dairesinin 08.02.1980 tarih, 1979/13136 Esas, 1980/1556 Karar sayılı kararında 656. madde ile ilgili şu ifadeler yer almıştır.

“...Medeni Kanunun 662. maddesinin 1. fıkrasındaki yasaklamaya ilişkin hükmün müeyyidesini gösteren aynı kanunun 656.maddesi hükmü karşısında dava hakkına yalnız komşu taşınmazının maliki değil onunla birlikte o taşınmaz üzerinde aynı veya şahsi bir hakka dayanarak zilyet bulunan kimsenin de sahip bulunmasına, buradaki zarar kelimesi değerlendirilirken komşu gayrimenkulün kullanılmasına verilen zararın her türlüünü içine aldığı göz önünde tutulmasının gerekmesine ve sözü edilen hukuki esasa dayanan davanın mülkiyet hakkını kullanarak komşusuna zarar vermiş veya ciddi zarar verme tehlikesi doğurmuş taşınmazın sahibine karşı açılması gerektiğine göre ...”

Burada, çevre korunmasında yararlanılan Medeni Kanunun 656. maddesinin uygulanmasında önemli bir özellik olarak “zarara uğramak tehlikesinde bulunan kimseye”, “zarar verme tehlikesi doğurmuş taşınmazın sahibine” karşı tehlikenin önlenmesini talep

etme hakkının verilmesi görülmektedir. Henüz ortaya çıkmış bir zarar olmamasına rağmen, yakın gelecekte bir zararın doğabileceği yolunda inandırıcı belirtilerin olması dava açmak için yeterli olmaktadır. Bu dava ile zarar henüz doğmadan önüne geçmek amaçlanmıştır.

Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin 25.12.1981 tarih, 1981/14350 Esas, 1981/14955 Karar sayılı kararı da önemli özellikler göstermektedir. Karar, Çorum Çimento Fabrikasının sahibi olan Çorum Çimento Sanayi Ticaret A.Ş. ile Çorum Belediyesi arasında çıkan anlaşmazlığa ilişkindir. Fabrikadan çıkan toz ve dumandan, insan, bitki ve hayvanların zarar gördükleri saptandığından, mahkeme “zararın ortadan kaldırılmasına, aksi takdirde fabrikanın çalıştırılmamak suretiyle müdahalenin men’ine” karar vermiş, Yargıtay tarafından karar bozulmuştur. Bu kararda kamu tüzel kişisi olan belediyelere idari yolların dışında, adli yargı yoluna başvurularak da çevre kirliliğini önleme yolunda mücadele edebilme olanağı tanındığı görülmektedir.

“...Davacı Belediye 1580 Sayılı Yasaya ve diğer ilgili yasalara göre teşekkül etmiş bir kamu tüzel kişiliğidir. Geniş anlamda beldenin düzenine, halkın sağlık ve esenliğine korumakla görevli ve sorumludur. Belediye aynı zamanda çok sayıda ağaçlıklı yeşil alanların ve binalarında malikidir. Özel kişiler gibi tüm varlığını her türlü zarar ve tehlikeden korumak Belediye’nin tartışılmaz hakkıdır. Özel Hukuk karşısında Belediye, Çorum’da oturan ve davalı fabrikanın eyleminden zarar gören her hangi bir kişiden farklı değildir.”

Çevre ihlalleri ile ilgili uyuşmazlıklarda Medeni Kanunun komşuluk hukuku ile ilgili hükümlerinin uygulanması, bu hükümlerin Yargıtay’ca geniş yorumlanması sonucu mümkün olabilmiştir. Yukarıda sözü edilen Yargıtay kararında; “...Komşuluk hukukuna konu olan davalarda, taraflara ait taşınmazların birbirine bitişik olmaları, taşınmazları malik sıfatı ile ellerinde bulundurmaları gerekmez, teknik anlamdaki “komşu hakkı” ile hak dilindeki “komşuluk ilişkisi” arasında coğrafi alan, uzaklık ve kapsam yönlerinden büyük bir fark yoktur. Birbirine bitişik taşınmazlardan oturanların “komşu”

oldukları ve sayıldıkları kuşkusuzdur. Ancak kişilerin komşu sayılması için birbirine bu kadar yakın olmaları da şart ve zorunlu değildir. Kişilerin belirli bir çevrede oturması yeterlidir. Kaldı ki, Medeni Kanununun 661. maddesinde “mesafenin belirli bir sayı ile saptanmasından özellikle kaçınılmış, bu tercih ile yasaya günün hızlı gelişme değişmelerini karşılayacak büyük esneklik kazandırılmıştır. Bir taşınmazın mesafesi ne olursa olsun, öteki bir taşınmazın kullanılmasından ileri gelen taşkınlık ve zararın etki alanı içine girdiği hallerde tarafların “komşu” sayılmaları gerekir. O halde “mesafe” davanın görülebilirlik ögesi sayılamaz” denilmektedir.

Aynı kararın gerekçesinde Yargıtay şu ifadeleri kullanmıştır;

“Bencil ve hoyrat bir dünyada tek başına yaşaması olanaksız olan insanoğlunun sanayileşme çabası içinde doğayı unutup çevreyi kirlettiği ve komşuluk müessesini de geçmişe bıraktığı bir gerçektir. Özellikle, fabrikaların duman, gaz ve artıkları, yalnız insanı değil doğayı bile rahatsız etmekte ve hatta insan yaşamını dahi tehlikeye sürüklemektedir... Medeni Kanununun 661. maddesi ...malikin taşınmazını kullanırken, ‘aşırılığa kaçmamasını’ ve komşularının ‘aşırı sayılmayan’ kullanmalarına katlanmasını öngörmüştür. Yasaların tümü hakların “aşırılığa” kaçan ölçüler içinde kullanılmasına izin vermemiştir. Hukuk düzeni, kural olarak (meşru müdafaa, ıztırar...) gibi haller dışında, bir kişinin hakkını kullanırken başkalarına zarar vermesine göz yummamıştır... Taşınmaza malik olan kişinin, onu mutlak şekilde sınırsız ve sorumsuz olarak kullanma yetkisi yoktur. ...Bu yetki yasaların çizdiği sınırları aşamaz. Malik, yasal sınırlarının dışına çıkmışsa eylemi önlenebilir. Haklarda özgürlükler gibidir, kişilerden birinin özgürlüğü, ötekinin özgürlüğü ile sınırlıdır. Belirli bir çevrede oturmak hak ve özgürlüğüne sahip olanlar, komşusunun mülkünü kullanmasından ileri gelen taşkınlıklardan ötürü, o yeri terk etmek veya zarara katlanmak zorunluluğunda değildirler”

Ayrıca kat mülkiyeti kanununun 18/1 ve 33. maddelerinden de yararlanılmaktadır.

Kat mülkiyeti kanununun 18. maddesinin 1. fıkrası; “ Kat malikleri, gerek bağımsız bölümlerini, gerek eklentileri ve ortak yerleri kullanırken, doğruluk kaidelerine

uymak, özellikle birbirini rahatsız etmemek, birbirinin haklarını çiğnememek ve yönetim planı hükümlerine uymakla karşılıklı olarak yükümlüdürler” demektedir. Buna dayanarak, Yargıtay 5. Hukuk Dairesi 01.03.1976 tarih 1976/22 Esas, 1976/2345 Karar sayılı kararında; “kahvehane olarak kullanılan bağımsız bölümden çıkan gürültü ve pis kokuların üst katta oturan davacıyı rahatsız ettiği ve bu halin uyku uyutmayacak dereceye vardığını” saptayarak, rahatsız edici durumun belirli bir süre içinde giderilmemesi durumunda, o yerin kahvehane olarak kullanılmasının yasaklanması gerektiğine karar vermiştir.

Yargıtay Medeni Kanunun yanı sıra Çevre Kanunu çıktıktan sonra bu kanununu da uygulamaya başlamıştır. Mahkeme, Çevre Kanunu yorumladığı bir kararında, Çevre Kanununda düzenlenen sorumluluk ilkesinin “ağırlaştırılmış objektif sorumluluk” olduğu görüşünü ortaya koymuştur. Yargıtay 4. Hukuk Dairesinin 09.02.1989 tarih, 1988/7660 Esas, 1989/1046 Karar sayılı bu kararına konu olan olayda davacı davalının diğer davalı Karayolları Genel Müdürlüğünün izni ile işlettiği asfalt şantiyesinden çıkan toz ve dumanın taşınmazına zarar verdiğini ileri sürerek zararın her iki davalıdan müteselsilen tazmini istemiştir. Yargıtay bu olayla ilgili kararında şu görüşlere yer vermiştir;

“Davaya konu olay, ülkemizde ve dünyada giderek yaygınlaşan ve güncelliğini koruyan ‘çevre kirliliği’ ile ilgilidir. Bu nedenle hukuki nitelendirme 2872 Sayılı Çevre Kanununda, Çevreyi kirletenlerin kişilere verdiği zararlar nedeniyle kabul edilen sorumluluk kurallarına göre yapılmalıdır. Çevre kanunun olay tarihinde yürürlükte bulunan 3. maddesinin (f) bendinde “çevreyi kirletenler veya çevreye zarar verenlerin, sebep oldukları kirlenme ve bozulmadan doğan zararlardan, kusur şartı aranmaksızın sorumlu olacakları kabul edilmiştir. Buradaki sorumluluk ağırlaştırılmış objektif sorumluluktur...”

03.03.1988 tarih, 3416 Sayılı Kanunla yapılan değişiklikle yasanın 3 ve 28. maddelerine açıklık getirilmiştir. “Kirletenin sorumluluğu başlığı altında yeniden düzenlenen 28. madde ile çevreyi kirletenler ve çevreye zarar verenlerin “kusur şartı

aranmaksızın” sorumlu olacakları (ağırlaştırılmış objektif sorumluluk) kabul edilmiştir.

Aynı kararda dikkat çeken önemli bir nokta ise; kamu tüzel kişilerinin de kirleten olarak çevreye verdikleri zararlardan sorumlu tutulması gerektiğinin belirlenmesidir. Buna göre;

“... Çevre Kanunu çevreyi kirleteni özel hukuk kuralıyla sorumlu tutarken kirletenler arasında bir ayırım yapmamıştır. Tanımlarla ilgili 2. maddenin (d) bendinde kirleten teriminin ‘fiilleri sonucu doğrudan doğruya veya dolaylı olarak çevre kirliliğine sebep oylan gerçek ve tüzel kişiler’ ifade ettiği açıklanmıştır. Bu nedenle kamu tüzel kişileri de çevreyi kirleten olarak kişilere verdiği zarardan dolayı 3. maddenin (f) bendine (yeni düzenlemede 28. madde) göre sorumlu tutulması gerekir... Çevre Kanununun çevrenin kirlenmesi hususunda uyulması gereken kuralları tüm özel ve tüzel kişileri bağlayıcı niteliktedir; Kamu tüzel kişilerinin, çevreyi kirlenme açısından eylemlerinde idare emir ve kurallara göre hareket edeceklerini söylemek yasanın amacı ve açık hükümleri ile bağdaşmaz.”

Yargıtay’ın 06.02.1997 tarihinde verdiği 1997/458 Esas, 1997/1307 Karar sayılı kararı da çevreye dolayısıyla kente bakışının anlaşılması açısından önemlidir.

Söz konusu karara konu olan davada davacı kendisine ait üzüm bağının güneyinde bulunan yoldan geçen ve davalıya ait taşınmazdan kum çeken kamyonların çıkardığı toz sonucu bağının etkilendiğini, mahkemece yapılan tespit sonucu alınan zirai bilirkişi raporunda 53.280.000.TL’lik zarara uğradığının tespit edildiğini iddia ederek, söz konusu kararın davalıdan tahsiline talep ve dava etmiştir. Yerel mahkeme, davalının araçlarının geçtiği yerin genel yol olması nedeniyle ve bu yüzden ispatlanamayan davanın reddine karar vermiştir. Karar Yargıtay’ca bozulmuştur.

Yargıtay’ın gerekçeli kararı “2872 Sayılı Çevre Kanununun 2. maddesinin (c) fıkrasına göre; çevre kirliliği; “insanların her türlü faaliyetleri sonucu, havada suda ve toprakta meydana gelen olumsuz gelişmelerle ekolojik dengenin bozulması ve aynı faaliyetler sonucu ortaya çıkan koku, gürültü ve atıkların çevrede meydana getirdiği arzu

edilmeyen sonuçlar” olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda şu husus önemle belirtilmelidir: Yukarıda sözü edilen madde 2 (c) deki sayma sınırlı olarak kabul edilmemeli, sözü geçen hallerde; havada, suda, toprakta olumsuz gelişmelere yol açtıkları takdirde çevre kirliliğinin varlığı tanınmalıdır” şeklindedir.

Yargıtay, 4721 sayılı Medeni Kanun yürürlüğe girdikten sonra da 4721 sayılı Kanunun komşuluk hukukuna ilişkin maddeleri ile ilgili içtihat oluşturan pek çok karar vermiştir.

4721 sayılı Kanunun 737.maddesine, önceki 661.maddede yer almayan fıkranın eklenmesi ile bu fıkraya açıklık getiren, uygulanmasını gösteren, kararları ağırlık kazanmıştır.

Yargıtay 14. Hukuk Dairesinin 26.01.2004 tarih, 2004/2 Esas, 2004/555 Karar sayılı kararı buna ilişkindir.

Bu karara konu olan olayda, davacı maliki olduğu taşınmaza bitişik, komşu taşınmaza yapılan ahırda, beslenen büyükbaş hayvanların çıkardığı gürültüler, sıvı ve katı atıkları nedeniyle yayılan kokular sonucu rahatsız olduğunu, çevre sağlığı açısından da zarar doğduğunu ileri sürerek, ahırın kullanılmasının engellenmesini istemiştir. Mahkemece, davalıya ait taşınmazın ahır olarak kullanılmasının engellenmesine ve taraflar arasındaki muarazanın bu şekilde giderilmesine, karar verilmiştir.

Kararın temyizi üzerine Yargıtay, şu görüşlere yer vermiştir.

“...İsteğin gerek ileri sürülüş ve gerekse nitelendiriliş itibariyle yeni Türk Medeni Kanunu'nun 737. maddesinde deyimini bulan komşuluk hukukuna ilişkin olduğu açıktır. Gerçekten Türk Medeni Kanunu'nun 737. maddesinde,

‘Herkes, taşınmaz mülkiyetinden doğan yetkileri kullanırken ve özellikle işletme faaliyetini sürdürürken, komşularını olumsuz şekilde etkileyecek taşkınlıktan kaçınmakla yükümlüdür.

Özellikle, taşınmazın durumuna, niteliğine ve yerel âdete göre komşular arasında hoş görülebilecek dereceyi aşan duman, buğu, kurum, toz, koku çıkartarak, gürültü veya sarsıntı yaparak rahatsızlık vermek yasaktır.

Yerel âdete uygun ve kaçınılmaz taşkınlıklardan doğan denkleştirmeye ilişkin haklar saklıdır.’ denilmektedir. Bilindiği gibi bu hükmün yüklettiği mükellefiyet, mülkün kullanılmasında komşuya zarar verecek taşkınlıktan kaçınmaktır. Taşkınlıktan maksat ise; komşuluğun olağan hoşgörü ölçülerini aşan ve komşu taşınmaz zararına etkili olabilecek davranışlar ve eylemlerdir. Öte yandan kullanmanın taşkınlık sayılıp sayılmayacağıının belirlenmesinde taşınmazın bulunduğu yerin kullanım amacının niteliğinin ve ayrıca yöresel örfün de nazara alınması gerekir.

O halde konunun uzmanı olan kişilerden oluşturulacak bilirkişi kurulu aracılığı ile yerinde yeniden keşif yapılmalı, bilirkişilerden yukarıda değinilen ilkeleri karşılayan ayrıntılı bilimsel ve gerekçeli rapor alınmalı; böylece zarar görme iddiasının derecesi ve zararı giderici önlemlerin neler olabileceği, dosyaya getirtilecek bu konudaki yönetmelik hükümleri de dikkate alınarak kesin biçimde ortaya çıkarılmalıdır. Giderilmesi zorunlu zararın saptanması durumunda da raporda önerilen ya da önlemlerden olaya en uygun düşenine hükmedilmek suretiyle uyumsuzluğa çözüm getirilmelidir. Yerel mahkemenin açıklanan ilke ve olguları gözetmeden mülkiyet hakkının kullanılmasını engelleyecek sosyal ve ekonomik çıkarların tümü ile ortadan kaldırılması sonucunu doğuracak şekilde hüküm kurulması doğru değildir.”

Bu kararlardan da anlaşılacağı üzere, Yargıtay, oluşturduğu içtihatları ile çevre sorunlarının çözümü konusunda yeterli yasal düzenleme olmadığı halde üzerine düşeni yapmakta; dolaylı olarak kentin de korunmasını sağlayacak çevre ile ilgili hükümleri, çevreyi koruyan geniş bir bakış açısı ile değerlendirmektedir.

SONUÇ

Kentler, insanların daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak için yaşamayı tercih ettikleri yerler olmasına rağmen, artan hava kirliliği, su ve toprak kirliliği, konut sorunu, aşırı trafik, gibi nedenlerle her geçen gün içinde yaşanması olanaksız yerler haline gelmektedir.

Uygarlığın başladığı yer olarak bilinen kentler, kentleşmenin getirdiği sorunların etkisiyle, içinde barındırdığı insanların birbirleriyle bilgi alışverişinde bulunarak kültürel olarak zenginleşmelerini, kaynaşmalarını, yeni fikirler, politikalar üretmelerini, özgürleşmelerini sağlamak yerine, insan kümeleri arasındaki farkların daha da derinleşmesine, aralarında kalın duvarlar oluşmasına neden olmaktadır.

Kente karşı her gün kentin tarihine, kimliğine zarar veren, kültürünü, sağlıklı dokusunu bozan, yeşil alanlarını yok eden, suçlar işlenmektedir.

Kentte yaşayanlar kentten ayrı düşünülemez. Bu nedenle, kente karşı işlenen suçlar; kentlinin, sağlıklı, kirletilmemiş, tarihi dokusu, kimliği korunmuş, yeterli yeşil alanları bulunan, doğal zenginlik ve kaynaklara sahip bir kentte yaşama hakkını da ihlal eden suçlardır. Aynı zamanda kentliye karşı da işlenir.

Kentlerin yaşanmaz hale gelmesi, yine içinde yaşayanların ve kenti yönetenlerin sorumluluğundadır. Kent sorunları, ayrıca tüm insanlığı, tüm dünyayı ilgilendiren sorunlardır. Bu sorunları görmezden gelmek son derece sakıncalıdır. Bu nedenle kent sakinleri, yöneticiler, politikacılar, uzmanlar işbirliği yaparak kentin korunması için gerekli önlemlerin alınmasını, kente karşı işlenen suçların önlenmesi için, gerekli çalışmaların bir an önce yapılmasını sağlamalıdır. Bu araştırma da, kente karşı işlenen suçların saptanması, azaltılabilmesi ve suç işleme zemininin yok edilebilmesi hedefine yardımcı olmaya yönelik olarak yapılmıştır.

Türkiye’de ve dünyada kentsel ve çevresel değerlerin bozulma sürecine girmesiyle birlikte ortaya çıkan, kentleri yaşanabilir yerler olmaktan çıkaran kente karşı işlenen suçlar, ancak bu suçlar saptanıp, tanımları yapıldığında önlenabilir.

Türkiye’de kente karşı işlenen suç kavramı kapsamında mevcut hukuk sisteminde kente karşı işlenen suç olarak tanımlanıp, değerlendirilebilecek bir suç türü bulunmamaktadır.

Anayasada, yasalarda, yönetmeliklerde ve Türkiye tarafından imzalanan uluslararası sözleşmelerde kente ve kentliye karşı dolaylı koruma sağlayan hükümler bulunmakta, ancak bu hükümler, çok sayıda yasa ve yönetmelikte dağınık ve karışık şekilde yer almaktadır

Kentli haklarının hukuk sistemimizde yer almaması ve kenti koruyan hükümlerin dağınık ve karmaşık olması nedeniyle, kente karşı suç işleme zemini oluşmaktadır.

Bu nedenle, kente karşı işlenen suçların neler olduğu, yazılı olarak, sonuçları önceden görülebilecek biçimde, anlaşılır sözcüklerle yasalarla belirlendiğinde, bu suçların önlenmesi için ilk adım atılmış olacaktır.

İncelenen yasa, yönetmelik ve uluslararası sözleşmelerde dolaylı olarak yer alan çevreyi ve kenti korumaya yönelik yasaklayıcı hükümler yeterli değildir. Bu hükümlerin ihlali halinde, genellikle idari para cezasına ilişkin yaptırımlar düzenlenmiş, bu cezalar da caydırıcı olmamıştır.

Ceza kanunu ve bazı özel kanunlarda; çevreye, dolaylı olarak da kente zarar veren ceza hukuku anlamında suç sayılan bazı fiiler düzenlenmiş olup, bu fiillerin işlenmesi halinde, hürriyeti bağlayıcı ceza veya adli para cezası verilmesine ilişkin hükümler bulunmasına rağmen, bu hükümler farklı kanunlarda dağınık şekilde

düzenlenmiş olmaları ve suç tiplerinin sınırlı şekilde belirtilmesi nedeniyle etkili olarak uygulanamamaktadır.

Yargı organları kendilerine yansıyan bir olay olduğunda, çevreyi ve dolaylı olarak kenti koruyan bir bakış açısıyla değerlendirme yapmaktadırlar, ancak işlenen kent suçlarına karşı yargı organlarını harekete geçirebilmek, yasal düzenlemelerin buna olanak vermesine bağlıdır. Mevcut yasalarda kentli haklarının yer almaması, kente karşı işlenen suçların açıkça belirlenmemiş olması nedeniyle etkili bir koruma sağlanamamaktadır.

Çevre ile ilgili alanlarda çalışan kamu görevlileri için öngörülmuş özel suç tiplerinin olmaması; denetleme, önleme, yasal işlem başlatma gibi yetkileri olan bu görevlilerin görevlerini yapmakta gerekli özeni göstermemeleri sonucunu doğurmakta ve kente karşı suç işleme zemininin oluşmasına neden olmaktadır.

Kente karşı işlenen suçların azaltılabilmesi, suç işleme zeminin yok edilebilmesi için; ilk olarak, T.C.Anayasasında “Temel Haklar ve Ödevler” konusunu düzenleyen bölümde değişiklik yapılarak, “Kentli Hakları” başlığı altında ayrı bir bölüm düzenlenmelidir. Bu bölümde, kentli haklarının koruduğu değerler vurgulanmalıdır. Kentli haklarına ilişkin maddelerde, bu hakkın öğeleri açık olarak gösterilmelidir. Kentli hakları ile Anayasadaki diğer haklar arasında ilişki kurulmalı, birlikte güvence altına alınmaları hususu göz ardı edilmemelidir.

Diğer kanunlarda ve yönetmeliklerde yer alan, çevreyi, dolaylı olarak da kenti koruyan dağınık ve karmaşık hükümler bir bütün olarak ele alınmalı, bu konu ile ilgili tüm hükümler bir arada toplanacak şekilde düzenleme yapılmalı, Anayasa ile güvence altına alınmış kentli haklarını somutlaştıracak, bir kentli hakları yasası oluşturulmalıdır.

Türk Ceza Kanununda değişiklik yapılarak, dağınık bir şekilde bir çok özel kanunda bulunan, çevreyi, dolaylı olarak da kenti korumaya yönelik olduğu saptanan suç

tipleri Ceza Kanununda bir araya toplanmalı, Ceza Kanununun “çevreye karşı suçlar” bölümüne ek olarak kentteki doğal koruma alanlarını, ulusal parkları, kentin tarihi dokusunu, arkeolojik mirasını, mimari mirasını korumak için çıkarılan hukuk normlarına aykırı olarak faaliyette bulunmak suretiyle bunları tehlikeye maruz bırakmak gibi kentin fiziksel, mimari çevresini tahrip eden suçlar ayrı ayrı gösterilmeli, böylece kentlilerin, yasak olan ve yaptırımı bulunan ceza hükmü olarak düzenlenmiş, suç sayılan fiilleri öğrenebilmeleri, cezaların genel önleme etkisi nedeniyle suç işlemelerinin önlenmesi ve ihlal olduğunda adli mekanizmayı harekete geçirecek bilince ulaşmaları sağlanabilmeli, ayrıca güvenlik birimlerinin ve kanunu uygulayanların, uygulama sırasında dağınık mevzuat nedeniyle karşılaştıkları zorlukların giderilmesi ve kente koruma sağlayan hükümlerin gözden kaçırılması riskinin ortadan kalkması sağlanabilmelidir.

Çevreye dolayısıyla kente karşı işlenen ve Ceza Kanununda yer alması gereken bu suçların yaptırımları, suçun özelliklerine göre belirlenmeli, caydırıcı nitelikte olmalıdır. Suçun niteliğine bağlı olarak, hürriyeti bağlayıcı ceza ve para cezası ile birlikte; suç, kurulması izne bağlı bulunan veya hakkında verilmiş bir men kararına rağmen faaliyetine devam eden bir tesis vasıtasıyla işlenmişse, tesisin mülkiyetinin devlete geçirilmesine ilişkin müsadere hükümleri düzenlenmelidir.

Çevre ile ilgili alanlarda çalışan kamu görevlileri için öngörülmuş özel suç tipleri oluşturulmalı; yasal mevzuatla kendisine verilen denetleme, önleme, yasal işlem başlatma gibi yetkilerini kullanmayarak suç işleme zemini yaratan ve suç işlenmesine göz yuman kamu görevlilerinin böylece görevlerinde daha titiz,özenli davranmaları sağlanmalı, bu sayede çevreye, kente karşı suç işleme eğiliminde olan kişilerin suç işleme zemini bulmaları imkanı ortadan kaldırılabilmelidir.

Yargılama usulünde değişiklik yapılarak, idari makamlarla adli kolluk arasında

çevreyi, kenti korumaya yönelik alanlarda işbirliği yapılması zemini sağlanmalı, kamu görevlilerinin bazı çevre ve kent suçları açısından ihbar yükümlülükleri genişletilmelidir.

Çevre ve kente karşı işlenen suçlarda, bu konunun ayrı bir uzmanlık gerektirmesi nedeniyle, adli kollukta bu suçların soruşturulması için gerekli eğitimi almış görevlilerden oluşan özel birim kurulmalı, bu konuda uzmanlaşmış Cumhuriyet Savcıları tarafından soruşturma sürdürülmeli, çevre ve kent suçları konusunda ihtisas mahkemeleri oluşturulmalıdır.

Kente karşı işlenen suçların önlenmesi için, kentte yaşayanlara hukukun üstünlüğünü benimsetilmeli, kentli olmaları dolayısıyla sahip oldukları hakları öğrenmeleri sağlanmalıdır. Kentte yaşayanların bu hakların önemini kavrayıp, kent ve çevre değerlerinin korunmasına ilişkin yasaların çıkmasını sağlamak için kamuoyu oluşturacak seviyeye gelmeleri bu konuda yeterli eğitim verilmesine bağlıdır. Bu nedenle, herkesin kent hukukuna uymasını temin etmek amacıyla bu konudaki eğitime öncelik verilmelidir.

KAYNAKÇA

Avrupa Kentsel Şartı, (1996), T.C. İçişleri Bakanlığı, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü,

Yayın No: 10

“Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu”

www.yerelnet.org.tr/uluslararsi/avrupakonseyanlasma7.php, erişim tarihi: (20.05.2006)

Aykul, Ömer, “Çevre Kazara Kirletilebilir”, [www.radikal.com.tr.](http://www.radikal.com.tr), erişim tarihi: (02.05.2006)

Arın, Sadık, (2002), *Çevresel Suçlar ve Türkiye’deki Durum* , Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, YÖK, Ankara

Bakıcı, Sedat, (1997), *Olaydan Kesin Hükme Kadar Ceza Yargılaması ve Ceza Kanunu Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi Ankara.

Boockchin, Murray, (1999), *Kentsiz Kentleşme*, Çev: Burak Özyalçın, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Bal, Hüseyin, (1999), *Kent Sosyolojisi*, Turhan Kitabevi, Ankara

Castells, Manuel, (1997), *Kent Sınıf İktidar*, Çev:Asuman Erendil, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara

Çekül, “Yeni Türk Ceza Kanunu Çevresel Kalitenin Korunması Açısından Sakıncalıdır”, www.cekulvakfi.org.tr/icerik/haftaninyazisi, erişim tarihi: 02.05.2006

Diñç, Güney, “Yeni Türk Ceza Yasasının Kentsel Getirileri”, [www.rightsagenda.org.tr.](http://www.rightsagenda.org.tr), erişim tarihi: (02.05.2006)

Demirer, Göksel, N., Demirer, Temel., Doğmuş, O., Eylem, Duran, Metin, Görgün, Tayfun, Hünler, Kaya, Özbolat, Nida, K., Özbudun, Sibel, Orhangazi, Özgür, Yapıcı, Kahraman, (1999), “YDD” *Kıskacında Çevre ve Kent*, Ütopya Yayınevi, Ankara

Demirer, Göksel, N., Demirer, Temel, Duran, Metin, Ertan, Birol, Özdemir, Fatma,

Tümay, İsmail, Torunoğlu, Ethem, (1997), *ve Kirlendi Dünya...*, Özgür Üniversite Kitaplığı: 3 , Öteki Yayınevi, Ankara

Erdem, Ümit, [www.radikal.com.tr/haber.php?haber no=129446](http://www.radikal.com.tr/haber.php?haber_no=129446), erişim tarihi: 02.05.2006

Güneş, Yusuf, Coşkun, Aynur Aydın, (2004), *Çevre Hukuku*, Kazancı Hukuk Yayınları: 181, İstanbul

Huot, Jean-Louis, Thalman Jean-Paul, Valbelle, Dominique, (2000), *Kentlerin Doğuşu*, Çev: Ali Bektaş Girgin, İmge Kitabevi, Ankara

Hükümet Programı, 58., www.belgenet.com/hukumet/program/58-3.html, erişim tarihi: (02.05.2006)

Hatt, Paul, K., Reiss, Albert, J., Sjoberg, Gideon, Harris, Chauncy D., Ullman Edward, L., Wirth, Louis, Fishman, Robert, Harvey, David, Reiner Thomas, A., Wilson, Robert, H., Mackenzie, Suzanne, Soja, W. Edward, (2002), *Yirminci Yüzyıl Kenti*, Derleme ve Çeviri: Bülent Duru, Ayten Aklan, İmge Kitabevi, Ankara

Holton, R., J., (1999), *Kentler Kapitalizm ve Uygarlık*, Çev: Ruşen Keleş, İmge Kitabevi, Ankara

Kaboğlu, İbrahim, (1996), *Çevre Hakkı*, İmge Kitabevi, Ankara

Kabaoğlu, İbrahim, (1996), *Özgürlükler Hukuku*, Afa yayınları, İstanbul

Karaman, Zerrin Toprak, (1998), “Kentsel Yaşam Kalitesi ve Belediyeler”, *Türk İdare Dergisi*, Yıl: 70, Sayı: 421, s. 347-365

Keleş, Ruşen, Hamamcı, Can, (2005), *Çevre Politikası*, İmge Kitabevi, Ankara

Keleş, Ruşen, Hamamcı, Can, (1997), *Çevrebilim*, İmge Kitabevi, Ankara

Keleş, Ruşen, (Kasım 1997), *Kentleşme Politikası*, İmge Kitabevi, Ankara

Keleş, Ruşen, Ertan, Birol, (Ocak 2002), *Çevre Hukukuna Giriş*, İmge Kitabevi, Ankara

Kılıçoğlu, Pınar, (2005), *Türkiye'nin Çevre Politikalarında Sürdürülebilir Gelişme*, Turhan

Kitabevi, Ankara

Kılıçbay, M. Ali, (2000), *Şehirler ve Kentler* İmge Kitabevi, Ankara

Kongar, Emre, (2003), *Kültür Üzerine*, Remzi Kitabevi , İstanbul.

Laborit, Henri, (1990), *İnsan ve Kent*, Çev: Bertan Onaran, Payel Yayınevi, İstanbul

Marın, Mehmet C.,Yıldırım, Uğur, (2004), *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar*, Beta Basım, İstanbul

Öncü, Ayşe, Weyland, Petra, (2005), *Mekan, Kültür, İktidar, Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler*,Çev: Leyla Şimşek, Nilgün Uygun, İletişim Yayınları, İstanbul.

Özdek, E., Yasemin, (1993), *İnsan Hakkı Olarak Çevre Hakkı*, TODAİE Yayınları, No: 249 Ankara

Özer, İnan,(2004), *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*, Ekin Kitapevi, Bursa

Ponting, Clive, (2000), *Dünyanın Yeşil Tarihi, Çevre ve Uygarlıkların Çöküşü*, Çev: Ayşe Başçı-Sander, Sabancı Üniversitesi, Detay Basım, İstanbul

Robert, Jean, (1999), *Kent ve Halk*: Çev: Özgür Orhangazi, Ütopya Yayınevi, Ankara

Selçuk, Sami, (2004), *Beccaria'nın İnsanlığa Bildirisi*, İmge Kitabevi, Ankara

Talınlı, İlhan, “Çevre Kazara Kirletilebilir”, [www.radikal.com.tr.](http://www.radikal.com.tr), erişim tarihi: (02.05.2006)

Topçuoğlu, Metin, (1997), “Türk Çevre Hukukunda Sorumluluklar ve Yaptırımlar”, *Türk İdare Dergisi*, Yıl: 69, Sayı: 417 s.147-173

Topal, A, Kadir, (2004), “Kavramsal Olarak Kent Nedir Ve Türkiye’de Kent Neresidir?” *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1, s.276-294

Turgut, Nükhet, (2001), *Çevre Hukuku*, Savaş Yayınevi, Ankara

Türksoy, Cengiz, (2006), “Kente Karşı Suç”,

www.aksam.com.tr/yazarprn.asp?a=31933,,67, erişim tarihi: (02.05.2006)

Yaşanmış, Firuz Demir, “Çevre Kazara Kirletilebilir”, www.radikal.com.tr., erişim tarihi:
(02.05.2006)

Yılmaz, Ejder, (2004), *Hukuk Sözlüğü*, Yetkin Yayınevi, Ankara

Anayasa Mahkemesi Kararları

Anayasa Mahkemesi Kararı, Esas No: 1985/11 Karar No: 1986/29

Karar Tarihi: 12.11.1986

Anayasa Mahkemesi Kararı, Esas No: 1987/16 Karar No: 1988/8

Karar Tarihi: 19.04.1988

Anayasa Mahkemesi Kararı, Esas No: 1988/61 Karar No: 1989/28

Karar Tarihi: 28.06.1989

Yargıtay Kararları

Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, Esas No: 1979/9355 Karar No: 1979/13322

Karar Tarihi: 29.11.1979

Yargıtay 4 Hukuk Dairesi, Esas No: 1979/8805 Karar No: 1980/2578

Karar Tarihi: 28.02.1980

Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, Esas No: 1979/13136 Karar No: 1980/1556

Karar Tarihi: 08.02.1980

Yargıtay 5. Hukuk Dairesi, Esas No: 1976/22 Karar No: 1976/2345

Karar Tarihi: 01.03.1976

Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, Esas No: 1988/7660 Karar No: 1989/1046

Karar Tarihi: 09.02.1989

Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, Esas No: 1997/458 Karar No: 1997/1307

Karar Tarihi: 06.02.1997

Yargıtay 14. Hukuk Dairesi, Esas No: 2004/2 Karar No: 2004/555

Karar Tarihi: 26.01.2004